

Eenentwintigste jaargang • nummer 41 • juni 2013

Arabesken

Tijdschrift van het Louis Couperus Genootschap

150 jaar Louis Couperus

Couperus Digitaal

Bezoek eens de website van het Louis Couperus Genootschap!

Wat vindt u op www.louiscouperus.nl?

- **Nieuws**

Altijd het laatste nieuws over Couperus en (activiteiten van) het Genootschap

- **Tijdladder Louis Couperus**

Een biografie, bibliografie, citaten- en prentenboek in één.

Een handig, chronologisch overzicht van het leven en werk van Louis Couperus

- **Database**

Een op trefwoorden doorzoekbare database met bijna 4000 titelbeschrijvingen van secundaire literatuur over Couperus

- **Artikelen en recensies**

Een groeiend aantal artikelen over en recensies van het werk van Couperus

- **Word donateur**

Gemakkelijk: uzelf online aanmelden als donateur

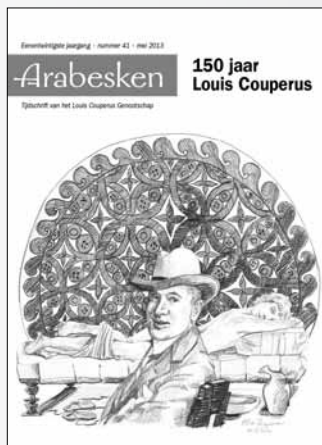
- **Gastenboek**

Geef uw mening over onze website. Doe een suggestie of stel een vraag aan de redactie en/of andere bezoekers

www.louiscouperus.nl

De website van het Louis Couperus Genootschap

Inhoud

Op de omslag: Tekening 'De berg van licht' door Elisa Pesapane, ter begeleiding van de tentoonstelling 'Couperus en de Oudheid' in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden – zie elders in deze Arabesken

Menno Voskuil **4**
1913: Couperus 50 jaar!

3 Geachte donateurs

14 Rémon van Gemenen
Onder een zware zuidelijke hemel
Couperus en Michelangelo

Peter Storm van Leeuwen **21**
Enveloppen met een verhaal

25 Van en over de jubilaris
Korte Arabesken
Een feestelijke kleurenbijlage

Rémon van Gemenen **41**
'Hij was geen doetje'
Een vraaggesprek met Ellen Vogel

46 Nieuwsbrief
Louis Couperus Museum

49 Lila Inkt: een documentaire over Louis Couperus

Peter Hoffman **50**
'Met een vaart van zooveel lyrische kilometers per uur'
Couperus en de contemporaine kritiek – deel 4

58 Rémon van Gemenen
De man aan wie de jeugd te kort 'verspild' werd
Een vraaggesprek met Stephan Enter

Andrew Sands **59**
Meer dan politiek alleen
Recensie van The Hidden Force

64 Rieks Toxopeus
In Memoriam
Ankie van der Bol (1947-2013)

Stichting Louis Couperus Genootschap

Erevoorzitter

Prof. dr. F.L. Bastet †

**Louis
Couperus
Genootschap**

Postbus 11637 • 2502 AP Den Haag
www.louiscouperus.nl

Comité van aanbeveling:

Mevr. prof. dr. E.J. Etty

Prof. dr. J.L. Goedegebuure

Mevr. prof. dr. M.G. Kemperink

Prof. dr. M. Klein

Mevr. dr. J.E. Koch

Drs. A. Meinderts

Bijzonder hoogleraar Literaire kritiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam en critica/columniste van *NRC Handelsblad*. Auteur van onder meer de biografie *Liefde is heel het leven niet. Henriette Roland Holst 1869-1952*. Hoogleraar Moderne Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit Leiden en criticus van *Trouw* en de *GPD*-bladen. Promoveerde op het werk van Hendrik Marsman, van wie hij ook een biografie publiceerde. Auteur van onder meer de studie *Decadentie en literatuur* en, samen met zijn voorganger Ton Anbeek, *Het literaire leven in de twintigste eeuw*. Hoogleraar Moderne Nederlandse Letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Promoveerde op een proefschrift over de Nederlandse fin de siècle-roman, *Van observatie tot extase. Sensitivistisch proza rond 1900*. Publiceerde onder andere *Het verloren paradijs. De literatuur en cultuur van het Nederlandse fin de siècle*, *Nederlands toneel in het fin de siècle 1890-1900* en 'Louis Couperus en de temperamentenleer'. Was tot 2008 universitair hoofddocent van de Radboud Universiteit Nijmegen. Is thans hoogleraar Nederlandse Taal en Cultuur aan de Universiteit van Lublin in Polen. Auteur van onder meer *Over Eline Vere van Louis Couperus*; *Louis Couperus en Pier Pander*; *Couperus en het Corpus Hermeticum* en *Noodlot en Wederkeer*. Winnaar van de Couperuspenning 2007.

Docent neerlandistiek aan het Istituto Universitario Orientale in Napels. Auteur van onder meer de dissertatie *De koningsromans van Louis Couperus* en *Zingende lijnen, beeldhouwde impressies* (Couperus Cahier I).

Directeur van het Letterkundig Museum en van de Stichting Lezen. Publiceerde essays over en brievenedities van onder meer de schrijvers Anna Blaman, Emmy van Lohorst en Sonja Witstein en bereidt een biografie over Anna Blaman voor. Publiceerde onder andere *Den Haag, je tikt er tegen en het zingt. Literair Den Haag vanaf 1750*.

Bestuur:

Drs. Petra Teunissen-Nijse
Han Peek
Drs. Tessy van de Ven
Mr. Pieter Verhaar
Drs. Peter Hoffman
Ria Keene-Fiolet
Drs. Liesje Schreuders

Voorzitter
Penningmeester
Secretaris
Vice-voorzitter
Algemeen lid
Algemeen lid
Algemeen lid

De Stichting Louis Couperus Genootschap is door de Belastingdienst per 1 januari 2009 aangewezen als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) met het nummer 8020.53.397. Giften aan de stichting zijn aftrekbaar van de inkomsten- en vennootschapsbelasting.

Stichtingsregister Kamer van Koophandel: S-157707

Geachte donateurs,

Drie jaar geleden, in juni 2010, kwam het bestuur van het Louis Couperus Genootschap bij elkaar voor een 'brainstorm' over de 150ste verjaardag van Louis Couperus.

We bedachten een mooi programma en zochten partners die onze ideeën konden helpen uitvoeren. Dat lukte beter dan we hadden durven hopen. Vrijwel iedereen die we vroegen 'iets' met Couperus te doen, deed enthousiast mee. Anderen meldden zich spontaan. Het resultaat is een *Jubileumjaar Louis Couperus*, waarin de Couperus-liefhebber iedere week iets nieuws over de grote schrijver kan ontdekken.

En niet alleen u, Couperus-liefhebber bij uitstek, ontdekt onvermoede kanten van Couperus. Het doel van dit Jubileumjaar is immers ook om de naamsbekendheid van Couperus te vergroten. We willen dat zo veel mogelijk Nederlanders en Vlamingen zijn boeken gaan lezen of herlezen. Van middelbare scholieren tot leeskringleden en vakantielezers. Van theaterliefhebbers tot dichters. We willen hun laten zien wat Couperus zo uniek en nog steeds zo leesbaar maakt.

Dat doel proberen we te bereiken met inzet van alle mogelijke middelen. Met tentoonstellingen, voorleesmiddagen, een gedichtenroute door Den Haag, lezingen, een twitterleesclub, een *Rosa Louis Couperus*, véél theater en zelfs een app. En niet te vergeten met een tv-documentaire door Jan Louter en Bas Heijne. Op 1 oktober mogen we het resultaat zien in het televisieprogramma 'Het uur van de wolf'.

In het kielzog van die documentaire werkt Bas Heijne aan een nieuw boek over Couperus: *De mystiek der zichtbare dingen*. Hij is niet de enige die een nieuwe publicatie voorbereidt. Dit jaar verschenen er al vijf over de schrijver. En gelukkig vullen de schappen van de boekhandels zich langzamerhand ook met nieuwe uitgaven van Couperus' romans. Hoewel vrijwel alle teksten van Couperus digitaal te raadplegen zijn, is de aanwezigheid van zijn boeken in winkels en bibliotheken cruciaal voor zijn bekendheid in de toekomst. Hopelijk laten de uitgevers zich niet verleiden tot snelle ramsj, maar houden ze hun mooie Couperus-uitgaven op voorraad in hun magazijnen. Dat doen hun buitenlandse collega's immers ook. Bij hen hoeven Flaubert-lezers niet met een binocle te speuren naar een *Madame Bovary*, maar zijn de uitgaven in de Pléiade-reeks permanent verkrijgbaar. Zo houd je een klassieke schrijver in ere. En zo zullen de lezers wel komen om Couperus uit de kast te halen. Dan zullen ze ontdekken wat onze donateurs natuurlijk al lang weten: dat je Couperus eindeloos kunt herlezen en dat je telkens iets nieuws ontdekt.

Het bestuur had dit feestjaar niet kunnen organiseren zonder uw financiële steun en enthousiasme voor Louis Couperus. We hopen dan ook dat u van de feestelijkheden geniet en dat wij u persoonlijk mogen begroeten bij een van de vele activiteiten. 🐾

*Namens het bestuur en de redactie,
Petra Teunissen-Nijssen*

PS: Staat u in ons e-mailbestand? Dan heeft u in april het Jubileumgeschenk van prof. dr. Maarten Klein cadeau gekregen: een digitaal boek met essays over Louis Couperus die door Klein in het afgelopen decennium zijn geschreven. Heeft u het boekje niet ontvangen, maar wilt u dit wel graag? Stuur dan een mail naar penningmeester@louiscouperus.nl.

www.louiscouperus.nl

Het Nieuws van den Dag.

No. 13941 Maandag 9 Juni 1913

ABONNEMENT PER DRIE MAANTEN:
voor Amsterdam f.250; buiten Amsterdam f.250.
Afzonderlijke Nos. 5 Cent.

DIREKTIE EN REDAKTIE:
N. E. VOORBERGWAAL N° 251, AMSTERDAM.
Telefoon: Dn. en Adm. N. 221, Redactie N. 204.

(Opgericht door G. L. FUNKE en P. VAN SANTEN.)

HOOFDREDACTEUR: D^r. C. EASTON.

DIRECTEUR: J. FUNKE.

ADVERTENTIE!

In Het Nieuws van den Dag en in de
Kindercourant, gratis bijvoegsel van Het Nieuws van
den Dag, bij 3 of minder regels f.025; elke regel meer
30 cent. Ingezonden Mededeelingen 50 cent per regel.

Abonnementen werden aangegoten bij onze Agenten in verschillende plaatsen hier te lande en overigens bij alle Boekhandlaren, en Boekverkoopers.
Gefinancierde Agenten voor Adverteentie voor Frankrijk, België, Duitsland en Oostenrijk-Hongarije, België, Italië en Zwitserland: Jansz & Co., Parijs.
Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 September 1912 (Rechtsblad No. 339).

Eerste Blad.

Louis Couperus.

1853-10 Juni-1913.

De man Couperus heeft op vele Nederlandse lezers en lezeressen gedurende langen tijd de uitwerking gehad van een roodden lap op een ster. Vooral toen — nu al haast een kwart eeuw geleden — Noordlot pas verschenen was. Ziedaar nu, zoo redeneerde men, wel het verderijktste boek, dat iemand, in 't bijzonder een jeugmens, in handen kan krijgen: welk een verslappende invloed moest er uitgaan van die krachteloze, futiloase Bertie-figuur en dat fatalisme in die roodden lap!

door in elk geval prettig geschieden, gemakkelijk te lezen, amuseante boeken. Waarom ook niet? Zelfs de Hollandsche dagelijkse maag e u n g r a n o genomen worden. Men kan son bruno loonen met spék de voorkeur geven boven Fransche lijffas, en tóch (op z'n tijd) een oosterjot niet vernemen en zelfs een sroewle pilté de koon g r a s Wie zijn zoo ernstig, en meestal ingegoten en soms plechtig, zich dan wat wutheid en excentriciteit met 'n vreemd tintje en bovendien nog een mondijn miltet.

Couperus werd in anderen zin populair, maar we zullen niet zeggen dat dit ten goede kwam aan zijn kunst.

Tot, opeens, enkele jaren geleden, een nieuwe gloed door zijn werk gevoerd scheen. Hij bracht u met dat zonderlinge Stille Krascht onder

noemde, en waarvan de kunstschatten binnen enkele dagen onder den hamer zullen komen. Het is de woning van wijlen Alma Tadema, in Grove End Road, St. John's Wood.

Zelfs leden nog, nu elk voorwerp gebrandmerkt is met het overschillige esthetisme, met een onsympathiek publiek het atelier de gangen en de kamers vult en het huis de voorname rust en grootheid ontmoet, knooi hij die doe gastvrijen eigenaar, wiens huis steeds opentend voor vrienden en landgenooten, krepde, nog onder den indruk, of zijn post rondwaart in de woning waarin alles getuigt van zijn schoonheidszin en liefde voor de kunst.

Veel is er schoon en veel, merkwaardig. Veel is schoon en merkwaardig tevens, kan het zijn dat de aanwezigheid van de enkele originele eigenaardigheden die meer merkwaardig dan mooi zijn een riken Maseum weerhouden hebben het huis zoals het ligt in Londen. Het is in Londen's schoone stadswijk met

den schoonheidstempel van St-John's Wood vult, wordt een andere collectie een kunstwerk rijker, misschien een ander hart van dankbare vreugde vervult.

Zoals het uiteenvallen van Tadema's befaamde collectie voor zoveel Engeland als Nederland als een werkelijk veelvuldig verlies is te beschouwen, zoo wacht Europa binnen eenige weken een nog groter verlies door de verandering van een ongewoon mooie verzameling oude Hollandse meesters naar Zuid-Afrika. Ik mag bij de lezers van Het Nieuws van den Dag als bekend veronderstellen, dat eenigen tijd geleden de Afrikaansche mijnmgenat Max Michaelis aan de Unie van Zuid-Afrika ruim vijftig Oud-Nederlandse en Vlaamsche schilderijen heeft geschonken, ter plaatsing in een museum te Kaapstad en bedoeld om een begin te vormen van een nationaal kunstmuseum. Deze vorstelijke gift heeft voor ons Hollanders een bijzondere waarde, omdat de schilderijen alle werken zijn uit het bloeitijperk der

schiedkunst en voor Zuid-Afrika een omdat zij in hun verdienlijkheid een

1913: Couperus vijftig jaar!

Dit jaar, 2013, wordt op grootse wijze de honderdvijftigste verjaardag van Couperus gevierd. Nog steeds boeit het werk van deze schrijver vele lezers. Maar hoe was dat een eeuw geleden, in 1913? Welke plaats nam Couperus toen in te midden van het internationale literaire geweld? Wat gebeurde er in Nederland op literair gebied? En werd er aandacht geschonken aan de vijftigste verjaardag van deze 'Haagse' schrijver?

Door Menno Voskuil

Het jaar 1913 vormt in meerdere opzichten een breekpunt in de geschiedenis. Het was het laatste Europese vredesjaar: de Eerste Wereldoorlog stond voor de deur en zou het continent in diepe ellende storten. Maar 1913 was ook het jaar van uitvindingen en van nieuwe ontwikkelingen, op maatschappelijk gebied en in de kunsten. Zo deed het modernisme op 29 mei definitief zijn intrede met de première van *Le sacre du printemps*, een ballet op muziek van Igor Stravinsky. Componist Arnold Schönberg stortte zich op de atonale muziek. In Nederland ging het er iets minder revolutionair aan toe. Piet Mondriaan zette zijn eerste stappen op weg naar de abstractie van De Stijl, en tijdens de tentoonstelling *De Vrouw 1813-1913* in Amsterdam werden vijftig werken van uitsluitend vrouwelijke componisten uitgevoerd. Couperus verbleef in 1913 voornamelijk in het buitenland (Spanje, Duitsland en Italië) en publiceerde naast een aantal feuilletons de roman *Herakles*. Geen bijzonder jaar dus voor hem, behalve dat hij vijftig jaren oud werd.

1913 in de literaire wereld

Hoe stond de wereldliteratuur ervoor in 1913? De Zweedse Academie besloot eind 1913 de veertiende Nobelprijs voor de Literatuur toe

Fotoportret van
Couperus, 1913

te kennen aan de Indiase schrijver en dichter Rabindranath Tagore. Met voorgangers als Gerart Hauptmann, Maurice Maeterlinck, Rudyard Kipling en Sully Prudhomme was Tagore de eerste niet-Europese winnaar van deze prestigieuze prijs. Van het werk van Rabindranath Tagore was ten tijde van de uitreiking van de prijs slechts één Nederlandse vertaling verschenen, *Wij-zangen*, van de hand van Frederik van Eeden. Ook schrijver Henri Borel waagde zich aan het vertalen van Tagore: in 1919 publiceerde hij een Nederlandse bewerking van een toneelstuk van de Indiase schrijver onder de titel *De koning van de donkere kamer*.

In Frankrijk was 1913 een geslaagd literair jaar. Niet alleen liet Guillaume Apollinaire zijn invloedrijke dichtbundel *Alcools* uitgeven, ook verschenen er twee romans die vandaag de dag als onbetwiste klassiekers worden gezien: *Le Grand Meaulnes* van Alain-Fournier en *Du côté de chez Swann*, het eerste deel van Marcel Prousts grote romancyclus *À la recherche du temps perdu*. Deze romancyclus wordt tegenwoordig beschouwd als een van de grootste

triumfen van de wereldliteratuur, maar Proust had toentertijd de grootste moeite een uitgever te interesseren voor zijn werk. Na vele afwijzingen vond hij in

1913 uitgever Grasset bereid het eerste deel te drukken en te distribueren, mits Proust zelf de kosten droeg. Op 14 november lag *Du côté de chez Swann* in de boekhandel, en het boek verkocht boven verwachting. Tussen 1919 en 1927 werden de overige zes delen van de cyclus uitgebracht, maar de volledige verschijning van *À la recherche du temps perdu* in boekvorm heeft Proust zelf niet meer mogen meemaken: hij overleed op 18 november 1922, een jaar eerder dan Couperus.

In het Engelse taalgebied was 1913 ook een rijk jaar: Henry James publiceerde het eerste deel van zijn autobiografie *A Small Boy and Others* en de Amerikaanse Edith Wharton bracht haar roman *The Custom of the Country* uit. Het was echter D.H. Lawrence die dat jaar dé Engelstalige klassieker zou schrijven met het autobiografische *Sons and Lovers*, zijn derde roman, na *The White Peacock* en *The Trespasser*.

Sons and Lovers wordt tegenwoordig door veel critici gezien als een meesterwerk. Na verschijnen kreeg de roman echter niet uitsluitend positieve kritieken: veel recensenten vielen over de in hun ogen nogal 'obscene' relatie tussen de bezitterige moeder Gertrude, een dame uit de gegoede burgerij, en haar zoon Paul. Latere critici zouden *Sons and Lovers* juist vanwege de uitwerking van deze relatie roemen als de eerste moderne interpretatie van een fenomeen dat we nu, dankzij Sigmund Freud, kennen als het Oedipuscomplex. Pas in 1966 zag de eerste Nederlandse vertaling het licht, van de hand van J.F. Kliphuis. Het werk van Lawrence kreeg in deze jaren te maken met een enorme herwaardering, met name vanwege de vrije seksuele moraal (niet alleen in *Sons and Lovers*, maar zeker ook in *Women in Love* en in *Lady Chatterley's Lover*, respectievelijk gepubliceerd in 1920 en 1928).

In de Duitse literatuur stak één publicatie, zeker in retrospectief, met kop en schouders boven alle andere in 1913 verschenen werken uit: de novelle *Das Urteil* van Franz Kafka. Hierna zou Kafka nog enkele werken publiceren (waaronder het beroemde *Die Verwandlung* uit 1915), voordat hij in 1924 kwam te overlijden aan de gevolgen van

Couperus is
50 jaar geworden.
Voorpagina Nieuws
van den Dag, 9 juni
1913. (Collectie KB,
Den Haag)

V.l.n.r.: Marcel Proust,
D.H. Lawrence en
Franz Kafka. De foto
van Kafka is van
S. Jacobi (proustpro-
ject.blogspot.nl/p/
day-by-day-summary.
html en Wikipedia)

tuberculose. Na zijn dood verscheen er (tegen zijn wil) nog een aantal onafgemaakte romans, die zijn reputatie als een van de meest invloedrijke auteurs van het Interbellum bevestigden. De eerste vertalingen van Kafka in het Nederlands verschenen al in 1925, van de hand van Paul van Ostaïjen, maar pas in 1963 werd *Das Urteil* voor het eerst vertaald, door Nini Brunt.

1913 in literair Nederland en Vlaanderen

Terwijl er dus in de ons omringende landen een aantal baanbrekende romans verscheen die het fundament hebben gelegd voor de moderne literatuur, bevonden de Nederlandse letteren zich in heel wat rustiger vaarwater. Het naturalisme, al jaren de meest dominante stroming binnen het Nederlandse proza, vierde nog steeds hoogtij, al was er rond 1913

Boven: Carry van Bruggen. Linksonder: Willem Elsschot en daarnaast A. Roland Holst. (Collectie Veenhuizen van het CBG, Den Haag en Wikipedia)

wel enige verandering in stijl merkbaar. De haast impressionistische woordkeuze van veel schrijvers maakte langzamerhand plaats voor een wat zakelijker taalgebruik. Een voorbeeld van dit laat-naturalisme vinden we in het in 1913 verschenen *Heleen: een vroege winter* van Carry van Bruggen. In deze roman komt de rol en de positie van de vrouw ('waarom alles is zoals het is') voor het eerst naar voren. Dit thema wordt verder uitgewerkt in haar latere roman *Eva* uit 1927, die tijdens het hoogtepunt van de tweede feministische golf in de jaren 1970-1980 weer veel aandacht zou krijgen.

De belangrijkste roman uit 1913 (althans, achteraf gezien) was van de hand van een Vlaming, Willem Elsschot, die debuteerde met *Villa des Roses*. Elsschot schetst hier in een sobere maar scherpe schrijfstijl de lotgevallen van pensionhoudster Madame Brulot en haar gasten. Zijn beschrijvingen zijn zakelijk, maar tegelijkertijd vol mededogen.

Voor de Nederlandse poëzie was het tijdschrift *De Beweging* toonaangevend. Jonge onbekende dichters vonden er een podium om te publiceren, terwijl ook de oude garde niet werd vergeten. Het tijdschrift werd in 1905 opgericht door de dichter Albert Verwey, die aanvankelijk

alleen aan het roer stond. Later werd de redactie uitgebreid.

Van de poëziebundels die in 1913 het licht zagen, heeft geen enkele de status van klassieker bereikt. Vrijwel niemand van de dichters die in dit jaar een bundel lieten verschijnen, wordt tegenwoordig nog gelezen. Alleen A. Roland Holst, die in 1913 zijn tweede bundel *De belijdenis van de stilte* publiceerde, heeft een blijvende plek in de Nederlandse literatuur weten te verwerven.

Voor de eerste Nederlandse bibliofiele uitgeverij De Zilverdistel was 1913 wel een vruchtbaar jaar. Liefst vijf schitterend uitgevoerde uitgaven werden gedrukt, waaronder bundels van de Franse dichters Charles Baudelaire en Paul Verlaine, en een editie van *Lanseloet van Denemerken*, het beroemde abele spel. Medeoprichter P.N. van Eyck (samen met Jan Greshoff en J.C. Bloem had hij in 1909 het initiatief tot deze *private press* genomen) publiceerde er dat jaar *Bevrijding*, een poëziebundel uitgegeven in een oplage van slechts honderdvijftig genummerde exemplaren.

1913 en Louis Couperus

Couperus zelf bracht in 1913 geen enkele dag door in Nederland. De eerste twee maanden van het jaar verbleef hij met zijn vrouw Elisabeth in Florence, waar hij al eerder

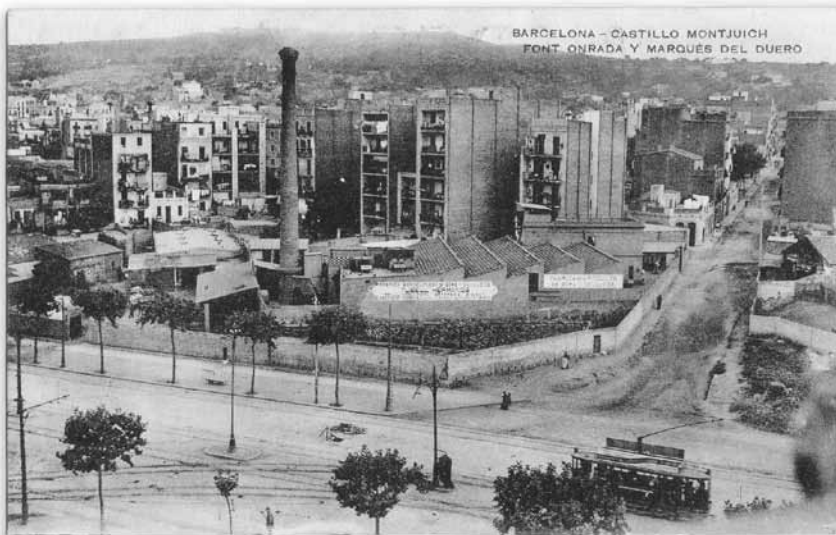
overwinterde. De Couperussen logeerden in het door hen zo geliefde Zwitserse pension Rochat, gevestigd in het Palazzo Niccolini. Ruim een jaar eerder, op 4 november 1911, publiceerde Couperus het feuilleton *Terug naar Florence*, waarin hij onder meer dit palazzo beschreef.

Voor *Het Vaderland* verzorgde hij wekelijks een feuilleton of verhaal en in *Groot Nederland* verschenen enkele afleveringen van *Herakles*, de historische roman waar Couperus vanaf het voorjaar van 1912 aan schreef. Voor deze roman gebruikte Couperus min of meer hetzelfde recept als voor de roman *Dionyzos* een kleine tien jaar eerder; ook in zijn feuilletons keerden veel bekende thema's en onderwerpen terug. Een nieuwe inspiratiebron was kennelijk gewenst. Die diende zich aan in de vorm van een lange reis naar het voor Couperus nog onbekende Spanje.

In een brief aan zijn uitgever L.J. Veen deelde Couperus mee dat deze Spaanse reis betaald werd door 'zijn vriend' Giulio Lodomez. Zelf kon hij zo'n dure reis niet bekostigen, al verdiende hij aan de reisschetsen van zijn verblijf in Spanje. Op 17 maart 1913 vertrok hij met Elisabeth naar Barcelona, om daar te wachten op Lodomez, die de oversteek vanuit Argentinië moest maken. Het duurde een paar weken voor zijn vriend zou arriveren, dus moest Couperus noodgedwongen enige tijd doden in de Catalaanse hoofdstad. Uit de feuilletons die hij in deze weken schreef, blijkt dat Barcelona toch een wat andere sfeer ademde dan hij zich had voorgesteld:

Laat mij u dus geven het Barcelona der werkelijkheid. Een vrij drukke, levendige stad – maar niet zoo druk en levendig als ik mij had verbeeld... Een saaie haven, of zie ik die haven niet goed... Drukke straten en wandelwegen, en die toch vervelend zijn, of is het mijn schuld, dat zij vervelend zijn...? Veel heen en weer loopende mensen en toch geen zweem van gezellig straatverkeer, of ligt het aan mij, dat de gezelligheid hier ontbreekt...

Nadat Giulio Lodomez eindelijk met de boot was aangekomen, werd begonnen aan de rondreis door Spanje. Dankzij de stukken die Couperus voor *Het Vaderland* schreef over

Barcelona, 1913

deze tocht, kunnen we de gangen van het driekoppige reisgezelschap heel goed nagaan. Langs de Spaanse oostkust daalde men per trein eerst af naar Tarragona, om vervolgens verder af te zakken naar Valencia. Hier bezochten ze eerst de beroemde middeleeuwse kathedraal, maar die vond Couperus 'geheel bedorven' door de in de achttiende eeuw toegevoegde barokelementen. Ook de stad zelf kon hem, evenmin als Barcelona, weinig bekoren:

Waar zijn gezellige café's? Geen zie ik open; gesloten, schitteren door de vensters de caraffen water op de marmeren tafels en dommelt de camarero in een hoek. De vrouwen, meestal zwart gekleed, meestal zwart gesluierd, rijden in dichte rijtuigen... De straat behoort, als in Barcelona, aan de democratie der werklieden.

De reis ging verder langs Córdoba (dat er dankzij de oude moskee nog mee door kon), Sevilla ('eene der grootste deceptie's') en Granada (waar niets te zien viel). Het Alhambra nam Couperus tot onderwerp voor een aantal feuilletons, die pas werden gepubliceerd toen hij het Spaanse land al lang weer achter zich had gelaten. Na een kort verblijf in Tanger streek het gezelschap neer in Madrid. In de laatste dagen van mei keerden Couperus, Elisabeth en Giulio met de nachttrein via Zaragoza weer terug naar Barcelona.

Na deze Spaanse reis, die hem niet erg was bevallen, zocht Couperus naar een plaats om de zomer door te brengen. Het werd München. Samen met Giulio Lomodez reisde het echtpaar Couperus via Lyon naar München, om een tussenstop te maken in Lindau. Hier nam men intrek in een hotel nabij de Bodensee om op 10 juni met Heidsieck-sec te toosten op Couperus' vijftigste verjaardag, zoals te lezen valt in het feuilleton *Ter uwer verjaring* van 18 juni.

Zijn verjaring ging in Nederland niet onopgemerkt voorbij. Nadat Couperus met zijn vrouw, na het afscheid van Giulio, in het pension Grebenau in München was aangekomen, wachtte hem een aangename verrassing. Op de voorpagina van *Het Vaderland* van 10 juni werd de schrijver door tal van vrienden en collega's geroemd in de vorm van korte karakterschetsen en loftuitingen. Onder deze prominenten bevonden zich Willem Kloos, Johan de Meester, Cyriel Buysse, Ina Boudier-Bakker, Herman Robbers, Top Naeff en

Florence, 1913.
Rechts: portret van
jonkheer J.H. Ram

Leo Simons. De medewerkers aan deze aflevering staken hun bewondering voor de grote Haagse schrijver niet onder stoelen of banken.

Het was overigens niet alleen *Het Vaderland* dat aandacht aan de vijftigste verjaardag van Louis Couperus besteedde, ook de *Hollandsche Revue* (een stuk van Frans Netscher), het *Amsterdamsch Weekblad* (Frans Coenen) en *De Nieuwe Courant* (een uitgebreid artikel van Paul Ekhard, een pseudoniem van Couperus' zwager Gerard de la Valette) staken de loftrumpet over de Haagse schrijver. En dat was nog niet alles: men had nog twee geschenken in petto...

In september verscheen *Herakles* in boekvorm, na eerst in afleveringen tussen juli 1912 en maart 1913 in *Groot Nederland* te zijn gepubliceerd. Voor de twee delen van *Herakles* (tot ongenoegen van Couperus werd door uitgever Veen als ondertitel *Roman in twee deelen* toegevoegd) werd gebruikgemaakt van een bandontwerp dat R.N. Roland Holst al in 1893 had vervaardigd voor de roman *Majesteit*. Toen Couperus de boeken in München van zijn uitgever kreeg toegestuurd, reageerde hij vol afgrijzen op de band, en verwerkte dit ongenoegen in een vlammend feuilleton, *Mijn zooveelste*:

Met zekere teederheid opende ik zijn bruin papieren reistasje, en zag toen mijn zooveelste aan. Niet mijn zooveelste kind, maar mijn dito boek. Zoodra ik hem echter aan zag, was ik verbaasd over zijn malle pretenties en slingerde hem op mijn tafel.

Er was geen vaderlijke teederheid meer in mij om mijn zooveelste. In plaats, dat hij, in wie ik zekere mythologische aandoeeningen van schoonheid had willen leggen, zich vertoonde in een passend klassiek gewaad, dat goed zoû gestaan hebben aan wie Herakles was gedoopt, zag ik hem mal en pretentius gedost in het kleed van een zijner oudere broeders.

Voor al L.J. Veen moest het ontgelden in dit stuk, waarin hij smalend 'oom Veen' werd genoemd, zelfs 'een brave oom, maar hij is een uitgever'. Tot overmaat van ramp viel op het voorplat van de band een ernstige fout te lezen: de titel *Herakles* was abusievelijk gespeld als *Herackles*. Dit alles stemde Couperus weinig vrolijk. (Zie verder over de verschijning van *Herakles* het artikel van Peter Hoffman elders in deze *Arabesken*.)

Ook het nieuws van de zelfmoord van de tweeënvijftigjarige jonkheer Johan Hendrik Ram zal niet hebben bijgedragen tot een plezierig verblijf in München. Ram en Couperus onderhielden jarenlang een warme vriendschap, die begon toen Ram in 1888 als militair in Den Haag werd gedetacheerd. Jonkheer Ram diende als klankbord, en ook zijn seksuele voorkeur (een aantal publicaties, waaronder een korte monografie van Paul Snijders uit 1983, wijzen op de homoseksualiteit van Ram) heeft volgens biograaf Frédéric Bastet een belangrijke rol gespeeld in Couperus' bewustwording van zijn eigen androgynie. De kwaadaardige Ram beroofde zich op 29 september 1913 van het leven en werd vier dagen later onder grote belangstelling begraven op de begraafplaats Oud Eik en Duinen in Den Haag. De reactie van Couperus op deze tragische gebeurtenis is helaas onbekend.

Eind oktober namen Couperus en zijn vrouw weer hun intrek in het pension Rochat in Florence. Hier ontving de schrijver van zijn uitgever het tweede deel van *Uit blanke steden onder blauwe lucht* (het eerste deel was in 1912 verschenen). Over deze uitgave was Couperus, anders dan over *Herakles*, wel tevreden.

Florence, 1913

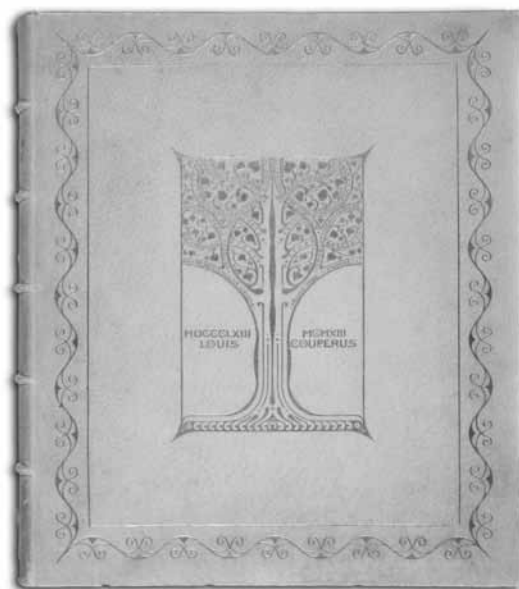
De rest van het jaar 1913 bleven Couperus en zijn vrouw in de door hen zo geliefde stad Florence. Terwijl Elisabeth aan haar vertaling van de roman *Lydia* van Mrs. Humphrey Ward werkte, schreef Couperus aan zijn feuilletons over de Spaanse reis. Deze werden in 1915 in boekvorm uitgebracht onder de titel *Spaansch toerisme*. Niet onvermeld mag blijven dat Couperus in december te Florence nog een lezing bezocht over futuristische dichters, een stroming die in Italië steeds meer terrein won. Het futurisme maakte enige indruk op de schrijver, want begin 1914 wijdde hij er enkele stukken aan in *Het Vaderland*.

Geschenken

De voorpagina van *Het Vaderland* van 10 juni 1913 en de jubileumartikelen van Frans Netscher, Frans Coenen en Gerard de la Valette rond zijn vijftigste verjaardag moeten Couperus veel deugd gedaan hebben. Zoveel loftuitingen kreeg de schrijver niet dage-

lijks toegezwaid. Hiermee hield het echter niet op: ruim een halfjaar na de viering vormde zich een commissie met als doel de schrijver een financieel huldeblijk te brengen. In *Het Vaderland* van 17 januari 1914 verscheen een oproep aan de lezer om bij te dragen aan een substantieel geschenk voor Couperus, te weten een reis naar Egypte. De schrijver koesterde al lang de wens door het land van *Antiek toerisme* te trekken om zo materiaal te verzamelen voor een nieuw werk, zo viel te lezen in de oproep.

Het waren niet de minsten die de lezers van *Het Vaderland* aanmoedigden te doneren. Zo bevonden zich onder de ondertekenaars van de oproep de literatoren K.J.L. Alberdingk Thijm (beter bekend als Lodewijk van Deyssel), Hein Boeken, Emmanuel de Bom, P.C. Boutens, Cyriel Buysse, Marcellus Emants, Willem Kloos, Jeanne Kloos-Reyneke van Stuwe, Frits Lapidoth, Johan de Meester, Top Naeff, Herman Robbers en Maurits Wagenvoort. Ook de acteurs Willem

Het Liber Amicorum
voor Couperus'
vijftigste verjaardag

Royaards en Eduard Verkade, de componisten Henri Viotta en Bernard Zweers, de architecten H.P. Berlage en Eduard Cuypers, en de kunstenaars Antoon Molkenboer, Albert Roelofs en Cornelis Veth steunden het initiatief.

De commissie die Couperus wilde verrassen met een huldeblijk, kende een driekoppig bestuur: voorzitter F.W.J.G. Snijder van Wissenkerken, secretaris Hendrik van der Wal en penningmeester Leo Simons. Deze laatste kende Couperus al geruime tijd persoonlijk: na een vluchtige ontmoeting in hun jeugdjaren troffen Simons en Couperus elkaar in 1898 te Londen, dankzij een gemeenschappelijke kennis, Alexander Teixeira de Mattos. Later zou Simons het zelfs schoppen tot uitgever van een van Couperus' werken: in 1911 gaf zijn Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur de bundel *Korte arabesken* uit.

Er werd verzocht voor 30 januari een geldelijke bijdrage over te maken. Op een kartonnen kaartje kon men desgewenst een handtekening plaatsen, zodat naast een geldbedrag ook nog iets tastbaars aan Couperus kon worden overhandigd. Deze kaartjes

werden ingeplakt in een groot, speciaal voor dit doel vervaardigd album in een gedecoreerde perkamenten band met daarop in gouden letters 'MDCCCLXIII – MCMXIII LOUIS COUPERUS'. Naast de handtekeningen bevatte het album een gedrukte lijst van de commissieleden en de 'in Het Vaderland van dinsdag 10 juni 1913 verschenen getuigenissen van waardering omtrent de werken van Louis Couperus'. Zo vergeleek de letterkundige J.L. Walch de carrière van Couperus met het stijgen in een bergwoud:

Ge zijt niet vermoeid nog; maar ge wilt wel even stilstaan, en even genieten van deze blijde zekerheid: te hebben bereikt. Uw leven, uw schoon kunstenaarsleven, is dan geslaagd. Hoog gingen uw dromen en verlangens, maar niet hooger dan uw kracht ze bleek te kunnen dragen.

Even wilt ge stilstaan, en diep ademen. Dan gaat ge voort. Doch ge bereikt een hoogen top, en nu behoeven uw oogen niet meer te zoeken en uw geest behoeft niet te gissen naar den weg. Klaar ligt hij daar voor u, ver verheven boven het dal en overweldt alleen door den hemel vol licht, dat uw gaan verheldert, en ons allen, van omlaag, uw gestalte zuiverder afgeteekend toont.

Ook de loftekst van Albert Verwey werd in het album afgedrukt. Hoewel hij geen uitgesproken bewonderaar van Couperus' werk was, had hij toch gehoor gegeven aan het verzoek van *Het Vaderland* zijn waardering voor de Haagse schrijver onder woorden te brengen:

Het vijftigjarig bestaan van Louis Couperus is daarom viering waard, omdat die schrijver er in geslaagd is onafgebroken een kunstzinnige interpretatie van zichzelf tusschen zich en zijn lezers te stellen, wat een hooge en zeldzame vorm is van vertrouwelijkheid.

Het Liber Amicorum werd Couperus in de zomer van 1914 toegezonden in München, waar hij en Elisabeth wederom hun intrek hadden genomen in pension Grebenau. Tegelijk met het album ontving Couperus ook een groene map, gevuld met een twintigtal tekeningen, etsen en aquarellen van verschillende bekende en minder bekende kunstenaars, onder wie Hendrik van Bloem, Jan Hoyneck van Papendrecht, Antoon Molkenboer, Frans Smissaert, Henriëtte de Vries en G.C. Vrint.

Wie nu precies het initiatief tot deze 'kunstmap' heeft genomen, is helaas niet bekend, maar het is goed mogelijk dat het idee is ontstaan op de Haagse kunstenaarsvereniging Pulchri Studio, waarvan een aantal van de contribuanten lid was. Ook rijst de vraag in hoeverre de kunstenaars zich hebben laten inspireren door Couperus en zijn werk, want de map herbergt een bonte verzameling afbeeldingen van sterk wisselende kwaliteit: een zeegezicht, een duinlandschap, enkele oude mannenkoppen, kalfjes, een leeuwenkop, een baby, een Boeddha en een rioolafvoer...

Toch was Couperus gecharmeerd van het geschenk, getuige de open brief die hij op 5 juni 1914 vanuit München stuurde naar C.L. van Balen, hoofdredacteur van *Het Vaderland*. Vijf dagen later werd dit schrijven geplaatst als ingezonden stuk:

Mag ik heden, zoo niet de rez-de-chaussée van Het Vaderland, van waar ik zoo dikwijls mijn stem liet hooren, toch de tribune der 'Ingezonden Stukken' een oogenblik beklommen, om in het openbaar te zeggen, dat, wat ik zoo gaarne afzonderlijk aan ieder gezegd had die dezer dagen er toe bij droegen mij een vreugdevollen dag te bezorgen?

Er is mij namenlijk, aan mijn tijdelijk zomeradres, toe gezonden een rijk versierd Album, waar in ik de handteekeningen verzameld vind van vele lezers en vrienden, bekende en onbekende, die meê hebben willen bijdragen om mij een waardevol geschenk aan te bieden, bij gelegenheid van mijn vijftigsten verjaardag. En ik weet geen andere wijze hen dank te zeggen voor hun charmanten troost – zij weten immers allen hoe weinig aangenaam het ieder jaar ‘ouder worden’ mij toe schijnt – dan van af deze tribune hen toe te roepen, dat hunne sympathie mij in der daad weldadig heeft aan gedaan, dat hun geschenk mij in der daad zóó getroost heeft, dat... ja, dat ik wel ieder jaar vijftig jaar zoû willen worden! Maar laten zij gerust zijn, mijne vrienden en lezers: zulke onbescheiden jubeljaartallen gunt de Tijd zijne begunstigten slechts een êneke maal in hun leven.

Zoo ik het Album door blader, treffen mij ook de namen van vrienden, van verwanten, die ik kort geleden verlaten heb of kort geleden nog weder zag. Maar er treffen mij ook de namen van velen, die ik sedert lange jaren niet meer ontmoette. Ik heb hun handschrift met ontroering weder gezien en ook hebben mij ontroerd die geheel onbekende namen, waaronder enkele, wier zwierige handteekeningen ik bijna niet ontcijferen kan, waaronder een heêl enkele, wier geheimzinnige voorletters zich niet ontcijferen lāten. Aan de dragers van ālle die namen mijn hartelijken, hartelijken dank voor hunne gedachte, voor hunne daad, voor hunne sympathie mij bewezen, sympathie, die ik nimmer vergeten zal.

Te zamen met het Album ontving ik de Portefeuille, die in hield de verzamelingen schetsen en etsen en akwarellen mij toe gezonden door vele kunstenaars van het aan het Litteraire grenzende ‘gebied’. Zij weten, dat, naast het Litteraire, ook dāt ‘gebied’ mij zeer dierbaar is en ik verzeker hen, dat ik de gedachte, mij op deze wijze hunne vriendschap te bewijzen, ten hoogste waardeer, naast hunne gave zelve. Hoe gaarne zoû ik ieder der kunstbroeders van het andere ‘gebied’, hoe gaarne zoû ik iederen lezer en vriend thans persoonlijk en in het bizonder willen bedanken voor wat zij mij deden! Maar hoewel de wil daar toe niet mij ontbreekt, de macht er toe zoû niet genoegzaam zijn en ik hoop, dat zij allen, mijn vrienden, mijne lezers, mijn kunstbroeders die zwakte zullen vergeven. Dat zij zullen gelooven, dat al zijn deze woorden voor hen āllen bedoeld, eene ontroerde gedachte van dankbaarheid ontbloede voor ieder afzonderlijk.

Mocht de pers mij willen bij staan ook aan die vrienden, die Het Vaderland niet lezen, door overname van dezen open brief aan U, hooggeachte heer, mijn dankbaarheid te doen toekomen, zoo zal ik mij zeer verplicht voelen. Terwijl ik, van af deze tribune, mijne handen reik tot hen van wie uit gīng het initiatief om Louis Couperus een gelukkigen dag te bezorgen, tot alle de Leden der Commissie, die werkzaam waren en hem werkelijk dien dag bezorgden!

De reis naar Egypte, de bestemming van het cadeau, vond echter geen doorgang. Door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog werd het reizen lastig, zo niet onmogelijk. Vanuit München trok het echtpaar Couperus eerst naar Florence, om in februari 1915 toch terug te keren naar de geboortestad van Louis, Den Haag, zonder ook maar iemand hier over in te lichten. Hier aanschouwde hij vanuit zijn hotelkamer voor het eerst het op 28 augustus 1913 door koningin Wilhelmina feestelijk geopende Vredespaleis, dat hem niet kon bekoren. In het feuilleton ‘De terugkeer’, op 6 maart gepubliceerd in *Het Vaderland*, uitte hij zijn ongenoegen over deze nieuwe Haagse blikvanger:

Het Vredespleins
in Den Haag

Uit de vensters van mijne hooge hôtelkamer zag ik die nacht het grijze, overregende dakengewarrel. Het vertoonde hier en daar de bekende torens en spitsen en in de verte ried ik een nieuwe silhouet van gebouw, karakterloos, zwak en toch overheerscherig laatlunkend: die van het Vredespaleis. 🏰

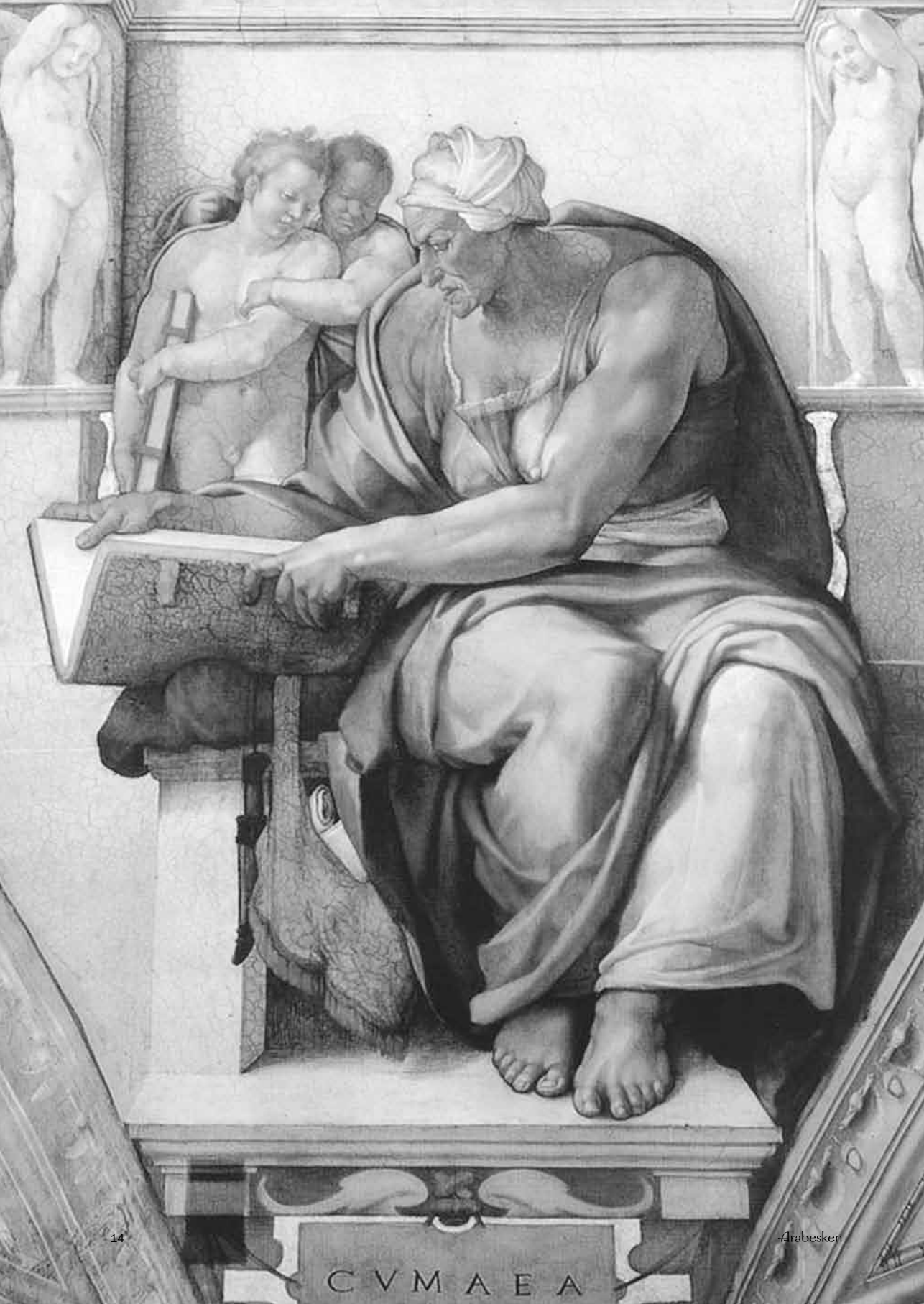
Gebruikte literatuur

Frédéric Bastet, *Louis Couperus. Een biografie*. Amsterdam, 1987.

Henri van Booven, *Leven en werken van Louis Couperus. Met een nawoord van F.L. Bastet*. 's-Gravenhage, 1981.

Louis Couperus, *Volledige Werken*. Utrecht/Antwerpen, 1987-1996.

H.T.M. van Vliet, *Versierde verhalen. De oorspronkelijke boekbanden van Louis Couperus' werk [1884-1925]*. Amsterdam/Antwerpen, 2000.

Onder een zware zuidelijke hemel

In geen land voelde Couperus zich zo thuis als in Italië, en in geen boek laat hij zijn licht zo fel op zijn geestelijke vaderland schijnen als in *Uit blanke steden onder blauwe lucht*. De tweede bundel, verschenen in december 1913, laat evenwel zien dat hij niet alles wat Italiaans was, bewonderde: over het werk van Michelangelo was Couperus niet al te enthousiast. Wat hij daarin zag, maakt echter wél duidelijk wat hij hoopte te vinden onder de stralend blauwe Italiaanse lucht.

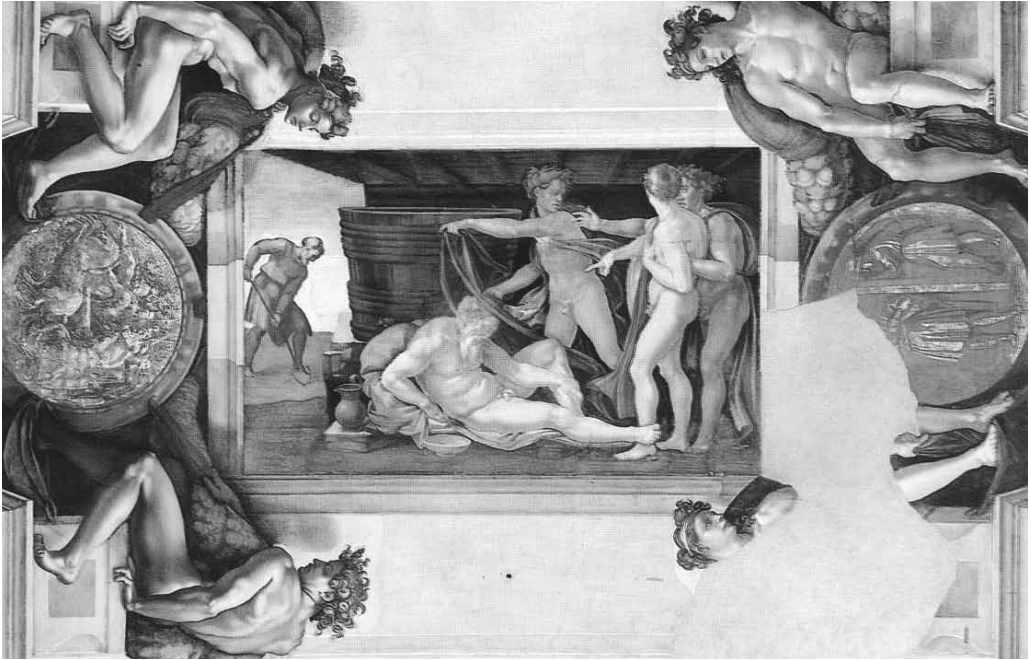
Door Rémon van Gemeren

In de zomer van 1911 publiceerde *Het Vaderland* twee artikelen van Couperus over Michelangelo Buonarroti (1475-1564). Deze zouden twee jaar later worden opgenomen in de tweede bundel van zijn 'Italiëboek', waarvan ongeveer de helft is gewijd aan Rome, de stad waar Couperus vanaf 1893 veelvuldig verbleef. Het eerste artikel heeft de vijf sibillen als onderwerp die Michelangelo rond 1510 schilderde op het gewelf van de Sixtijnse Kapel (Michelangelo koos eenvoudigweg de eerste vijf van de tien sibillen die Lactantius (ca.250-ca.320) in zijn *Divinae institutiones* noemt¹). Hoewel de 'vijf titanische vrouwen' volgens Couperus 'nog steeds overweldigende openbaringen van het gigantische talent des Meesters'² zijn, stemmen ze hem niet verrukt en opgewekt, maar ernstig en contemplatief.

De essentie van de profetessen, meent Couperus, is de extase, de menselijke emotie van de extase. Dat is hun ziel. En dat is juist wat hij mist in de fresco's van Michelangelo. De sibille van Delphi is helaas niet 'omringd door de geurige wolken van haren driehoet',³ maar maakt een (te) kalme indruk, met de blik zijwaarts gericht. Ook de sibille van Eritrea is te mak, zoals ze zit te bladeren in haar orakelboek. Wél ontroerend – niet door haar extase, maar alleen door haar schoonheid – is de oude, wijze Perzische sibille, wier aftakeling indringend verbeeld is. Ofschoon Michelangelo de Libische sibille een wel erg blanke huidskleur heeft gegeven, waardoor het aangrijpende effect van een donkere tint (veroorzaakt door de moordende Afrikaanse zon) achterwege blijft, heeft deze vrouwelijke figuur met mannelijke spieren een schoonheid die Couperus bevalt.

Nog bekoorlijker, en daarmee ontroerender, is de sibille van Cumae, die van Apollo in ruil voor haar maagdelijkheid net zoveel levensjaren als zandkorrels in haar hand kreeg, maar hem vervolgens haar liefde weigerde, waarna hij haar verwaarloosde. Treurig en oud slijt ze nu de eindeloze dagen. Toch drukt ook zij, zegt Couperus, helaas niet de extase uit die haar ziel kenmerkt: haar gezicht toont te veel geestkracht, haar blik te veel felheid, haar mond te veel liefde. Niets herinnert aan de uitzinnige manier waarop ze Apollo liefhad. Ze is niet zozeer een vrouw als wel een godin, en haar ziel is niet alleen die van een man, maar ook, en vooral, die van een god. Ross King vindt haar in zijn bestseller over de Sixtijnse Kapel, *De hemel van de paus*, 'een lelijke oude feeke' en 'een groteske kolos, met een van de afschrikwekkendste lichamen van het hele gewelf'. Couperus ziet dat duidelijk anders: hij voelt geen afkeer van haar uiterlijk, waarin vooral haar lange, gespierde armen opvallen. Wat King afstoot, is voor Couperus 'slechts' niet-menselijk.⁴

Michelangelo, Sibille van Cumae op het plafond van de Sixtijnse Kapel in Rome (1510). (WikiPaintings)

Michelangelo,
Dronkenschap
van Noach in de
Sixtijnse Kapel
in Rome (1509).
(WikiPaintings)

En daarmee komt Couperus bij zijn fundamentele bezwaar: Michelangelo heeft met zijn 'godemachtige genialiteit'⁵ geen menselijke, maar bovenmenselijke figuren geschilderd. In plaats van de extase, die nu eenmaal voor mensen van vlees en bloed is weggelegd, ziet Couperus in hen datgene wat meer in overeenstemming is met het karakter van de beroemde kapel: het geestelijke, oftewel het christelijke, dat oproept tot 'stillen aandacht en zwaarwichtige vroomheid'.⁶ Je kunt ze volgens hem bestuderen, de gespierde sibillen van Michelangelo, maar er niet van vervuld raken. Daarvoor moest Couperus bij de vier sibillen zijn die Rafaël schilderde in de kerk Santa Maria della Pace: zij zijn wat vrouwelijker en natuurlijker, en in hun mimiek en beweging wat expressiever.

Vergoddelijking

Waarin Michelangelo wezenlijk verschilde van Rafaël – en ook van Leonardo da Vinci – is dat hij, met name als schilder, meer een maniërist was, voor wie kunstmatigheid, het 'artistieke', boven puur realisme ging. Veel sterker en duidelijker dan zijn twee bekende tijdgenoten was Michelangelo een religieus mens, die meer aan ideeën hechtte dan aan ervaringen, meer aan christelijke waarheden dan aan niet-religieuze emoties. In zijn fascinatie voor het mannelijk naakt, het hoofdthema van zijn hele oeuvre,⁷ koppelde hij als een ware neoplatonist gevoelens aan de geest. Esthetische en sensuele ontroering stond voor hem niet los van morele, religieuze abstractie, die zorgt voor rust, harmonie en ongebondenheid, ook in zijn werk. Die abstractie telt, niet die ontroering zelf. Hierdoor worden zijn sibillen niet zozeer vrouwen als wel gestileerde figuren. De stijl weegt meer dan de werkelijkheid. Zo werd Michelangelo de eerste echte maniërist.⁸ Hij volgde daarmee niet het in de veertiende eeuw in zwang geraakte principe van de mimesis, het uitsluitend werken naar de natuur; hij werkte ook – en vooral – naar de kunst (voor Michelangelo waren dat overwegend voorbeelden uit de oudheid en het *quattrocento*).⁹

Op het plafond van de Sixtijnse Kapel schilderde Michelangelo het begin van het boek Genesis achronologisch, van de dronkenschap van Noach naar God die licht en donker scheidt. De Hongaars-Amerikaanse kunsthistoricus Charles de Tolnay (1899-1981) interpreteerde dit als een bewust neoplatoonse werkwijze, die, ook voor de toeschouwer die van boven naar beneden kijkt (en die niet bij het altaar hoort binnen te komen, zoals nu gebeurt, maar aan de overzijde), overeenstemt met het proces van deïficatie: van het fysieke en zondige (de dronken, naakte Noach) naar het spirituele, het nieuwe – of hernieuwde – leven (de scheppende God). Vier jaar lang zwoegde Michelangelo (vaak met tegenzin) aan een ongekend groot kunstwerk waarvan het centrale thema een zuiverende vergoddelijking is.¹⁰ De keuze van het onderwerp op de muur onder de schepping van hemel en aarde, namelijk het laatste oordeel, waarbij alles weer nieuw en rein zou worden, is in dit opzicht logisch.

Vreugdeloosheid

Ook Michelangelo mocht dan 'een zoon van het Zuiden' zijn, hij was wel 'een zoon van het sombere Zuiden',¹¹ evenals Dante met zijn duistere komedie en Savonarola met zijn boetepreken, die indruisten tegen het prachtlievende Florentijnse leven waarvan Couperus zelf ruim vier eeuwen later zo genoot. De zoon uit het noorden zag in Michelangelo een man die nooit lachte, die niets dan noodlottigheid in de wereld kon ontdekken en die met beitel of penseel niets dan zijn wanhoop weergaf. Daarmee mag hij dan, als een groot kunstenaar, zijn ziel in zijn werk hebben 'gelegd', hij maakte er zo een wel erg sombere boel van.

Neem de *Pietà*, het beeld waarmee Michelangelo op vierentwintigjarige leeftijd beroemd werd. 'In hunne [Maria en Jezus] bovenmenselijke kracht blijft de machteloosheid tot juichen. Deze kindjeugdige Maagd, die haar forschen Zoon torst, is de sombere Rezinatie van Eene, die niet dènkt, dat zij spoedig tronen zal op een troon van licht naast haar verheerlijkt Lam, dat dān niet meer bloeden maar strālen zal. Nergens één glimp van Vreugde, nergens één straal van Zon (...).'¹² Het is opmerkelijk dat Couperus niet door de schoonheid van dit beeld getroffen werd. Al in de bekende contemporaine kunstgeschiedenis van schilder en architect Giorgio Vasari (1511-1574) wordt het 'wonder' dat in de Sint-Pieter staat, reeds geprezen: het is lieflijk, verfijnd en harmonieus, en zo natuurgetrouw dat de natuur zelf van vlees en bloed nauwelijks zoiets kan creëren – het is zelfs perfect en onovertreffbaar, ook niet door de maker zelf, zoals in de ogen van Vasari al was gebleken.¹³

Desalniettemin valt het oordeel van Couperus enigszins te verklaren. Michelangelo's Maria en Jezus drukken niet zozeer intens lijden uit, maar veeleer artistieke schoonheid.¹⁴ Hier is dus hetzelfde aan de hand als met de sibillen in de Sixtijnse Kapel: ze zijn eerder

Michelangelo,
Pietà (1499).
(WikiPaintings)

godelijk dan menselijk. Die goddelijkheid wordt nog versterkt door het jonge aanzien van Maria. Hieraan stoorde Couperus zich. Michelangelo, die veronderstelde dat mensen door seksuele activiteit sneller verouderen, maakte Maria opzettelijk jong om haar kuisheid te benadrukken.¹⁵ Waar Couperus liever directe emotie zou zien, een zichtbare blijk van zowel Maria's leed als haar vreugde, wil Michelangelo de toeschouwer ontroeren met een schoonheid die haar leed en vreugde slechts suggereert. Hiermee maakt Michelangelo Maria wellicht goddelijk en menselijk tegelijk: haar kalmte geeft enig vertrouwen weer in Jezus' uiteindelijke triomf over de dood, maar als een moeder van vlees en bloed staart ze omlaag, te zeer overmand door verdriet om de toeschouwer aan te kijken, te zeer gericht op dat wat zij verloren heeft, haar enige zoon, wiens levenloze lichaam op haar schoot ligt.¹⁶ Voor Couperus blijft ze slechts een moeder van marmer.

Melancholie

De *David* vindt Couperus ook al zo somber. Reeds in de eerste bundel van *Uit blanke steden onder blauwe lucht* uit 1912 verzucht hij dat de *David* onder de blauwe hemel van Florence akelig blank is (de kopie die hij voor het Palazzo Vecchio aantrof, 'vreemd naakt nieuw sneeuw wit',¹⁷ was hier kort geleden geplaatst, in 1910, nadat het origineel in 1873 was verhuisd naar de Galleria dell'Accademia). Couperus, man van de oudheid, van de fascinatie voor het verval, het verweerde, het verkleurde, was blij dat de reusachtige herder de Loggia dei Lanzi met zijn door de tandenrijke tijd aangevreten beelden niet ontsierde. In het tweede artikel over Michelangelo, het laatste van het Rome-gedeelte in de tweede bundel, typeert Couperus het – toen al – mogelijk bekendste beeld ter wereld van de mogelijk beroemdste kunstenaar aller tijden als 'jong-heroïsche melancholie'.¹⁸

Dat is iets anders dan wat de *David* voor veruit de meesten betekent: een toonbeeld van moed, trots en vastberadenheid, met als resultaat een onwaarschijnlijk geachte overwinning (niet alleen omdat de Bijbelse David tegen de verwachting in Goliath versloeg, maar ook omdat Michelangelo het oude, kwetsbare, nauwelijks te bedwingen marmerblok, dat eerder door twee kunstenaars vergeefs bewerkt was, naar zijn hand zette¹⁹). Velen zagen er na de voltooiing in 1501 de triomf van de democratische republiek in, en dus een boodschap tégen de tamelijk tirannieke De' Medici, die in 1494 hun macht in Florence hadden verloren.²⁰ Hoe dan ook is deze David buitengewoon krachtig – door zijn omvang (ook die van zijn grote rechterhand) en zijn gespierde naaktheid – en tegelijkertijd is hij mooi: hij benadert de anatomische – en daardoor tevens esthetische – volmaaktheid, meer nog dan alle Griekse bronzen en marmeren helden dit lang vóór hem probeerden. Hij is zó mooi dat hij eerder goddelijk – lees: christelijk – dan menselijk lijkt. Hier staat geen kleine, angstige herdersjongen in een te groot harnas of een triomfantelijke blijde knul met het hoofd van Goliath aan zijn voeten, maar een dappere, wijze man, die zich voorafgaand aan de strijd concentreert op de gouden steenworp die de Filistijnse reus zal vellen. Couperus vindt hem hierom melancholiek. In zijn goddelijk mooie en krachtige verschijning ontbeert David de onzekerheid of de vreugde die de Florentijnse Hagenaar in andere David-beelden wel zal hebben waargenomen.

Michelangelo,
David (1501).
(WikiPaintings)

Razernij

In al het werk van Michelangelo ontbreekt voor Couperus het menselijke. Het beeld van Mozes in de San Pietro in Vincoli, onderdeel van een immens, nooit voltooid grafmonument voor de megalomane paus Julius II (pontificaat 1303-1313), noemt hij herhaaldelijk halfgoddelijk. De krachtig uitgebeelde profeet lijkt het dynamische, dikwijls felle en grillige leiderschap uit te drukken dat de ambitieuze paus uitoefende, die een eeuwig, imponerend eerbetoon voor zichzelf liet scheppen.²¹ Mozes lijkt, na op de berg Sinaï de tien geboden van God te hebben ontvangen, ontstemd te kijken naar het wachtende volk van Israël, dat uit onvrede en ongeduld een gouden kalf als vervangende (af)god heeft gemaakt.

De woede die Mozes uitstraalt, de 'overmenselijke toorn en woede en razernij, die zal uitbarsten',²² associeert Couperus met somberheid. Sterker, het is juist deze somberheid die Mozes' woede-uitbarsting zal voorkomen – ze is nóg krachtiger dan de 'onmachtige kracht'.²³ Dit is interessant. Volgens de recentste biografie van Michelangelo, William E. Wallace, gaat Mozes' angstaanjagende voorkomen gepaard met 'vitaliteit en spirituele intensiteit',²⁴ maar Couperus ziet een uitzonderlijke razernij zoals Mozes die volgens hem ervaart, als iets onmenselijks waaraan niets spiritueels te ontdekken valt. Een 'echt' mens kan zó boos niet worden, zegt hij eigenlijk. En hoe komt iemand toch zo boos? Door zijn somberheid. Moeten mensen dan altijd vrolijk zijn? Dat lijkt Couperus wat te ver te gaan. Hij schrijft dat Michelangelo 'ons' – Couperus spreekt hier voor iedereen, zich er wellicht niet van bewust dat hij wel eens een uitzondering kan zijn – geen (voor)gevoel van de 'eeuwige vreugde' bezorgd heeft, simpelweg doordat hij de 'tijdelijke Vreugde'²⁵ (de kapitaal is hier zeer passend) niet beleefde. Het gaat Couperus niet om die eeuwige vreugde van de hemel, het paradijs, dat ons misschien na het aardse bestaan zal wachten – Couperus schrijft hier over de in zijn ogen droefgeestige schildering van *Het Laatste Oordeel* van Michelangelo in de Sixtijnse Kapel – maar het gaat om de illusie daarvan, die een kunstenaar alleen kan creëren wanneer hij 'één enkele goudene minuut van juichende Blijdschap en jubelende Vreugde'²⁶ kent – één minuut, meer hoeft niet eens.

Michelangelo,
Mozes (1515).
(WikiPaintings)

Naïviteit

Couperus herkende de vreugde van 'het blijde, lachende Zuiden' wel in het werk van Fra (Beato) Angelico (ca. 1395 - 1455), die in Florence schilderde. Hij constateert dat Michelangelo faalde in datgene waarin de monnik slaagde, namelijk om hem het zorgeloze, paradijselijke geluk te laten voorvoelen. Deze gezegend eenvoudige man bezat iets bijzonders, namelijk een 'vrome, naïve, lieve, blijgelukkige ziel'.²⁷ Frappant is vooral dat Couperus Fra Angelico naïef noemt. Het lijkt erop dat ware blijheid niet zonder naïviteit

kan; in elk geval geldt dit voor deze kunstenaar en waarschijnlijk ook voor Couperus zelf. En voor Michelangelo.

Was dit grote talent maar naïef geweest, eenvoudig, natuurlijk, ongekunsteld, dan was hij gelukkig geweest, en Couperus met hem, bij het bekijken van zijn kunstwerken. Hoe dan ook realiseerde Couperus zich hierbij eens te meer dat hijzelf die minuten van vreugde wel beleven kon, die schimmen van schoonheid kon zien, dat hijzelf in staat was zalig naïef te zijn, niet geplaagd door een zwaarmoedige ziel die zich niet weet te bevrijden van het besef dat de mens een hopeloze, machteloze zondaar is, een wezen dat geen geluk op aarde kan vinden, geen minuut, nog geen seconde. ♣

Noten

1. Frank Zöllner en Christof Thoenes, *Michelangelo. Leven en werk*. Keulen, 2010, p.152.
2. Louis Couperus, *Uit blanke steden onder blauwe lucht. Volledige Werken Louis Couperus*, deel 33, p.266.
3. Idem, p.267.
4. Ross King, *De hemel van de paus*. Derde druk, Amsterdam, 2005, p.202.
5. Louis Couperus, *Uit blanke steden*, p.269.
6. Idem, p.266.
7. Zöllner en Thoenes, *Michelangelo. Leven en werk*, p.69
8. Howard Hibbard, *Michelangelo*. Second edition. New York, 1985, p.56, 76, 84, 129.
9. Zöllner en Thoenes, *Michelangelo. Leven en werk*, p.17.
10. Zöllner en Thoenes, *Michelangelo. Leven en werk*, p.80; William E. Wallace, *Michelangelo. The artist, the man, his times*. New York, 2010, p.102.
11. Louis Couperus, *Uit blanke steden*, p.300.
12. Idem, p.303.
13. Howard Hibbard, *Michelangelo*, p.46-48.
14. Zöllner en Thoenes, *Michelangelo. Leven en werk*, p.33.
15. Howard Hibbard, *Michelangelo*, p.48.
16. William E. Wallace, *Michelangelo. The artist, the man, his times*, p.23-24.
17. Louis Couperus, *Uit blanke steden*, p.93.
18. Idem, p.301.
19. William E. Wallace, *Michelangelo. The artist, the man, his times*, p.61.
20. Zöllner en Thoenes, *Michelangelo. Leven en werk*, p.46.
21. Idem, p.218; Howard Hibbard, *Michelangelo*, p.158.
22. Louis Couperus, *Uit blanke steden*, p.305.
23. Ibidem.
24. William E. Wallace, *Michelangelo. The artist, the man, his times*, p.198.
25. Louis Couperus, *Uit blanke steden*, p.302.
26. Idem, p.305.
27. Idem, p.302.

Enveloppen met een verhaal

Dat zelfs enveloppen zonder inhoud ons Couperianen iets interessants over de auteur kunnen vertellen, blijkt uit de hier afgebeelde exemplaren.

Door Peter Storm van Leeuwen

De Britse literator Sir Edmund Gosse schreef een inleiding bij *Footsteps of Fate*, de in 1891 verschenen Engelse vertaling van *Noodlot*.¹ Hoewel Couperus 'zijn eerste Engelse bewonderaar' pas in 1898 ontmoette, heeft hij over *Noodlot* al in 1891 met Gosse gecorrespondeerd.² Het blijkt dat The Brotherton Library te Leeds een brief van Couperus in bezit heeft, die door Elisabeth is geschreven op 27 februari 1891 vanuit de Surinamestraat.³ Klaarblijkelijk trad Elisabeth al voor haar huwelijk op als Louis' *chef de bureau*. In die brief staat onder meer dat Couperus de titel 'Fatality' geschikter vindt dan 'Fostering a Viper', welke suggestie hem in een krantenbericht over de vertaling van zijn roman is opgevallen. Maar het zou dus *Footsteps of Fate* worden.

Envelop door
Elisabeth Baud
geschreven op
27 februari 1891

Aardig is dat onlangs de envelop waarin deze brief werd verzonden, is opgedoken. Dit couvert is gefrankeerd met een postzegel met de beeltenis van koning Willem III in de waarde van 12½ cent en afgestempeld met het toen gangbare vernietigingsstempel voor postzegels, een zogeheten nummer- of puntstempel 44, dat gebruikt werd door het postkantoor te 's-Gravenhage.⁴ Onder de frankeerzegel staat het datumstempel 'S-GRAVENHAGE 27 FEB 91 10-12N, wat betekent dat de brief is gestempeld op 27 februari 1891 tussen 10 en 12 uur in de namiddag (dus tussen 22.00 uur en middernacht). Op de achterzijde van dit elegante couvertje staat een rode afdruk van het aankomststempel PADDINGTON W (West), gedateerd 2 maart 1891. Dat is het dichtstbijzij-

de Londense postkantoor van het adres van Edmund Gosse Esq. (Esquire), 29 Delamere Terrace, Westbourne Square W, London. Op de voorzijde heeft iemand (Gosse zelf?) 'Couperus' geschreven. We kunnen ons nu afvragen waarom en wanneer envelop en brief van elkaar zijn gescheiden en welke omzwervingen de envelop heeft gemaakt.

Strafport

Op 25 februari 1899 vertrok het echtpaar Couperus uit Den Haag voor een lange reis naar Indië.⁵ Per trein werd gereisd naar Genua om, na eerst nog een week in Nice te hebben genoten, zich daar op 6 maart in te schepen op het stoomschip *Prinz Heinrich*, een mailstomer van de Norddeutscher Lloyd.⁶ De havens die Couperus met deze *Reichsdampfer* vanaf Genua op weg naar Indië aandeed, waren Napels, Port Said, Suez, Aden, Colombo, Penang en Singapore.⁷ De zeereis Genua-Singapore duurde ongeveer eenentwintig à tweeëntwintig dagen.⁸ In Singapore moest Couperus van boord, omdat de *Prinz Heinrich* Indië niet aandeed maar rechtstreeks naar Hong Kong voer. Tussen Singapore en Tandjong Priok, de havenplaats bij Batavia, bestond een regelmatige scheepsverbinding, onder meer onderhouden door de Koninklijke Paketvaart Maatschappij (KPM).

Het is niet bekend wanneer en met welk schip Couperus vanuit Singapore naar Java is gereisd, mogelijk met een schip van de KPM. Deze zeereis duurde twee à drie dagen. Zou Couperus nog een of enkele dagen in Singapore zijn gebleven om alvast een beetje te acclimatiseren? We weten het niet. Bastet schrijft dat het echtpaar eind maart 1899 in Tandjong Priok aankwam, en dat is dus, gezien het aantal dagen op zee plus het opont-houd te Singapore, zeer goed mogelijk.⁹

Envelop uit
Weltevreden,
18 maart 1899,
geadresseerd
aan Monsieur
Louis Couperus

Waarom zijn wij zo nieuwsgierig naar de aankomstdatum in maart? Dat heeft te maken met de hierbij afgebeelde envelop, die afgestempeld is op het postkantoor te Weltevreden (iets ten zuiden van Batavia) op 18 maart 1899. Op die datum is Couperus nog aan boord van de *Prinz Heinrich*. Maar in Indië is men natuurlijk al op de hoogte van zijn komst, en niet alleen familieleden, maar ook niemand minder dan gouverneur-generaal Van der Wijck, de hoogste gezagsdrager van Nederlands-Indië.

Wat laat de envelop ons zien? Deze is gericht aan 'Monsieur Louis Couperus [te] Batavia'. Eenvoudiger kan de adressering niet zijn. De postdienst kreeg waarschijnlijk van aangekomen mailboten de beschikking over passagierslijsten met verblijfadressen. En zoals gebruikelijk in die tijd schreef de afzender zijn of haar naam ook niet op de envelop, zodat we er nu naar moeten gissen.

De envelop is linksonder gefrankeerd met een zegel van 1 cent. Het enige poststuk dat toen binnen Indië correct met 1 cent kon worden gefrankeerd, was een nieuwsblad tot een gewicht van 25 gram.¹⁰ Maar dat heeft niet in de envelop gezeten, want anders had de postbeambte niet op het postkantoor van Weltevreden er meteen een portzegel van 20 cent op geplakt. De flap aan de achterzijde, ook op dezelfde datum te Weltevreden afgestempeld, is niet dichtgeplakt geweest, want de gom zit er nog op. Misschien bevatte de open envelop daarom wel een drukwerk, maar daarvoor bedroeg het tarief 2 cent. Bovendien had de afzender dit moeten aangeven op de envelop. Vermoedelijk zat er een briefje in, maar dan had een frankeerzegel van 10 cent moeten worden geplakt. Kortom, het couvert was ontoereikend gefrankeerd, wat er ook op gestempeld staat, en de geadresseerde moest bij ontvangst daarom 20 cent port betalen: het juiste brieftarief van 10 cent plus hetzelfde bedrag als 'strafport'. Wat zal Couperus, toch al zo op de penning, hierover de pee in hebben gehad! Dat de brief in ontvangst is genomen, blijkt uit het feit dat deze niet is geweigerd. Zou dat wel zo zijn geweest, dan had de postbesteller volgens het postreglement op de envelop een notitie 'geweigerd' geschreven en een kruis door de portzegel hebben getrokken, omdat het port niet bij de geadresseerde geïnd kon worden.

De vraag is natuurlijk: wie heeft al zo vroeg in maart aan Couperus geschreven? Wie schreef 'monsieur' in plaats van 'de heer'? Wie in Batavia verwachtte Couperus? Hierover staat een intrigerende passage in Bastets Couperus-biografie. Daaruit blijkt dat de echtelieden na aankomst eerst zouden logeren op het Koningsplein te Weltevreden bij vice-admiraal F.J. Stokhuyzen, toen Commandant Zeemacht in Nederlands-Indië. Het was de gouverneur-generaal zelf die de familie Stokhuyzen het verzoek heeft gedaan de Couperussen gastvrijheid te verlenen. De kleindochter van de vice-admiraal heeft Bastet hierover bericht. Uit haar schrijven citeer ik de volgende, zeer curieuze passage:

Natuurlijk waren zij van harte welkom en mijn grootmoeder verzond een officiële uitnodiging. Als antwoord daarop ontving zij een brief van mevrouw Couperus die haar meedeelde dat haar man, een zeer gevoelig mens, zich het meest thuis voelde in een kamer die geheel in de kleur blauw was uitgevoerd. Zou daarvoor gezorgd kunnen worden? Mijn grootmoeder, lichtelijk geïrriteerd over zoveel pretenties, antwoordde dat zij en haar man zich verheugden op de komst van het echtpaar Couperus, maar dat ze helaas geen blauwe logeerkamer tot hun beschikking kon stellen. Men zou genoegen moeten nemen met één die groen als hoofdkleur had!¹¹

Reageerde Couperus tegenover deze voorname familie echt zo belachelijk? En zou een dergelijk ridicuul verzoek ook niet beledigend zijn geweest tegenover de gouverneur-

generaal? Hoe het ook zij, Couperus bezocht de Stokhuysens wel, maar logeerde direct na aankomst eerst in Hotel Wisse te Weltevreden. Dit destijds bekende hotel bevond zich schuin tegenover het cavaleriekampement, waar de prachtige familiefoto is genomen die Rob Nieuwenhuys zo deskundig heeft beschreven.¹²

Waar zou Couperus de afgebeelde envelop hebben ontvangen? In Hotel Wisse? Theoretisch zou het mogelijk zijn dat mevrouw Stokhuysen deze envelop heeft geschreven, ruim voordat Couperus in Indië aan zou komen, dus bijtijds. En als deze veronderstelling klopt, is het eigenlijk wel vermakelijk: voor Couperus was er geen blauwe, maar wel een groene kamer beschikbaar, en voor de kennismaking van deze ontluisterende mededeling moest onze auteur eerst 20 cent strafport betalen... 🐘

Noten

- 1 Frédéric Bastet, *Louis Couperus. Een biografie*. Amsterdam, 1987, p.603.
- 2 Idem, p.606.
- 3 Frédéric Bastet, *Waarde heer Veen. Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever I (1890-1902)*. 's-Gravenhage, 1977, p.13-14.
- 4 Dit stempeltype is gebruikt van 1869 tot in 1893. Elk postkantoor had zijn eigen nummer, 's-Gravenhage dus 44. Zie: O.M. Vellinga, *De Poststempels van Nederland 1676-1915*. Haarlem, 1931, p.32-35.
- 5 Frédéric Bastet, *Louis Couperus. Een biografie*, p.217.
- 6 De datum 6 maart is af te leiden uit een brief van Couperus aan Veen, die hem verzoekt drukproeven te sturen naar het adres van de scheepvaartmaatschappij te Genua 'Van af 25 Febr. tot 6 Maart...'
Zie: Frédéric Bastet, *Waarde heer Veen*, p.156.
- 7 Bekend is dat het schip deze route in 1903 volgde, en ik veronderstel dat deze havens ook in 1899 werden aangedaan. Zie: timetableimages.com.
- 8 Claude J.P. Delbeke, *De Nederlandse Scheepspost. I. Nederland-Oost-Indië 1600-1900*. Aalter, 1998, p.287.
- 9 Frédéric Bastet, *Louis Couperus. Een biografie*, p.218.
- 10 Peter Storm van Leeuwen, *Binnenlandse en buitenlandse posttarieven van Nederlands-Indië 1864-1949*. Mededelingenblad van de Studiegroep Zuid-West Pacific, 1997-98, p.76A, 100.
- 11 Frédéric Bastet, *Louis Couperus. Een biografie*, p.219.
- 12 Rob Nieuwenhuys, *Baren en oudgasten. Tempo doeloe – een verzonken wereld. Fotografische documenten uit het oude Indië 1870-1920*. Amsterdam, 1998, p.151.

Van en over de jubilaris

Herdrukken van Couperus

In Frankrijk hoeven Flaubert-lezers niet met een binocle te speuren naar een *Madame Bovary*, maar zijn de uitgaven in de Pléiade-reeks permanent verkrijgbaar. Zo houd je een klassieke schrijver in ere,' verzucht Petra Teunissen-Nijse, voorzitter van ons genootschap, in het voorwoord bij deze *Arabesken*. Inderdaad zijn Couperus-uitgaven doorgaans maar mondjesmaat verkrijgbaar, maar het jubileumjaar lijkt hier enige verandering in te brengen. Astoria, een nieuwe uitgeverij die zich ten doel stelt het klassieke, negentiende-eeuwse, Nederlandse, Franse en Russische literaire erfgoed beschikbaar te houden, kwam dit jaar met uitgaven van *Noodlot*, *Extaze* en *Langs lijnen van geleidelijkheid*. In juni verschijnt een heruitgave van *Nippon*, ter gelegenheid van de expositie over Louis Couperus en Japan in Japanmuseum SieboldHuis. Couperus' 'eigen' uitgever L.J. Veen kwam op 10 mei met nieuwe uitgaven van *Eline Vere*, *De stille kracht* en *De ongelukkige* in de reeks L.J. Veen Klassiek.

De correspondentie

Al vroeg in zijn carrière besloot Louis Couperus Nederland te verlaten. Jarenlang onderhield hij vanuit Frankrijk en Italië per brief contact met

familie, vrienden, collega-schrijvers, redacteurs van tijdschriften, drukkers en uitgevers. Ondanks zijn hekel aan corresponderen moet Couperus in zijn leven duizenden brieven, briefkaarten en ansichten hebben verstuurd. Hiervan is het grootste deel verloren gegaan.

Na een intensieve speurtocht heeft H.T.M. van Vliet uiteindelijk ruim 1400 documenten teruggevonden, waarvan meer dan de helft nooit eerder is gepubliceerd. De achterhaalde brieven geven inzicht in alle stadia van het ontstaan, de productie, de publicatie en de ontvangst van vrijwel alle werken van Couperus. Ook de onderhandelingen over het honorarium en de verkoop van de romans komen uitvoerig aan de orde. Daarnaast laten de brieven andere kanten van de schrijver zien, zoals zijn omgang met familie en vrienden, maar ook met bewonderaars. Voor de uitvoerige toelichtingen bij de brieven zijn alle beschikbare bronnen gebruikt, waaronder voor het eerst het archief van Couperus' bankier. Hierdoor is een schat aan nieuwe gegevens over leven en werk van Louis Couperus bijeengebracht. H.T.M. van Vliet (1950) was verantwoordelijk voor de uitgave van de *Volledige Werken Louis Couperus* in 50 delen. Verder schreef hij talrijke artikelen en enkele boeken over Couperus. Ook verzorgde hij edities van werk van J.H. Leopold, J.C. Bloem, H. Marsman en S. Vestdijk.

Louis Couperus, De correspondentie verschijnt bij Athenaeum-Polak & Van Gennep en zal, gebonden en in twee delen in cassette, 59,95 euro kosten.

Stille kracht nader bekeken

Bij veilinghuis Bubb Kuyper werd in november een gebatikt exemplaar van een eerste druk van *De stille kracht* aangeboden en aangekocht door verzamelaar H.J. Matla. Opmerkelijk was dat in het boek een contemporaine opdracht met datering was geschreven: 'October 1900'. Hoewel H.T.M. van Vliet in zijn boek *Versierde verhalen* (2000) concludeert dat de verschijningsmaand van het boek november 1900 is geweest, is dit volgens Matla 'een vrijwel zeker bewijs' dat de paarse variant

(Van Vliet 206: 2) de eerste editie is geweest. Uitgever Veen gaf half november, na het verschijnen van die eerste editie, opdracht voor dertig exemplaren (en later nog eens tien stuks) in paars in een zogenoemde fluwelen 'pracht-uitgave', maar dan inversief gebatikt. Inversief is ook de derde bandzetting geweest, eveneens in paars, maar zonder 'fluweel'. Bij de laatste twee varianten heeft de uitgever toch weer gekozen voor de oorspronkelijke versie, en dan in de kleuren blauw en oranje, aldus Matla.

Overigens, preciseert Matla, is de 'fluwelen' band niet gebonden in fluweel, maar in roze katoen gebatikt met een lijmlaag, waarop fluweelachtige haartjes zijn gekleefd, waardoor de indruk van fluweel wordt gegeven. Echt fluweel is een geweven stof, waarbij rechtopstaande pluizen, de zogenaamde pool van zijde of katoen met de kettingdraden zijn meegeweven en zijn afgesneden. 🍷

Nieuwe biografie Couperus

Arabesken-redacteur Rémon van Gemeren is begonnen aan een promotieonderzoek dat zal leiden tot een nieuwe biografie van Couperus. Van Gemeren gaat daarbij te werk vanuit een psychologisch én comparatistisch perspectief. De focus ligt, behalve op de belangrijke relatie tussen leven en werk van Couperus, op contextuele aspecten en op de rol van de auteur als 'publieke intellectueel'. Promotor is Odile Heynders, hoog-

leraar Vergelijkende Literatuurwetenschap aan de Universiteit van Tilburg. Het staat nog niet vast wanneer de biografie zal verschijnen. 🍷

Melodie

Dat Couperus, voor hij als romanschrijver debuteerde, een niet al te geslaagd dichter was, wordt nogal eens met de mantel der liefde bedekt. Zo niet door ex-punker Jankobus Seunnenga, die een cd opnam met een keuze uit Couperus' poëzie, door Seunnenga zelf op muziek gezet. *Melodie: Gedichten van Couperus* verscheen in maart bij Seun Records en bevat onder andere de cycli *Nachtbloesems* en *Alba*. De muziek is ingetogen en sober, waarbij Seunnenga zichzelf op klassieke gitaar begeleidt en de (volledige, onbewerkte) teksten zingzegt en zingt in de traditie van het Franse chanson, het zigeunerlied en Joop Visser. Seunnenga, bekend van de punkpopband Kobus Gaat Naar Appelscha, zette al eerder teksten van Slauerhoff, Vestdijk en Theun de Vries op muziek. Volgens Cor Gout van tijdschrift *Extaze* blijkt uit Seunnenga's cd dat Couperus geen dichter, maar een songwriter was.

Jankobus Seunnenga tijdens de Extaze-avond in Pulchri, Den Haag, op 18 april

De cd *Melodie: Gedichten van Couperus* is voor 10 euro verkrijgbaar via seunnenga.nl.

Het mysterie van een boekband

Iedere liefhebber van Couperus kent de schitterende 'cirkels- of wagenwielenband' van *Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...*, ontworpen door J.J.C. (Chris) Lebeau. Tot 2009 was deze band alleen bekend van de gebonden linnen versie in twee delen in één goudgele band met paarse versiering en belettering, of van de ingenaaide versie, eveneens in twee delen, met een gele omslag met zwarte versiering en belettering.

In september 2009 verscheen op een veiling bij De Eland in Amsterdam plotseling een uitgave met het originele bandontwerp van Chris Lebeau, maar dan in de tot dan toe onbekende en niet eerder beschreven volledig perkamenten band. Deze versie met de mysterieuze band werd uiteindelijk verkocht voor 16.700 euro, exclusief veilingkosten. Later bleek dat dit boek afkomstig was uit de nalatenschap van Garmt Stuiveling, de man achter de door velen verfoeide *Verzamelde Werken Louis Couperus*, uitgegeven tussen 1953 en 1957.

Natuurlijk werd er druk gespeculeerd over de herkomst van dit speciale boek. De ene lezing was dat Veen deze band speciaal voor Louis Couperus had laten vervaardigen. Dat klonk aannemelijk, aangezien Couperus zijn uitgever Veen op 17 juli 1900 schreef: 'Niet meer zoo iets geels als Fidessa, dat vond ik niet mooi.' Maar verder is er geen enkele correspondentie bekend waarin Veen, Couperus of binderij Brandt gewag maakt van deze perkamenten uitgave. Bovendien meldt Couperus in een brief van juli 1906: 'Ik ontving de Oude Menschen, dat er aardig uitziet in zijn gelen band.'

Een andere lezing is dat een binder bij binderij Brandt het naar het ontwerp van Chris Lebeau gemaakte bandstempel 'geleend' heeft om voor zichzelf (?) een perkamenten band te maken. Maar ook hiervoor ontbreken bewijzen.

Groot was dan ook de verrassing toen in de catalogus 337 van de veiling in mei 2013 van Burgersdijk & Niermans te Leiden een tweede exemplaar van *Van oude mensen...* werd aangeboden in een perkamenten band met het ontwerp van Chris Lebeau. Zoals omschreven bij kavel 896: 'In 2009 a similar copy came to market from the library of G. Stuiveling, by then the only copy recorded in a vellum binding.' De inzetprijs is 9000 euro, exclusief 24,2 procent opgeld.

Een exacte vergelijking van deze twee perkamenten banden zou misschien antwoord kunnen geven op de vraag of deze identiek zijn, maar dan blijft er nog een belangrijke vraag over: waarom en voor wie werden deze twee perkamenten banden gemaakt? 🍷

Noodlot, Fidessa en Extaze op toneel

L iterair Theater Branoul in Den Haag draagt met oude en nieuwe voorstellingen ruimhartig bij aan het Couperus-jaar. Afgelopen maart bracht het theater opnieuw *Noodlot* op de planken, na het succes van 2011. Het door Manon Barthels geschreven en geregisseerde toneelstuk mag zeer geslaagd worden genoemd. Tegen een eenvoudig decor met drie acteurs kwam de roman van Couperus goed tot zijn recht. De voorstelling was meeslepend, zonder af te leiden met moderne technieken of extra-tekstuele verwijzingen.

In april stond in hetzelfde theater een 'beeldende vertelling' van *Fidessa* op het programma. Op zondag 19 mei 'trok' het kleine theater in Den Haag bovendien een 'literaire sprint' met maar liefst vijf fonkelnieuwe voorstellingen, bewerkingen en lezingen van én over het werk van Couperus. De opbrengst van die feestelijke dag komt geheel ten goede aan nieuwe producties. Volgend jaar komt dan ook *Extaze* terug bij Branoul. Deze bewerking van Barthels is eveneens een reprimand, ditmaal van een stuk uit 2012.

Zie branoul.nl voor aanvangstijden, toegangsprijzen en reserveringen. 🍷

Extaze

'De wegen van Couperus', zo heet de speciale Couperus-aflevering van het Haagse literaire tijdschrift *Extaze*. Dit tijdschrift, dat zijn naam natuurlijk ontleent aan Couperus' 'boek van geluk' uit 1892, wijdt zijn zesde nummer geheel aan leven en werk van de jubilerende auteur. Het blad opent met een anoniem gedicht over vier personages uit de 'Haagse romans', gezamenlijk 'de mens' genoemd. De rest van het nummer is gevuld met gedichten, korte verhalen, tekeningen en essays, waaronder een boeiend artikel van Jan-Hendrik Bakker over 'De dandy als politieke castraat' en een even boeiend stuk van José Buschman, die haar zoektocht naar 'Orlando' onverdroten voortzet. In de overige essays wordt veel van wat al bekend was opnieuw opgediept. Is dat erg? Welnee; in dit Couperus-jaar mag iedereen zijn of haar stokpaard van stal halen. Melig maar raak is bijvoorbeeld de korte bijdrage van Ruud Verwaal, '22 variaties op een thema van Louis Couperus', waarin de eerste zin van *Eline Vere* op Queneau-achtige wijze onder handen wordt genomen. ('Minimale variatie: Men verdrong zich in de tot kleedkamer ingerichte eetzaal.') Ook aanbevelenswaardig zijn de illustraties door het hele nummer heen van Héléne Penninga. Het Couperus-nummer van *Extaze* werd op 18 april feestelijk gepresenteerd in de Mesdagzaal van Pulchri Studio. Tijdens de stampvolle bijeenkomst waren er verschillende muzikale en literaire optredens. De aankleding van de zaal in Couperiaanse stijl werd verzorgd door Caroline de Westenholz van het Louis Couperus Museum en de presentatie was

Couperus-marathon

In het kader van het Couperus-jaar bespreken de Groningse Couperus-liefhebbers Coen Peppelenbos en Doeke Sijens

het volledige werk van Louis Couperus op het literaire weblog Tzum. In januari begonnen zij met *Een lent van vaerzen* en bij het ter perse gaan van deze *Arabesken* is het tweetal, dat elke week een boek bespreekt, gevorderd tot *Babel*. Chapeau voor dit initiatief. Alle recensies zijn na te lezen op tzum.info. 🍷

Tekening van Héléne Penninga in het Couperus-nummer van *Extaze*

in handen van Cor Gout. *Extaze* 6 (april 2013) kost 15 euro en is te koop of te bestellen bij de boekwinkel of via het redactieadres, redactie@extaze.nl. 🍷

Ons Erfdeel

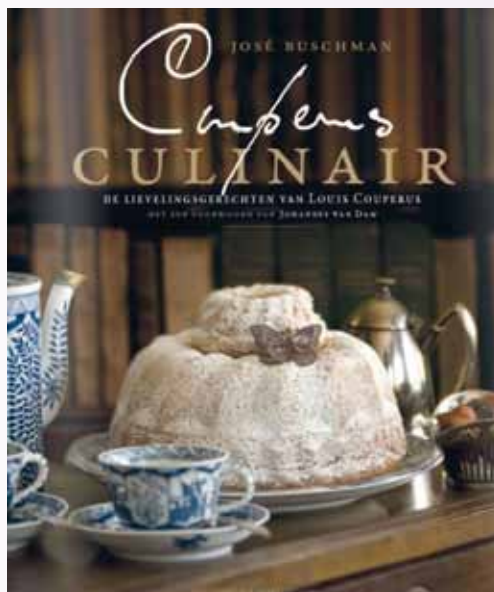
Ok het Vlaams-Nederlands cultureel tijdschrift *Ons Erfdeel* besteedt dit jaar aandacht aan Couperus. In het in mei verschenen tweede nummer van dit jaar staan twee artikelen over de auteur. Couperus-vertaler Paul Vincent beschrijft wat Couperus anno 2013 nog te bieden heeft aan de buitenlandse, meer bepaald Angelsaksische lezer. 'Mijn eigen bewondering – zij het geen onvoorwaardelijke – wil ik niet onder stoelen of banken steken,' schrijft Vincent. 'Voor mij ligt Couperus' grootheid allereerst in zijn vermogen zich in te denken en in te voelen in de ander. (...) Vooral twee aspecten van Couperus' oeuvre lijken mij vandaag nog relevant en kunnen een hedendaags leespubliek nog aanspreken. Dat zijn ten eerste zijn uitbeelding van decadentie in ruime zin en ten tweede zijn kijk op het kolonialisme.'

En literair critica, schrijfster van het dertiende Couperus Cahier en lid van ons comité van aanbeveling Elsbeth Etty roemt Couperus om zijn 'intuïtieve, maar achteraf gezien feilloze maatschappijanalyses' die 'van alle tijden zijn en net als onverwoestbare mythes en sprookje op allerlei niveaus te begrijpen zijn.' Etty concludeert: 'Zijn romans verdienen het dan ook om steeds opnieuw met een frisse blik te worden gelezen. Niet alleen wegens de taal- en beeldenrijkdom ervan, maar ook omdat Couperus' genadeloze schildering van zijn eigen tijd ons kan helpen bij het analyseren van de onze.'

Het mei-nummer van *Ons Erfdeel* kost 18 euro en is verkrijgbaar via onserfdeel.be of in de boekhandel. 🍷

De lievelingsgerechten van Couperus

Op 7 mei verscheen *Couperus Culinair. De lievelingsgerechten van Louis Couperus*. In dit fraai vormgegeven boek bracht José Buschman, oprichter van het Louis Couperus Genootschap, recepten bijeen van gerechten waar de schrijver zelf van hield of die hij zijn personages liet smaken.

Een deel van de recepten is afkomstig uit het Italiaanse kookboek van mevrouw Couperus-Baud, met daarin de lievelingsrecepten van haar man. Daaruit maakte Buschman een keuze, aangevuld met recepten uit het Haagse kookboek van Couperus' ouderlijk milieu en uit oude Indische kookboeken. Culinair journalist Johannes van Dam schreef een voorwoord.

Couperus Culinair is een uitgave van Bas Lubberhuizen en kost 29,95 euro. Op issue.com/lubberhuizen2 kunt u alvast door de eerste bladzijden bladeren. 🍷

Vader Couperus

Ok vader Couperus ontbreekt het niet aan aandacht in dit jubileumjaar. Neerlandicus en medewerker van het Louis Couperus Museum Frans van der Linden stelde een uitgave samen van en over John Ricus sr., die in maart verscheen. Het boek bevat een uitgebreide biografische schets van de vader van de auteur, geschreven aan de hand van diens autobiografische 'Herinneringen'; deze worden door de samensteller toegelicht en in een historische context geplaatst. Hierna volgt een lang gedicht van John Ricus in het Frans, voorzien van de vertaling in het Nederlands door Van der Linden. 'John Ricus Couperus (1816-1902), de vader van

Louis Couperus, had gaven die men niet meteen zou toeschrijven aan iemand die carrière maakte in de rechterlijke macht in Indië. Hij was in talen een perfectionist en schreef gedichten in het Frans. Hij componeerde walsen, ballades en een cantate. In het onderwijs aan zijn zonen, onder wie Louis, ontpopte hij zich als een geboren didacticus.

De autobiografische “Herinneringen” over de periode 1816-1844 vervolmaken het portret van deze “Indische Hagenaar”. Hij wilde niet, maar moest wel leven tussen twee vaderlanden. John Ricus, zijn tweede zoon, was zijn oogappel. Wat hij zelf aan ouderliefde had moeten missen in zijn jeugd, kon hij compenseren in zijn liefde en zorgzaamheid voor die jongen. Dat is wat hem ten diepste bewoog tot het dichten van de “Souvenirs”, een intieme en gevoelige terugblik op die zielsverwantschap. Aldus de achterflap.

Dit gedicht met de volledige titel ‘Bons Souvenirs d’un vieux Père’ (1883) heeft als opdracht, geschreven boven de tekst: ‘A mon fils bien aimé John Ricus Couperus’. Het bevat 133 vierregelige strofen, met het rijmschema ABAB. De Nederlandse versie door Van der Linden, eveneens in vierregelige strofen, is niet op rijm, maar bevat een letterlijke vertaling uit het Frans.

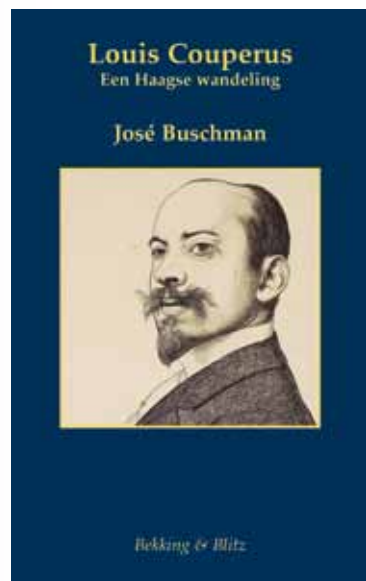
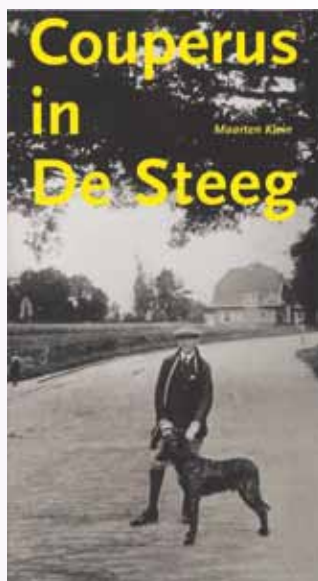
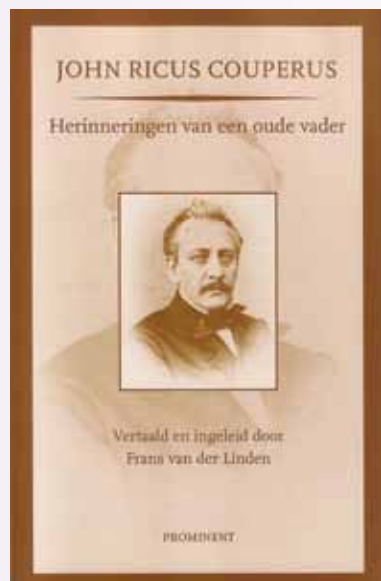
Al met al geeft het boek een boeiende inkijk in de gedachten en het leven van de vader van

Louis Couperus, en daarmee in het leven van een Indische Nederlander van die tijd. Het boek kost 14,95 euro en is te bestellen bij uitgeverijtiem.nl en bij de boekhandel. 📖

Couperus in De Steeg 1

Maarten Klein, die in april de donateurs van het Louis Couperus Genootschap verraste met een digitaal boekje met essays (zie ook het voorwoord bij deze *Arabesken*), publiceerde in dezelfde maand *Couperus in De Steeg*, een uitgave van Boekhandel Jansen & de Feijter uit Velp. In dit ‘kleine monumentje’ ter herinnering aan Couperus’ korte verblijf in het Veluwe dorp staat Klein stil bij de relatie tussen Couperus en Gelderland, en in het bijzonder bij die tussen Couperus en zijn door vrienden en bewonderaars geschonken huisje ‘t Sunneke.

De rest van het boekje is gevuld met Couperus’ ‘Intieme impressie XI’ over De Steeg en over ‘de wijde heide met hare eigene ziel, die in Augustus zal gaan geuren van hare weeldekruiden, de eenige rijkdom harer stugge dorte’. Couperus voert zijn hond Brinio op en mijmert alinealang over ‘de pad’, met zijn ‘dikke, gezwollene, putterige lijf’, over koeien en kastelen en over de vele verschijnselen van de weelderige natuur. ‘En meer dan in Holland omvademt

de gevoelige ziel aan de boorden van den IJssel het armoed van lang en allerlangst vervolgene tijden.' Een bijlage met een literaire 'Couperus-tour' en vele illustraties maken dit kleine, voor liefhebbers van Couperus én van het Veluwe landschap onmisbare, boekje compleet. Bestellen kan via de website van Jansen & de Feijter, eenpassievoorboeken.nl. 📖

Een Haagse wandeling

Wie Couperus zegt, zegt Den Haag: stad van duinen, dandy's en douairières. Louis Couperus werd er in 1863 geboren, groeide er op en schreef er in de jaren tachtig zijn romandebuut *Eline Vere*. Daarna verliet hij Den Haag, ging wonen in Nice en Florence en maakte reizen naar Indië en Japan. In 1915 keerde de 'ontrouwe zoon van de Ooievaarstad', zoals hij zichzelf ooit noemde, terug naar zijn geboortestad. 'Zoo ik dan iets ben, ben ik een Hagenaar,' moest hij bekennen. Couperus zou uitgroeien tot de belangrijkste literaire ooggetuige van het Haagse *fin de siècle*.

In *Louis Couperus. Een Haagse wandeling* beschrijft José Buschman drie wandelingen waarin het Den Haag rond 1900 tot leven komt. Hoe er in de betere kringen van dat Den Haag geleefd en gedacht werd, weten we natuurlijk uit de weergaloze beschrijvingen in Couperus' romans. Ook voor wie niet alle boeken van hem gelezen heeft, bewaart Den Haag een schat aan mooie, ontroerende en vermakelijke herinneringen aan Couperus.

De drie wandelingen in dit boek voeren u langs de meest Couperiaanse plaatsen in Den Haag: het geboortehuis, zijn middelbare school, de woonhuizen, de winkels waar Couperus zijn inkopen deed... en natuurlijk alle Haagse adressen uit zijn beroemde romans. De eerste wandeling begint bij het geboortehuis en bestrijkt de binnenstad. De tweede wandeling gaat door de straten waar de meeste voetstappen van Couperus liggen: de Archipelbuurt, gebouwd in het laatste kwart van de negentiende eeuw. De derde wandeling doet Willemspark aan. Voor wie dan nog meer wil zien, zijn er zeven excursies naar bijzondere locaties, in de binnenstad, het Zeeheldenkwartier, Scheveningen en op begraafplaats Oud Eik en Duinen, Couperus' laatste rustplaats. De wandelingen worden voorafgegaan door een overzicht van leven en werk. *Louis Couperus. Een*

Haagse wandeling is rijk geïllustreerd en geheel in kleur en kost in de boekwinkel slechts 9,90 euro. 📖

Couperus in De Steeg 2

Onder de titel 'Ode aan de luiheid – Theater aan huis' presenteert acteur Joop Keesmaat een huiskamervoorstelling, bestaande uit een collage uit Couperus' verhalen en romans, afgewisseld met opera-aria's en liederen gezongen door de tenor Daniël van Kessel en op de piano begeleid door Marianne Ratajski.

De voorstellingen vinden plaats op 22, 25 en 30 juni en op 5 en 6 juli op verschillende adressen in Rheden en in De Steeg. De aanvangstijd is 20.00 uur en 14.30 (alleen op 30 juni).

De titel van het programma verwijst naar het verhaal 'Lof der luiheid', waarin Couperus de luiheid verheerlijkt. De voorstelling is een kleine afspiegeling van de veelheid aan stijlen die Couperus hanteert, ofwel van zijn verschillende 'pennen', zoals hij het zelf noemde. Joop Keesmaat draagt voor over de luiheid, de stille kracht, Haagse familieperikelen en de romantische bespiegelingen over Gelderland. De kamers bevinden zich in villa's in de directe omgeving van zijn voormalige woning in De Steeg, waar Couperus vanuit zijn werkkamer uitkeek op de Rhederoordse bossen. Dichter bij de sfeer van zijn laatste verblijf is nauwelijks te komen. Entree: 15 euro. Kaarten via stef.dewit@riqq-rheden.nl of 026 - 388 29 16. 📖

Spiegeldag

Ter gelegenheid van het jubileumjaar organiseert het tijdschrift *Spiegel der Letteren* op zaterdag 21 september 2013 een middag rond het thema 'Couperus vandaag'. In drie lezingen over verschillende aspecten van de schrijver en zijn werk wordt de betekenis van Louis Couperus voor de hedendaagse lezer verduidelijkt. Bas Heijne spreekt over 'De mystiek der zichtbare dingen'. Manfred Horstmanshoff geeft een lezing over 'De klassieke karakters van Couperus' en Anne Marie Musschoot zal het over 'Couperus in Vlaanderen' hebben. De lezingen vinden plaats in het Letterenhuis in Antwerpen, de toegang is gratis. Voor meer informatie zie spiegelderletteren.be. 📖

Lezingen

Vanzelfsprekend kunt u tijdens dit jubileumjaar overal in het land lezingen bijwonen over verschillende onderwerpen die met Couperus te maken hebben. Hou voor een actueel aanbod louiscouperus.nl/150-jaar-Louis-Couperus in de gaten. 📍

Salon Saffier

Tijdens zijn befaamde tournee met voordracht van eigen werk bezocht Louis Couperus ook Utrecht. Was hij al in 1892 gevraagd om er te komen lezen, pas in 1916 en 1917 werd dat realiteit en las hij diverse fragmenten uit zijn romans en verhalen in het gebouw van Kunsten en Wetenschappen. Zevenennegentig jaar later wordt Louis Couperus wederom in Utrecht geëerd, maar dan in het intieme literaire theater Salon Saffier met een veelkleurig programma waarin de grootmeester van de Nederlandse literatuur op diverse wijzen tot leven wordt gewekt. Van 15 tot en met 18 november kunt u genieten van voordracht, theater, film, lezing en Couperiaanse culinaire capriolen, met onder andere voordrachtskunstenaar en acteur Boris van den Wijngaard (die eerder werk van Couperus op de planken bracht) en Couperus-kenner en -auteur José Buschman. Laat u verrassen! Meer informatie vindt u op salonsaffier.nl of via tel. 030 – 670 10 20. 📍

Luisterboeken: Extaze en losse verhalen

De (korte) romans en verhalen van Couperus worden steeds populairder als voorleesmateriaal voor luisterboeken. Naast *De stille kracht*, dat in mei als luisterboek bij Studio Oorbit verscheen (zie *Arabesken* 40), zijn onder andere *Eline Vere* en *Van oude mensen...* al geruime tijd als audio- of luisterboek beschikbaar. Nu komt uitgeverij Meesterwerk met de serie 'Luisterjuwelen', waarin behalve werk van Toergenjev, Proust, Van Eeden en Emants ook *Extaze* van Couperus is opgenomen. Het 'boek van geluk' werd al in 2011 ingesproken door Hans Croiset, maar is nu samen met de andere 'klassiekers' in een luxe mp3-editie voor 17,50 euro te verkrijgen. Uitgeverij Rubinstein komt daarnaast,

medio juni, met een luisterboek 'korte verhalen' van Couperus, ingesproken door Henk van Ulsen, dat 12,95 euro zal gaan kosten. Kijk voor meer informatie over alle nieuwe luisterboeken op luisterboek.nl. 📍

Luisterjuweel Couperus

Straatnamen

Het is misschien even lastig overtypen, maar onder de volgende link verschuilt zich een heel aardig artikelje over 'Couperiaanse' straatnamen: <http://bit.ly/SuznSf>. Van Alkmaar tot Zoetermeer zijn er bijna vijftig straten, wegen, pleinen en singels te vinden met 'Couperus' in de naam. Niet alleen de man zelf, maar ook zijn personages vormen een dankbare bron van vernoeming: wat dacht u ervan te wonen in een Léonie van Oudijkstraat, zoals die in Oosterhout te vinden is? En als u in de wijk Schothorst in Amersfoort woont, bestaat zelfs de kans dat uw huis zich in de Elly Takmastraat of op het Iskanderpad bevindt. Alleen een Heliogabalushof is nog niet gevonden... 📍

Recensie Couperus Cahier XIII

Onder de titel 'Een hartverscheurend verlangen' geeft Hester Meuleman (Huygens ING) een uitgebreide recensie van het Couperus Cahier XIII, *Het bloed van de barones. Seksueel geweld in Langs lijnen van geleidelijkheid*, door Elsbeth Etty, op de site: <http://www.textualscholarship.nl/?p=12649>. 📍

EXPOSITIES '150 JAAR'

Couperus en de oudheid

Louis Couperus, de zelfbenoemde 'gereïncarnerde Romein uit de Keizertijd', schreef een indrukwekkende serie romans over de klassieke oudheid, onder meer *De komedianten*, *De berg van licht* en *Iskander*. Het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden exposeert de mooiste uitgaven van die romans samen met eeuwenoude voorwerpen uit de eigen collectie. Over elke roman is een aparte vitrine ingericht. Bij de roman *Dionyzos* vindt u bijvoorbeeld een standbeeld van de door Couperus zo geliefde god van de wijn; bij de roman *De komedianten* een antiek toneelmasker, naast allerlei andere voorwerpen. De tentoonstelling lijkt hierdoor een vrij emblematisch karakter te krijgen, ware het niet dat ze wordt verluchtigd met potloodtekeningen door kunstenaar Elisa Pesapane, geïnspireerd door Couperus' oudheidkundige romans. Een van deze tekeningen (die overigens te koop zijn, zie elisape-

sapane.com) ziet u hieronder, een andere kunt u op de omslag van deze *Arabesken* bewonderen. Behalve aan de romans van Couperus wordt er in de tentoonstelling overigens aandacht besteed aan Frédéric Bastet, bij leven zowel biograaf van Couperus als conservator Klassieke Wereld van het Rijksmuseum van Oudheden. De expositie loopt nog tot 25 augustus. 🍷

Indië in Den Haag

Het Haags Historisch Museum besteedt dit jaar uitgebreid aandacht aan de herinneringen aan Indië en aan de cultuur die Nederlands-Indië naar Den Haag bracht in de expositie 'Indië in Den Haag. Een eeuwenoude band'. In verschillende thema's – kunst, literatuur, reizen, muziek en eten – illustreert het museum de sterke band die de stad heeft met de voormalige kolonie. In de tentoonstelling is één zaal gewijd aan Louis Couperus, waarin zijn contacten met 'Insulinde' aan de orde komen. Er zijn mooie eerste drukken van

Dionyzos. Beeld te zien op de tentoonstelling 'Couperus en de oudheid'

Een van de tekeningen van Elisa Pesapane bij 'Couperus en de oudheid'

Couperus werpt stukjes brood in de karpervijver in de tuin van het Fuji-Ya-Hôtel. Links, achter de struiken: Elisabeth Couperus-Baud. Het woelige water ver-raadt dat de karpers Couperus' traktatie op prijs stellen

Couperus' 'Indische' romans te zien, evenals het manuscript van *De stille kracht*, authentieke brieven, foto's en een deel van het servies van Couperus' grootmoeder, dochter van de gouverneur van Ternate en Amboine. De tentoonstelling duurt nog tot 15 augustus. Zie voor meer informatie de site haagshistorischmuseum.nl. 🍷

Verwante zielen

Tot 29 september is in het Pier Pander Museum in Leeuwarden de expositie 'Verwante zielen. De vriendschap tussen Pier Pander en Louis Couperus' te zien. Pier Pander en Louis Couperus maakten voor het eerst kennis in 1895 in het toenmalige atelier van de beeldhouwer in Rome. Deze ontmoeting was het begin van een levenslange vriendschap. Wat die vriendschap met name voor Couperus betekende, blijkt uit het feit dat hij Pander tot drie maal toe in zijn werk een rol heeft laten spelen. In zijn roman *Metamorfoze* (1897) is Pander duidelijk te herkennen in het personage van Fedder. In 1903 schreef Couperus de sonnettenreeks *Alba* op de beeldengroep van Pander. De beeldengroep is te bezichtigen in de Pier Pander Tempel. In de publicatie 'Bij Pier Pander' in *Het Vaderland* (1911) doet Couperus verslag van een van zijn bezoeken aan Panders atelier in Rome. Donateurs van het Louis Couperus Genootschap kunnen de tentoonstelling gratis bezoeken. Zie voor openingstijden pierpander.nl. 🍷

Couperus en Japan

Nog tot en met 25 augustus duurt de tentoonstelling 'Het snoer der ontferming – Couperus en Japan' in het Japanmuseum SieboldHuis in Leiden. De expositie volgt de Japanse reis van Louis Couperus, die hij in 1922 maakte als journalist voor *De Haagsche Post*. Couperus' reisverslagen, gebundeld in *Nippon* (1925) en zijn bewerkingen van Japanse legenden in *Het snoer der ontferming* (1924) vormen het uitgangspunt van de tentoonstelling. Foto's uit het bezit van Louis Couperus laten de bezoeker het Japan rond 1920 zien door de ogen van een welgestelde toerist. Door Japanse prenten, gebruiks- en siervoorwerpen te verbinden met Couperus' teksten krijgen de bezoekers een beeld van zijn nauwgezette bronnenonderzoek. De tentoonstelling is samengeteld door gastconservator Petra Teunissen-Nijssse, voorzitter van het genootschap. Zie voor meer informatie de site sieboldhuis.org. 🍷

Couperus in De Steeg 3

Cultuurbedrijf RiQQ nodigde Rhedense professionele kunstenaars uit een werk te vervaardigen waarin de Steegse periode van Couperus centraal staat. Dit en ander materiaal vormt voor 21 deelnemende kunstenaars de inspiratie voor hun bijdrage aan een expositie in Galerie halte de Engel (adres: Gemeentehuis, Hoofdstraat 3, De Steeg), die tot 20 juni duurt. 🍷

Korte Arabesken

Rosa Louis Couperus

O, wen ik de roze ware,
Die gij in uw lokken steekt,
Ik zoû aan het oor u lisplen,
Hoe ge mij het harte breekt.

(Louis Couperus, 'Liedeken')

Bij een feest horen bloemen, en wat is er feestelijker dan rozen? Het Genootschap vroeg Jan Spek Rozen uit Boskoop om een speciale *Rosa Louis Couperus* te kweken. Jan Spek Rozen is één van de oudste rozenbedrijven ter wereld. Het familiebedrijf bestond al in Couperus' tijd en heeft (sinds 1890!) een betrouwbare naam in de (inter)nationale rozenwereld opgebouwd. De firma Jan Spek was zo enthousiast over het idee dat het bedrijf een serie tuinrozen naar Couperus' romans heeft vernoemd. De collectie Spektrum van spelarosa.nl is een hommage aan de kleurrijke diversiteit van Couperus' oeuvre. De vijf rozen zijn herkenbaar verwant, maar elk op zich een uniek kunstwerkje van de natuur. 🌹

Beschaafd vertier

In geen Nederlandse stad spelen stand en standsverschil zo'n rol in het openbare leven als in Den Haag. Hoewel die rol vandaag de dag misschien miniem is, was dat eind negentiende eeuw wel anders. In bekende ontmoetingsplaatsen als De Witte, de Koninklijke Schouwburg, de Haagse dierentuin en het Kurhaus kwam men om te zien en gezien te worden – om 'de stand op te houden', zoals dat heet(te). Over die gegoede kringen – aristocratie, voornamen ambtenaren, succesvolle winkeliers – en hun 'juiste' plaats in de Haagse openbare ruimte gaat het in november 2012 verschenen *Plaatsen van beschaafd vertier. Standsbesef en stedelijke cultuur in Den Haag, 1850-1890*. Auteur is Jan Hein Furnée, universitair docent cultuurgeschiedenis en deeltijd hoogleraar geschiedenis. Hij beschrijft aan de hand van archiefmateriaal en getuigenissen de soms vermakelijke, soms tot hevig conflict leidende sociale stratificaties in het Den Haag van het fin de siècle

Rosa Louis Couperus (boven) en een van haar naar een roman van Couperus vernoemde zusjes. (Foto's: Jan Spek Rozen)

– wellicht een informatieve aanvulling op *De boeken der kleine zielen*.

Plaatsen van beschaafd vertier kost 49,95 euro en is in de betere boekhandel te verkrijgen. 🌹

Kranslegging graf Couperus

Ter gelegenheid van de negentigste sterfdag van Louis Couperus op 16 juli 2013 leggen zijn bewonderaars een krans bij zijn graf op Oud Eik en Duinen in Den Haag. De kranslegging zal plaatsvinden op een nog nader te bepalen tijdstip. Zie voor meer informatie de site louiscouperus.nl. 🌹

De ziel der dingen

De Haagse architectuurfotograaf Raoul Suermondt maakte ter gelegenheid van het jubileumjaar een sfeervol fotoboek over het Den

Haag van Louis Couperus. De verstilde foto's belichten verschillende aspecten van de hofstad en roepen, samen met een aantal treffende citaten, de sfeer op van het Den Haag zoals Couperus het heeft beschreven in zijn romans en verhalen. Het boek bevat 94 pagina's en is voor 32 euro, exclusief verzendkosten, te bestellen via Blurb Bookstore (blurb.com/bookstore) of via de foto-graaf, tel. 070 - 360 22 31. Op louiscouperus.nl is een preview te zien van de eerste 17 pagina's en een videopresentatie van het boek. 📖

Zesentwintig keizers

De woorden van Couperus, dat hij een 'gereïncarneerde Romein uit de Keizertijd' zou zijn geweest, worden al (te?) vaak aangehaald, zie bijvoorbeeld hierboven de bespreking van de expositie 'Couperus en de oudheid'. Maar naar welke keizertijd zijn hart precies uitging, moeten we gissen. Het Romeinse Rijk heeft tussen 27 v.Chr. en 235 n.Chr. immers maar liefst 26 keizers gekend, de verschillende 'tegenkeizers' en latere soldatenkeizers niet meegerekend. Van Augustus tot Severus Alexander, de opvolger van Elegabalus, zien we een door grote bloeiperodes gekenmerkte, maar roerige geschiedenis – meer dan de helft van de keizers, die geen dynastieke opvolgers kenden, werd vermoord! Over die eerste periode van het Romeinse Rijk gaat het in januari verschenen, 380 pagina's tellende naslagwerk *Romeinse keizers* van H.P. Fölting.

De auteur besteedde veertien jaar aan zijn onderzoek en gebruikte daarbij ruim 1750 publicaties, om zo tot een zo volledig mogelijk beeld te komen van levensloop, functies, carrière, uitspraken, veroveringen, privépaaleizen, kunstschaten etc. van de keizers. Daarbij wordt ook het zogenaamde 'Nachleben' niet vergeten, zoals dat bij onder anderen Couperus een rol speelde. De publicatie is dan ook opgedragen ter herinnering aan Julius Polybius (overleden in Pompeii 79 n.Chr.), aan Louis Couperus én aan Frédéric Bastet. Het in A4-formaat gedrukte *Romeinse keizers. Beknopt overzicht van de levens van Caesar en de eerste 26 keizers van het Romeinse rijk, 49 v.Chr.-235 n.Chr. Deel I* is voor 27,50 euro verkrijgbaar in de boekhandel of via denieuwehaagsche.nl. In het najaar wordt deel II verwacht, dat nog zes keizers uit de periode 235-476 n.Chr. behandelt.

Bij dezelfde uitgever verscheen ook *Stil, Wandelaar – cultuurdragers en monumenten op Haagse begraafplaatsen*. Dit boek vol Haags funerair erfgoed, waaronder Couperus' grafzuil op Oud Eik en Duinen, is samengesteld door Henk Stal, Rita Hulsman en anderen, uitgegeven door de gemeente Den Haag in samenwerking met De Nieuwe Haagsche en kost 29,95 euro. 📖

'Het meisje van Antium', Museo Nazionale Palazzo Massimo, Rome. Couperus was zeer gecharmeerd van dit beeld uit de tijd van keizer Nero; hij schreef er het beroemde verhaal 'De Naumachie' over

Workshop portrettekenen

Het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden organiseert in het kader van de tentoonstelling Couperus en de Oudheid (zie hierboven) een creatieve tekenworkshop door kunstenares Elisa Pesapane. In deze twee uur durende workshop laat de kunstenares zien hoe zij de tien tekeningen uit de tentoonstelling heeft gemaakt. Naar aanleiding daarvan leert u enkele basistechnieken voor het vervaardigen van een levensecht portret. Te midden van de romans van Couperus gaat u met papier en potlood aan de slag. Met een wel heel bijzonder model: Louis Couperus zelf.

De workshop vindt plaats op 16 juni vanaf 13.30 uur en kost 20 euro. Aanmelden kan via rmo.nl, maar let op: aan deze workshop kunnen maximaal 15 personen deelnemen! 🍷

Georganiseerde reis

Cultureel reisbureau Historizon organiseert een vijfdaagse reis naar Zuid-Frankrijk onder de noemer 'Literaire pareltjes aan de Côte d'Azur'. Tijdens deze reis, van 17 tot en met 21 september, bezoekt u onder andere de prachtige stad Nice aan de Franse Riviéra. De begeleiders besteden aandacht aan de bekende en minder bekende Nederlanders die hier gewoond of verbleven hebben, onder wie Louis Couperus. Historica en Couperuskenner José Buschman zal uitleg geven over Couperus' tijd in Nice. Tevens staat een Couperusdiner in Nice op het pro-

gramma. Zie voor informatie en aanmelding de website historizon.nl.

Couperus met Brinio in De Steeg op een bedankkaart na zijn 60-jarig huldigingsfeest in 1923. (Collectie Letterkundig Museum)

Couperus in De Steeg 4

In een anderhalf uur durende wandeling leidt acteur Edwin Peters belangstellenden langs de plekken in De Steeg waar Couperus kwam of waar hij over schreef in de laatste maanden van zijn leven. Onderweg zal hij toepasselijke passages uit het werk van Couperus voordragen en zo de toehoorder meevoeren in diens beleavingswereld. U kunt nog meewandelen op vrijdag 14 juni; zondag 16 juni kunt u mee per paardentram. Het evenement begint om 14.00 uur op het Amaliaplein in De Steeg en kost 7,50 euro op vrijdag, 10 euro op zondag. 🍷

Digitale Couperus-wandeling

Het Louis Couperus Genootschap heeft zich altijd sterk gemaakt voor digitale toegang tot het werk van Couperus, zoals moge blijken uit de alomtewoerdende website en de wekelijks onderhouden database. Vol trots presenteerde het Genootschap op 9 juni dan ook de Couperus-app, een digitale wandeling door Den Haag, die in samenwerking met het Letterkundig Museum tot stand is gekomen in de reeks Literaire Routes. De gratis app voor smartphones toont de Haagse decors uit het leven en werk van Couperus en is gelardeerd met

anekdotes, foto's en videobeelden. In circa anderhalf uur wandelt u langs twintig 'Couperiaanse' plekken. Bij ieder adres zijn fragmenten uit Couperus' romans of brieven te horen, voorgelezen door acteur en Couperus-liefhebber Thom Hoffman. Zo bezoekt u de Surinamestraat, de meest 'Couperiaanse' straat van Den Haag, waar de huizen gebouwd zijn in de monumentale stijl van de negentiende eeuw. Couperus situeerde het huis van de familie Van Saetzema uit *De boeken der kleine zielen* in deze straat, waar hij zelf van 1884 tot 1890 woonde en waar hij zijn debuutroman *Eline Vere* schreef. Wandel langs zijn geboortehuis en flaneer door de statige Archipelbuurt en de Nassaulaan, waar de oude heer Takma uit *Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...* iedere dag zijn oude liefde Ottilie bezocht. Zo loopt u door het oeuvre en de tijd van Couperus: een boeiende, verrassende ervaring die méér inzicht in het leven en werk van de schrijver biedt.

De Literaire Routes-app van het Letterkundig Museum is gratis te downloaden in de Appstore of op Google Play; in deze app vindt u de Couperus-wandeling.

Overigens blijft het Louis Couperus Genootschap 'gewone', gegidste literaire wandelingen aanbieden. Wilt u zo'n wandeling maken met uw eigen gezelschap of leeskring op een door u gewenst moment? Maak dan een afspraak met coördinator Pieter Verhaar, telefoon 071 - 512 22 37, wandelingen@louiscouperus.nl. Hij regelt op verzoek ook een aanvullend bezoek aan het Louis Couperus Museum of een lunch/diner in Bodega De Posthoorn. 🍷

Couperus-postzegel

Op 22 mei werd in het Louis Couperus Museum een nieuw postzegelvel 'Nederlandse schrijvers' gepresenteerd: twee maal vijf unieke post-

Symposium groot succes

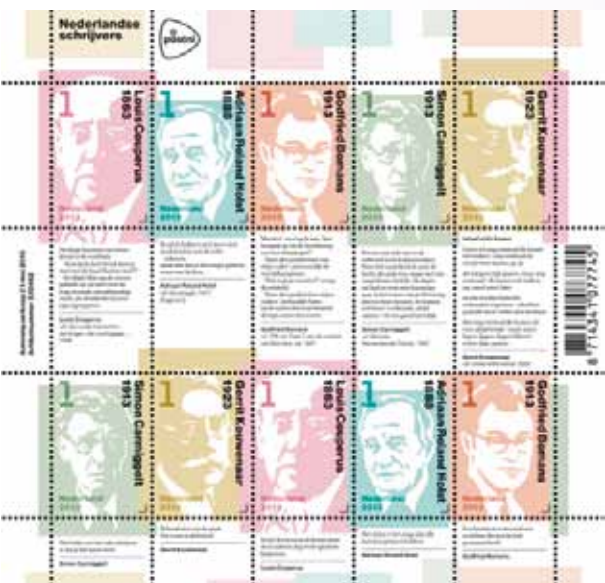
Op 23 mei werd in de aula van de Haagse Hogeschool het langverwachte symposium 'De taal van Couperus' gehouden – een van de hoogtepunten van dit Couperusjaar. Zonder overdrijving kunnen we stellen dat het symposium een groot succes was. De hoge, op een auditorium lijkende zaal was royaal gevuld met liefhebbers van dat misschien wel meest bijzondere aspect van Couperus' schrijverschap: zijn kunstige, eigenzinnige, melodieuze, veranderlijke, scherpe maar altijd verrassende taalgebruik. Verschillende sprekers belichtten verschillende kanten van dit onderwerp. Prof. dr. Marc van Oostendorp, bekend taalkundige, beet het spits af en sprak over de zinsbouw van Couperus: zijn specifieke – misschien door Indisch-Nederlandse taal beïnvloede? – gebruik van inversie, zijn werkwoordsvorming, zijn interpunctie etc. Prof. dr. Wim van Anrooij trakteerde het publiek op een analyse van Couperus' poëzie, zijn taalkundig mediëvisme en zijn standpunt in negentiende-eeuwse spellingskwesaties. Na de lunchpauze met broodjes, salades en warme gerechten kreeg de onberispelijk geklede Erik Löffler van tijd tot tijd de lachers op zijn hand met een boeiende, niet van ironie gespeende vergelijking

Links: Petra Teunissen-Nijse, voorzitter van het genootschap. Daarnaast: boven, van links naar rechts: Marc van Oostendorp, Wim van Anrooij en Erik Löffler. Onder: Gé Vaartjes met zijn leerlingen. Uiterst rechts: de kandidaten voor de Couperus Scriptieprijs: Léon Collé (winnaar), Esmée Hegge, Jeanette Huisman, Dagmar Pegels-Duine en Nienke Timmers

tussen de decadente taal van Couperus en die van zijn tijdgenoot, de Italiaanse literaire reus Gabriele D'Annunzio.

Natuurlijk kwam de discussie écht goed op gang na de lezing van dr. Gé Vaartjes over de voors en tegens van het 'hertalen' van Couperus, waarbij Vaartjes niet naliet verschillende voorbeelden – vooral van hoe het niet moet – aan het publiek voor te leggen ter (af)keuring. Zijn leerlingen van het Haganum Gymnasium presenteerden daarnaast hun opinieonderzoek naar de kwestie, waaruit bleek dat met name jongeren baat kunnen hebben bij (goede)

zegels met de waarde aanduiding 1 voor bestemmingen binnen Nederland. Op de postzegels staan portretten van vijf bekende Nederlandse schrijvers: Louis Couperus (150 jaar geleden geboren), Adriaan Roland Holst (125 jaar geleden geboren), Godfried Bomans (100 jaar geleden geboren), Simon Carmiggelt (100 jaar geleden geboren) en Gerrit Kouwenaar (90 jaar geleden geboren). Hun betekenis wordt geduid aan de hand van kenmerkende citaten en aforismen; voor Couperus is dat het begin van *Van oude mensen....* De postzegels zijn, zolang de voorraad strekt, verkrijgbaar bij de Bruna-winkels, de Collect Club in Groningen en via de Onlinewinkel op www.postnl.nl/collectclub. De geldigheidstermijn is onbepaald. 🇳🇱

De complete serie Nederlandse schrijvers

hertalingen, terwijl het originele werk, met zijn specifiek 'Couperiaanse' archaïsmen, woordkunst en sfeer- en tijdsbeelden, nooit verloren mag gaan. Tussen alle wetenschappelijke en taalkundige uiteenzettingen door kon het publiek genieten van optredens. Vertalingen in het Bahasa Indonesia, in het Fins en in het Duits van de eerste alinea's van *De stille kracht* werden door internationale studenten van de Haagse Hogeschool voorgelezen. Bovendien was er een zeer spectaculaire, nooit eerder vertoonde vertaling te bewonderen van diezelfde tekst in Nederlandse gebarentaal. Jankobus Seunnenga

trad op met gedichten van Couperus op muziek. Ter afsluiting van dit volle, maar goed georganiseerde symposium werd de eerste Couperus Scriptieprijs uitgereikt. Juryvoorzitter prof. dr. Mary Kemperink overhandigde een cheque van 1.000 euro aan Léon Collé, die met zijn bachelorscriptie '*Hoe heerlijk zo geparfumeerd te zijn?*' *Homoseksualiteit in twee romans van Louis Couperus* volgens de jury 'vakkundig, helder en verrassend' te werk was gegaan. Van Collé, maar wellicht ook van de overige vier kandidaten, zult u in de toekomstige *Arabesken* meer gaan horen. Wordt vervolgd! 🇳🇱

Blok

‘Maar helaas: na twee jaar beleefd vragen (hadden de Couperianen de hulp van de motorrijders uit het Jan Cremer Genootschap maar ingeroepen)

bleven de Egyptenaren zwijgen – elk volk zijn eigen stille kracht. De stichting [Couperushuis Surinamestraat] overwoog nog de hulp van de burgemeester in te roepen, maar deinsde ervoor terug de Egyptenaren “voor het blok” te zetten. (Morsi wordt weggeroepen uit een vergadering met de geheime politie: “Meneer de president, kom snel, de Stichting Couperushuis Surinamestraat zet ons voor het blok.”) Van het geld van de stichting wordt nu een app gebouwd. Een app – de plaque van de eenentwintigste eeuw.’

(Arjen Fortuin in *NRC Handelsblad* 2013, 18 januari)

Ikea

‘De jury van de Libris Literatuur Prijs wilde dit jaar een “robuust, ouderwets, ambachtelijk meubelstuk” belonen, en geen “Ikea-roman”. Een “Ikea-roman” is volgens voorzitter Clair Polak en haar juryleden een soort bouw pakket, “bestaande uit een handvol personages, een groot geheim in het verleden, tegengestelde belangen en loyaliteiten, een verliefdheid hier of juist wroeging en verdriet over een verbroken relatie daar.”

De Russische romancier Ivan Toergenjev zou dit jaar dus kansloos zijn geweest voor de Libris

Literatuur Prijs en ook Louis Couperus zou met *Van oude mensen, de dingen die voorbijgaan...* zijn weggezet als Ikea-auteur.’

(Bert Wagendorp in *de Volkskrant* 2013, 7 mei)

Godmooi

‘Schitterend is deze passage uit *Antieke verhalen* (1911), waarin de zieke keizer Hadrianus een standbeeld van zijn gestorven minnaar Antinoüs bewondert: “Het marmergrein glinsterde als van een ideaal, vergoddelijk vleesch. De leden waren sierlijk, en gezond van jeugd. [...] Er was niets vrouwelijks aan dat beeld: het was de uitbeelding van een godmooie knaap; het was, in marmer, de schoonheid, zoo als de keizer die bemind had in razernij.”

Godmooi, je hebt het woord nooit eerder gehoord of gelezen, Couperus munt de term waar je bij staat, het is alsof we het wonder van het scheppen betrappen.

(...) Je kunt naar Oost-Java reizen, zoals *NRC*-columnist Bas Heijne onlangs heeft gedaan, “ontdekken” dat de vervallen residentiewoning in Pasoeroean dezelfde lijkt als waar Louis Couperus *De stille kracht* schreef, en dat als nieuws brengen. Een week nadat Heijne zijn vondst openbaar maakte, moest hij er alweer op terugkomen: het gevonden huis is weliswaar gebruikt als model in *De stille kracht*, maar zelf zat Couperus elders te schrijven.

Wat maakt het uit? De echte ontdekkingen doe je in de taal.’

(Arjan Peters in *de Volkskrant* 2013, 20 april)

Zilveren Anjer voor Caroline de Westenholz

Op 18 juni ontvangt Caroline de Westenholz een Zilveren Anjer. Zij krijgt deze prijs toegekend voor haar inzet ten behoeve van de oprichting en instandhouding van het Louis Couperus Museum in Den Haag. Dit heeft het Prins Bernhard Cultuurfonds bekendgemaakt.

De Zilveren Anjer is een onderscheidingsteken voor mensen die zich geheel onverplicht en onbetaald hebben ingezet voor cultuur of natuurbehoud in Nederland of in het Caribisch deel

van het Koninkrijk. Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix reikt jaarlijks de Zilveren Anjers uit.

Caroline de Westenholz richtte het Louis Couperus Museum in 1996 op in de voormalige galerie van haar stiefvader Albert Vogel jr. in de Javastraat in Den Haag. Sindsdien zijn er tientallen tentoonstellingen georganiseerd, vele door haar zelf of op haar initiatief; zij is sinds de oprichting voorzitter van de museumstichting. 🌸

‘Hij was geen doetje’

Schrijven over hartstochten en flaneren in deftige kleren. Couperus kon het allebei dankzij een wonderlijke tweespalt in zijn persoonlijkheid, zegt actrice Ellen Vogel. De figuren die hij creëerde, zijn niet in staat echt te leven, maar hijzelf had dat vermogen wel. En hij deed het ook. Hij bleef doorzetten door te doen waar hij goed in was.

Door Rémon van Gemeren

Achteraf gezien was er eigenlijk geen ontkomen aan: in de familie van Ellen Vogel werd veel over Couperus gesproken en daardoor werd ze nieuwsgierig naar de schrijver. Bovendien was ze een leesgraag kind en boeken van Couperus stonden thuis in de kast. Maar de schrijver kwam zelfs nog voordat ze kon lezen in haar leven. Hij heeft toen meteen een diepe indruk gemaakt, overigens zonder dat ze zich dat toentertijd realiseerde.

Toen ze vijf jaar was, moest haar moeder, voordrachtskunstenares Ellen Varenò, een tekst ‘in haar kop stampen’, zoals acteurs dat noemen: ‘De dood van Vesta’. Het was prachtig weer en ze besloot te gaan leren bij Paviljoen Von Wied. Vogels vader, Albert Vogel Sr., was lid van sociëteit De Witte en haar moeder mocht als vrouw niet in het gebouw op het Plein komen, maar wel in het paviljoen in Scheveningen. ‘Dat stond toen nog midden in de duinen, omringd door natuur, en je kon daar als kind heerlijk spelen, met die mooie neptunussen achter op de trap, waar je heerlijk in kon klimmen. Na veel zeuren mocht ik mee, op voorwaarde dat ik stil was. Een ober zorgde voor zo’n grote gele strandstoel, die in een duinpan ver weg van de mensen werd neergezet. Ik wilde bij haar zijn, omdat er toen van die voetenbankjes waren waarvan je van alles kon maken, bijvoorbeeld trams of huizen. Ik heb zo’n drie uur gespeeld aan de voeten van mijn moeder. Toen mijn broer vele jaren later tijdens één van zijn eerste optredens “De dood van Vesta” voordroeg, bleek ik de tekst zin voor zin te kennen. Het verhaal was in mijn geheugen opgeslagen en daar al die tijd bewaard gebleven. Couperus zou het geweldig gevonden hebben.’

Zo tussen haar twaalfde en veertiende jaar heeft Vogel heel veel van Couperus gelezen, hoewel dat geen gewoonte was voor een meisje van die leeftijd; integendeel. Er ging uiteraard veel langs haar heen, met name de psychologie in de boeken. Wat ze het meest bewonderde, waren de korte verhalen, vanwege de compactheid, en de ‘romantische’ boeken over vreemde werelden, zoals *Fidessa*. *De berg van licht* vond ze grandioos.

Ellen Vogel zoals zij in 2011 in een aan haar gewijde aflevering van de Avro-serie Close Up te zien was

'Al die woeste dingen die gebeurden aan het Romeinse hof waren voor mij spannend. Ook de stijl van die roman beviel me, met die wonderlijke lange zinnen, met veel herhalingen, waardoor er een zekere muzikaliteit in zit.' De Haagse romans stonden haar toen niet erg aan. Eline Vere was maar een vervelende juffrouw. Dat verhaal kwam te dicht bij haar eigen wereld in Den Haag. *De stille kracht* was juist weer overweldigend. 'Door de Indische achtergrond van mijn moeder was het mysterieuze en mystieke mij niet vreemd, eerder zelfs normaal; ik geloofde er ook in. Zulke verhalen hoorde ik in mijn jeugd vaak.'

Later is Vogel de psychologie in Couperus' werk gaan begrijpen en waardeerde ze juist hierom de Haagse romans het meest. Eline Vere bleek nog steeds een vervelende juffrouw, maar het was geen vervelend verhaal meer. *De boeken der kleine zielen* fascineerden Vogel vooral door de mooie beschrijvingen van de karakters. 'Neem het personage Bertha van Nagel. Door haar Indische geschiedenis en de hoge positie van haar man blijft ze passief tegenover haar zus Constance, met wie ze de relatie eigenlijk graag zou willen herstellen. Die typisch Indische gewoonte om de dingen maar te laten lopen weerhoudt haar. Ze weet in feite niet los te breken uit haar milieu.'

Onmacht en passie

Naar Vogels idee draait het werk van Couperus altijd om de onmacht om te leven. Bijna al zijn personages leven niet echt, maar sudderen maar wat door, zoals ook in het echte leven sommigen doen. Couperus' figuren ontberen daadkracht. Ongeacht wat ze proberen, het lukt niet. 'Een verschil met de huidige tijd is dat de mensen over wie Couperus schrijft, in zekere zin ook weinig daadkracht *hoeven* te hebben. Naar hun levensonderhoud hebben ze geen omkijken. Ze leiden een veilig, comfortabel bestaan en hoeven niet te denken aan een gasrekening die ze moeten betalen. Tegenwoordig is vrijwel iedereen gedwongen zelf iets van zijn leven te maken. De welgestelde kringen van toen zijn er haast niet meer. Het geld en de macht zitten nu voornamelijk bij de bankiers.' De rijken in Couperus' tijd, aldus Vogel, hadden best een saai leven, kenden slechts het kleine kringetje waarin ze verkeerden. Wat er daarbuiten gebeurde, wisten ze niet eens. Ze maakten dus in feite weinig mee.

De kwaliteit van Couperus' werk zit volgens Vogel vooral in de passie die het bevat. 'In *Van oude mensen...* is die heel sterk. De moord die hij beschrijft, waarbij de jongen letterlijk met zijn voeten in het bloed staat, is één van de mooiste moordscènes ooit beschreven. Couperus moet ten diepste een hartstochtelijke man zijn geweest. Het is in zijn boeken of hij overal een deksel overheen legt, misschien vanwege dingen die hij niet in zichzelf accepteerde, dat weet ik niet. Maar soms barst er iets onder die deksel vandaan, als een vuurpijl. "De binocle" is daarom meesterlijk; wat een kracht zit daarin. Daar kan menig thrillerschrijver een puntje aan zuigen.' En hoe hij die keurige mensen beschrijft in *Van oude mensen...*, die zich tot in lengte van dagen zo inhouden, terwijl er onder de oppervlakte aldoor die bloedige moord borrelt, is magnifiek, meent Vogel.

Couperus was uitermate verzorgd in zijn kleding, hij wilde bepaalde linten hebben als hij voorlas. Dan denk je dat hij een verwijfde man was die altijd uiterst netjes en beheerst bleef. Dat was echter alleen de buitenkant. 'Een wonderlijke tweespalt tekent hem: deftigheid en beheersing enerzijds en een enorme gepassioneerdeheid anderzijds. Hij was bepaald geen doetje.'

De mens bezien

Ellen Vogel werd gevraagd voor een rol in de tv-serie *De kleine zielen* uit 1969-1970. Ze was blij met deze kans, want ze hield van de roman en van de figuur Constance, die haar

deed denken aan haar eigen moeder, een levende versie van Constance, met donker, hoog opgestoken haar. 'Constance is een mooie vrouw uit een gefortuneerde familie, en is daardoor erg verwend. Wat niet strookt met de regels in haar milieu, is haar hevige verlangen. Het koele bed in haar eerste huwelijk is voor haar niet interessant genoeg. Ze geeft zich over aan haar liefde voor Henri – waarschijnlijk heeft zij hem verleid en niet andersom – maar betaalt daar een hoge prijs voor.' Zijn carrière is voorbij en dat was in die kringen afschuwelijk. Hierdoor groeien Constance en Henri uit elkaar. Pas na vele jaren ontstaat er wederzijdse waardering. Vogel vindt Constance een in wezen aardige vrouw, die een aanmerkelijk interessanter leven had kunnen hebben als ze in een ander milieu was opgegroeid. Ze heeft te veel aan haar stand moeten voldoen.

'Couperus toonde aan hoe beperkend een hogere afkomst was, maar tegelijkertijd genoot hij ervan. Hij hield van heerlijk dineren en flaneren. Al zit er een tegenstrijdigheid in zijn attitude tegenover zijn eigen afkomst, ik vraag me af of het hem daar werkelijk in zijn boeken om te doen was. Het lijkt me aannemelijk dat hij niet zozeer over zijn "eigen" mensen wilde schrijven, maar, zoals grote schrijvers doen, over mensen in het algemeen, met de houding: wie lacht niet, die de mens beziet. Hij liet zien hoe het *hele* mensdom in elkaar zit, met alle schattige kanten en alle nare kanten.'

In de jaren zestig was de reputatie van Couperus niet al te best. Men vond het een rare man, die van die gekke zinnen maakte. Hij was naar het algemene – volgens Vogel onterechte – oordeel niet maatschappelijk betrokken, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Multatuli, die nog wel graag gelezen werd. 'Couperus was wel degelijk geëngageerd. Kijk naar het schitterende laatste hoofdstuk van *De stille kracht*, waarin duidelijk wordt dat de kolonie niet zo kan blijven bestaan. Couperus voelde dat heel vroeg al aan. Hij had door dat de inlandse bevolking, die weliswaar nederig bleef, de aanwezigheid van de Nederlanders in essentie helemaal niet pikte.' De Nederlanders zagen dat niet. Dit had sterk te maken met een bepaald superioriteitsgevoel. Vogel herinnert zich nog dat er minachting bestond ten aanzien van mensen met Indisch bloed, die 'blauwen' werden genoemd. Ze ergerde zich er als kind al aan dat 'die grote, dikke Hollanders' zo neerbuigend deden over de sierlijke, hoffelijke mensen uit Indië.

'Het lijkt me niet dat Couperus het in *De stille kracht* opneemt voor de inlanders. Hij valt ook niemand af. Hij heeft een grote compassie voor de resident. Hij ziet de goedwillendheid van Van Oudijck, en dat ontroert me.' Wanneer schrijvers maatschappelijk betrokken zijn, stellen ze zich vaak, nogal dom, op als vijanden van bepaalde mensen, zegt Vogel. Het kan immers gebeuren dat iemand met de beste bedoeling iets simpelweg niet ziet, zoals Van Oudijck. Dat is nog geen reden tot een aanval. Couperus heeft van Van Oudijck een liefdevolle, aardige man gemaakt. Maar hij is onmachtig.

'In Van oude mensen... is de passie heel sterk. De moord die Couperus beschrijft, waarbij de jongen letterlijk met zijn voeten in het bloed staat, is één van de mooiste moordscènes ooit beschreven. Couperus moet ten diepste een hartstochtelijke man zijn geweest.'

Eddie Merckx

Vogel en haar collega's hebben tien maanden gedraaid voor *De kleine zielen*, voornamelijk in de studio in Hilversum, maar ook bij de waterpartij in Scheveningen – in en rond de huizen daar – en ook eens in Duitsland, waar nog een oude trein was die ze nodig hadden. Het was een groot plezier dat ze, net als in 1975 voor *Van oude mensen* van regisseur Walter van der Kamp, met veel prachtige acteurs speelde die ze op het toneel niet tegenkwam. Men speelde destijds in toneelgezelschappen die jarenlang bij elkaar bleven. 'Ik vond het verfrissend met collega's te spelen die ik hooguit eens vanuit de zaal had gezien. We trokken ons aan elkaar op en hadden veel plezier samen.' De samenwerking was uiterst harmonieus, ook met Bob Löwenstein, die de fotografie deed, en met regisseur Johan de Meester, Hagenaar en een groot liefhebber van Couperus. Ze vormden een goed duo.

'De serie was een groot succes en in Nederland en België werden we daarna overal op straat herkend. We hebben talloze brieven gekregen.' Daarna hield het op. Het buitenland had grote belangstelling voor de serie, en de cast verheugde zich erop daar bekend te worden.

Helaas was het net de tijd waarin de kleurentelevisie opkwam, en over de grens wilde men geen serie in zwart-wit meer.

Het feit dat aflevering negen van de serie verloren is gegaan, ontlokt Vogel een vloek. 'Het is vreselijk. Het heeft de acteurs bovendien veel geld gescheeld, want hierdoor kon men de serie niet meer laten zien of op dvd laten verschijnen. En dat voor een wielrenwedstrijd met Eddie Merckx...[de band waarop de aflevering stond, is inderhaast

'Het feit dat aflevering negen van de serie De kleine zielen verloren is gegaan, ontlokt Vogel een vloek. "Het is vreselijk. Het heeft de acteurs bovendien veel geld gescheeld, want hierdoor kon men de serie niet meer laten zien of op dvd laten verschijnen. En dat voor een wielrenwedstrijd met Eddie Merckx..."'

gebruikt om een wielrenwedstrijd met Eddie Merckx op te nemen, RvG] Toen het bericht kwam dat de aflevering weg was, had ik toevallig die avond vrij en ben ik inderhaast in de auto naar Brussel gestapt en heb ik daar in een kostuum verteld wat er in aflevering negen gebeurde.'

Het is een veelzeggend voorval, stelt Vogel, want Nederland was nu eenmaal 'een beetje een knullig land' op artistiek vlak. Zo was er in de grandioze Tsjechov-tijd met de Russische regisseur Sjarov een voorstelling met vele bekende acteurs als Magda Janssens, Ko van Dijk, Ank van der Moer en Han Bentz van den Berg. Ze spraken met omroepen om er een opname voor de televisie van te laten maken, maar men wilde de voorstelling niet opnemen, omdat er voor een cabaretvoorstelling werd gekozen; dat was leuker. 'Het is heden ten dage niet anders. We vinden voetbal leuker. Dat is ook leuk, maar er is weinig geld voor kunst, dat is maar flauwekul. Met de bezuinigingen de afgelopen jaren is er veel kapotgemaakt. Het heeft er altijd in gezeten. Rembrandt had er ook last van. De koopman en de dominee beheersen onze mentaliteit. Het heeft dit landje veel rijkdom gebracht, maar gevoel voor traditie heeft men er niet.' Het is ondenkbaar dat

John van Dreeen
als Henry van der
Welcke, Ellen Vogel
als Constance en
Gijsbert Tersteeg
in de rol van Van
Naghel in de televi-
sieserie De kleine
zielen uit 1969

in Frankrijk, Duitsland of Engeland een aflevering van een baanbrekende serie verloren zou zijn geraakt. Daar begrijpt men dat het aanzien van een land beïnvloed wordt door het gevoel voor kunst en geschiedenis. Hier realiseren we ons dat volstrekt niet. Het is hier *terre à terre*. 'We zijn beslist geen onaardig volk, we geven bijvoorbeeld het meeste geld aan goede doelen. Wellicht verandert de houding in Nederland als we internationaler worden en een minder uitgesproken mentaliteit hebben. Voor Europa zou dat de redding zijn. Gelukkig wordt op school tegenwoordig al meer aandacht aan kunst besteed. In mijn tijd had niemand het op school over kunst.'

Wie weet, zegt Vogel, zorgt dit ervoor dat Couperus gelezen blijft worden, maar dat is onvoorspelbaar. De belangstelling voor een schrijver kan met golfbewegingen gaan. Eigenlijk zou iedereen eens iets van hem gelezen moeten hebben, al is het maar omdat hij een stap in onze geschiedenis vormt. Als we hier meer gevoel voor geschiedenis en traditie hadden, zouden we inzien dat die ons kunnen behoeden voor fouten. Couperus kan daarbij helpen. 'De kern van zijn personages is dezelfde als die van hedendaagse mensen. Nog altijd zijn er mensen die bang zijn, zich laten neerslaan door teleurstellingen, die het leven niet aankunnen.'

Couperus zelf was anders, daarvan is Vogel overtuigd. Hij zal het in zijn *mariage blanc* niet makkelijk hebben gehad, hoewel hij voor Elisabeth de liefde van haar leven moet zijn geweest; anders hou je dat niet vol. 'Een heel huwelijk zonder seks lijkt mij toch immers niet zo leuk. Ze heeft brieven van Couperus, waarschijnlijk met homoseksuele passages, verscheurd om hem te beschermen. Voor hem zal het huwelijk ook niet altijd eenvoudig zijn geweest. Maar hij was een doorzetter, hij bleef schrijven, daar was hij goed in.' 🍷

Nieuwsbrief Louis Couperus Museum

De vlag 150 jaar Louis Couperus wappert aan de gevel in de Javastraat

Voor het Louis Couperus Museum is dit Couperusjaar 2013 een buitengewoon actief jaar. Het museum heeft geadviseerd bij de tentoonstellingen in het Rijksmuseum van Oudheden, het SieboldHuis en het Haags Historisch Museum. Verschillende evenementen zijn inmiddels al gaande. Het hoogtepunt van de activiteiten ligt daarbij rond het weekend van 8-9 juni, vlak voor Couperus' 150ste geboortedag op 10 juni. De herkenbaarheid van het museum is bevorderd doordat er sinds 27 maart aan de voorgevel een grote vlag wappert met het logo 150 jaar Louis Couperus. Er staat ons veel te wachten. In dit museumnieuws ziet u slechts een overzichtje van een aantal gebeurtenissen die regelrecht te maken hebben met het Louis Couperus Museum. ♣

Nieuwe website

Vanaf 1 april heeft het museum een nieuwe website en huisstijl en een nieuw logo. Op louiscouperusmuseum.nl kunt u alles vinden wat u wilt

weten over het museum. De oude website en het e-mailadres info@couperusmuseum.org zijn inmiddels uit de lucht. Ons algemene nieuwe e-mailadres is: info@louiscouperusmuseum.nl. Aan de moderne tijd valt niet te ontkomen. Het museum heeft nu tevens een twitteraccount onder de naam [@couperusmuseum](https://twitter.com/couperusmuseum). Als u geïnteresseerd bent, volgt u ons op de nieuwe website! ♣

Jeannette van Bennekom. Foto in Den Haag Centraal, 15 maart 2013

Nieuwe manager

Dit is tevens de gelegenheid om u te laten kennismaken met de nieuwe manager van het Louis Couperus Museum. Zij heet Jeannette van Bennekom-Jørgensen en heeft een achtergrond in kunstgeschiedenis en public relations. Jeannette is in Den Haag vooral bekend door haar organisatiebureau van culturele programma's, ArtiCultura. Daarnaast was zij bestuurslid en vicevoorzitter van de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe. Het bestuur van het museum heet Jeannette van harte welkom en wenst haar veel energie in dit drukke Couperusjaar. ♣

‘Toen ik een kleine jongen was...’

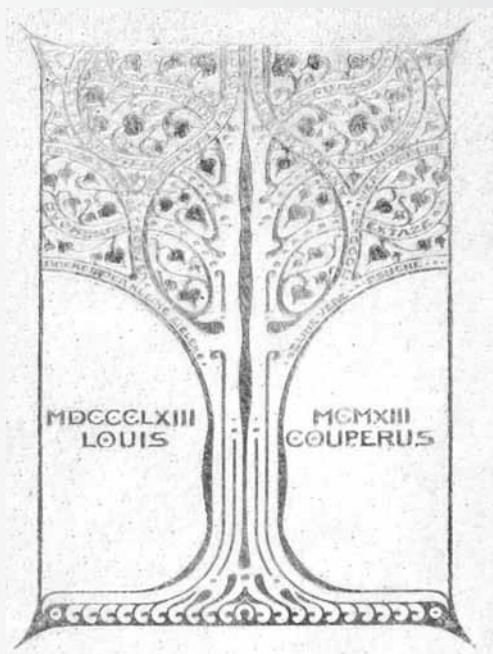
Op 10 november 2012 werd in het Louis Couperus Museum de tentoonstelling “‘Toen ik een kleine jongen was...’ De prille jeugd van Louis Couperus in het Den Haag rond 1863’ officieel geopend door Thom Hoffman, die op dat moment op de planken stond in de voorstelling *De kleine zielen* van het Nationaal Toneel. Hoffman hield een levendige, kleurrijke speech. Hij richtte zich rechtstreeks tot zijn publiek met vragen zoals: ‘Weet u eigenlijk hoeveel Nederlanders in Nederlands-Indië de dienst uitmaakten in de tijd dat Couperus *De stille kracht* schreef?’ Het bleken er nog geen tienduizend te zijn geweest. Als dank voor zijn optreden kreeg Hoffman een exemplaar van *De komedianten* uit de bibliotheek van ons museum.

Deze opening had nog een mooi vervolg. In december heeft onze nieuwe manager de hele cast van het toneelstuk *De kleine zielen* in het museum mogen ontvangen. Hoffman blijft het museum een warm hart toedragen, zo heeft hij ons verzekerd. 🐾

9 JUNI – 10 NOVEMBER 2013

1913: Louis Couperus 50 jaar!

Voor zijn vijftigste verjaardag ontving Couperus van vrienden en bewonderaars een groot witleren album amicorum met gouden art-nouveau-opdruk, dat bewaard wordt in het Letterkundig Museum. Dit album bevat visitekaartjes van al diegenen die hebben bijgedragen aan deze hommage: beeldend kunstenaars, literatoren, acteurs, architecten en anderszins vooraanstaande leden van de Nederlandse samenleving van voor de Eerste Wereldoorlog. Gastconservator Menno Voskuil maakte een zomertentoonstelling naar aanleiding van dit album amicorum. Hij zocht voorbeelden van het werk van die kunstenaars wier visitekaartjes in het album werden aangetroffen. Dit waren natuurlijk de literatoren van Couperus’ generatie zoals Willem Kloos en Frans Netscher, maar ook schilders als Antoon Molkenboer, Theo van Hoytema en Jan Hoynck van Papendrecht, de acteurs Willem Royaards en Eduard Verkade, architect Hendrik Berlage en componisten zoals Bernard Zweers en Henri Viotta. De expositie wordt aangevuld met prenten van het Vredespaleis, dat in 1913 werd

Detail voorplat van het album amicorum dat Couperus ontving naar aanleiding van zijn vijftigste verjaardag

voltooid, en andere relevante beelden uit het Haags Gemeentearchief. Het resultaat is een soort culturele doorsnee van het jaar 1913 in Nederland.

Een ingekorte versie van de tekst bij de tentoonstelling vormt het openingsartikel van deze *Arabesken*. De inhoud van de Couperiaanse leesmolen bij de expositie is zoals gewoonlijk op A4-formaat in het museum verkrijgbaar. 🐾

Rondvaart door het Den Haag van Louis Couperus

In het kader van het Couperusjaar organiseert de Stichting Willemsvaart vanaf medio maart tot en met medio november speciale ‘Couperusvaarten’. De boottochten beginnen bij de aanlegplaats Wittebrug bij Madurodam, niet ver van de Algemene Begraafplaats waar zoveel van Couperus’ familieleden begraven liggen, en eindigen bij de aanlegplaats van het Hilton Hotel in de Zeestraat. U vaart door de Archipelbuurt en Buurtschap 2005 en u passeert Couperus’ geboortehuis aan de Mauritskade. Onderweg is er tijd voor een hapje en een drankje en vertellen gidsen over het Den Haag van Louis

Couperus, zijn werk en zijn leven. Na de boottocht volgt een wandeling door het Den Haag van Couperus en zijn familie. Bij het Hilton Hotel wordt u opgewacht door een gids van het Louis Couperus Museum. Deze begeleidt u, via Plein 1813, langs het huis van Couperus' grootvader, het huis van zijn (schoon)familie en de Nassaulaan met het bekende 'bruggetje van Takma', naar het museum aan de Javastraat. Prijs is 25 euro per persoon (vaart, wandeling en culinaire verrassing). Reserveren kan via info@willemsvaart.nl.

Voorleeszondagmiddagen

2013 is niet alleen een jubileumjaar voor Louis Couperus, het is door de CPNB tevens uitgeroepen tot nationaal voorleesjaar. In dit kader organiseert het museum vanaf begin maart een aantal voorleesmiddagen op zondagmiddag. Bekende en minder bekende Nederlanders reciteren fragmenten uit het werk van Couperus.

De entree kost 4 euro (museumkaart gratis!), plus 6 euro voor koffie of thee met een speciaal Couperuskoekje van Bakkerij Plasman. Reserveren kan door te bellen met 070 - 364 06 53 of via ons e-mailadres info@louiscouperusmuseum.nl.

Paleishotel Couperusarrangement

Een van de eerste activiteiten van de nieuwe manager van het Louis Couperus Museum was het organiseren van een speciaal Couperusarrangement in samenwerking met het Paleis Hotel, gelegen in de Molenstraat. Dit oude Haagse woonhuis was eens het adres van Couperus' oudere zuster Cateau Vlieland Heine Couperus en haar man Ben. In de jaren dat zij in het buitenland woonden, logeerden de schrijver en zijn vrouw hier graag als zij in Den Haag op bezoek waren.

Het arrangement bestaat uit een overnachting in het Paleis Hotel, een Couperuswandeling naar ons museum met aansluitend bezoek en een maaltijd in het nieuwe, naast het museum gelegen, Indische restaurant Blauw. Ideaal voor een Couperusweekendje uit in Den Haag.

Meer informatie: Paleis Hotel, Molenstraat 26, 2513 BL Den Haag, tel. 070 - 362 46 21, e-mailadres: info@paleishotel.nl.

Den Haag, City of Literature

Tijdens de landelijke Gedichtendag op 31 januari presenteerde het Haags Letterenoverleg, een overkoepelend orgaan voor alle literaire organisaties in Den Haag, het manifest 'Den Haag, City of Literature'. Hiermee wordt bij Unesco gepleit voor het verwerven van de prestigieuze status City of Literature. Het Louis Couperus Museum maakt vanzelfsprekend deel uit van het Letterenoverleg. Het feit dat onze zo veel vertaalde schrijver in deze stad een eigen museum heeft, helpt hopelijk mee om de begeerde status te verkrijgen.

Museumwinkel

In onze museumwinkel is een glaspennning te koop met een beeltenis van Louis Couperus, gemaakt door ons voormalig bestuurslid John Sillevius. De penning is vervaardigd van speciaal Muranoglas en kost 300 euro.

De glazen penning door John Sillevius

Daarnaast is het binnenkort mogelijk om een fles Couperuswijn bij ons te kopen. Dit betreft een frisse rode wijn uit de Abruzzes, de Italiaanse bergstreek waar Couperus' bewonderde collega Gabriele d'Annunzio vandaan kwam. De fles is voorzien van een speciaal Couperusetiket en kost 12,95 euro. Op de nieuwe website zullen wij aankondigen wanneer het zover is.

Nieuwe recruten

Er zijn zestien nieuwe enthousiaste medewerkers in het Louis Couperus Museum. Samen met de ervaren krachten staan zij klaar om u en alle andere bezoekers in het kader van het Couperusjaar in het museum te ontvangen en te begeleiden, als gids of als rondleider door de tentoonstelling. Het bestuur en de manager heten de nieuwe medewerkers van harte welkom. Couperus leeft. Lang leve Couperus!

Lila Inkt: een documentaire

Mede dankzij het initiatief van Arabesken-redacteur Rémon van Gemenen namens het Louis Couperus Genootschap is het producente Juul Kappelhof en regisseur Jan Louter gelukt om in 2013 in het kader van het 150ste geboortejaar van Louis Couperus een documentaire over de schrijver van de grond te krijgen.

De documentaire *Lila inkt* van Miroir Film wordt opgehangen aan de schrijver/columnist Bas Heijne, die zich al dertig jaar bezighoudt met het werk van Louis Couperus, in zijn ogen de grootste romancier die Nederland ooit heeft gekend. Op zoek naar de wortels van de romans *De stille kracht*, *De boeken der kleine zielen* en de verhalen waarin Orlando voorkomt, reist Heijne in de voetsporen van de schrijver door het werkelijke en imaginaire landschap van Couperus' leven en werk, waardoor heden en verleden zich spiegelen en de schrijver het gezicht terugkrijgt dat voor het grote publiek in ruim een eeuw vervaagd is. Door deze aanpak zal de kijker tegelijkertijd merken hoe actueel een aantal van Couperus' romans nog altijd is. In abstracte zin is de film een ode aan de literatuur.

Regisseur Jan Louter (1954) is de bedenker en regisseur van ruim dertig onafhankelijke documentaires. Hij maakte vele schrijversportretten, onder andere over Jan Wolkers, Frans Kellendonk, Adriaan Morriën, Gerrit Komrij, Maarten Biesheuvel en Maaren 't Hart. Zijn films zijn nationaal en internationaal op filmfestivals vertoond, aangekocht door buitenlandse televisiestations en met vele prijzen bekroond. Bas Heijne publiceert dit najaar bij De Bezige Bij zijn nieuwe boek over Louis Couperus: *De mystiek der zichtbare dingen*.

De documentaire *Lila inkt* wordt in september 2013 regionaal uitgezonden door Omroep West en op 1 oktober landelijk door de NTR in 'Het uur van de wolf'.

De documentaire is grotendeels gefinancierd door het Mediafonds en het VSB-fonds. Als donateur van het Louis Couperus Genootschap kunt u de dvd vooraf bestellen. Zo draagt u financieel bij aan de totstandkoming van de film. De prijzen zijn:

- € 50,- dvd + flyer/postkaart van de film.
- € 100,- dvd + flyer/postkaart van de film + nieuw boek Bas Heijne over Louis Couperus + 2 kaartjes voor één vertoning film in bioscoop (diverse locaties in het land). Na afloop kunt u vragen stellen aan Bas Heijne en regisseur Jan Louter.
- € 250,- dvd + flyer/postkaart van de film + nieuw boek Bas Heijne over Louis Couperus + 2 kaartjes en drankjes voor vertoning van de première, Nederlands Film Festival Utrecht, september 2013.
- € 500,- dvd + flyer/postkaart van de film + nieuw gesigneerd boek Bas Heijne over Louis Couperus + poster van de film + vier kaartjes en drankjes voor vertoning van de première, Nederlands Film Festival Utrecht, september 2013 + vermelding op de aftiteling.

U stort uw bijdrage op een speciaal voor dit doel geopend rekeningnummer 7974327 t.n.v. Miroir Film, Rotterdam o.v.v. crowdfunding documentaire Louis Couperus. Vergeet u niet uw naam en adresgegevens te vermelden bij internetbankieren? Miroir Film houdt u dan verder op de hoogte. Voor meer informatie: Miroir Film, Rodenrijsestraat 55B, 3037 NC Rotterdam, tel. 010 - 465 17 78 of 06 - 34 504 370. 🐾

‘Met een vaart van zooveel lyrische kilometers per uur’

In september van het jaar 1913 verscheen Couperus’ mythologische roman *Herakles*. De vijftigjarige auteur beschouwde dit werk zelf als een van de hoogtepunten van zijn oeuvre, maar zijn lezers haalden hun neus op voor de avonturen van de tragische halfgod; het boek werd amper verkocht. Of de kritiek daar debet aan was, valt moeilijk te zeggen. De meningen waren, zoals zo vaak, verdeeld.

Door Peter Hoffman

Aanvankelijk was Louis Couperus vooral onthutst na de verschijning van zijn ‘zooveelste’. Nog met een ‘zekere teederheid’ ontdeed hij het bezorgde postpakketje met daarin zijn nieuwste boek van het bruin papieren reisjasje, maar toen zag hij tot zijn verbijstering dat het ‘mal en pretentius gedost [was] in het kleed van een zijner oudere broeders’; uitgever Veen had voor *Herakles* precies dezelfde band gebruikt als voor de twintig jaar eerder verschenen roman *Majesteit*!

Dit wonderlijke staaltje van recycling kon op weinig begrip van Couperus rekenen. Geef hem eens ongelijk. De typografische kenmerken die goed pasten bij een koningsroman (kroon, scepter, rijksbal en -zwaard) waren ter verluchting van zijn mythologische roman volkomen misplaatst.

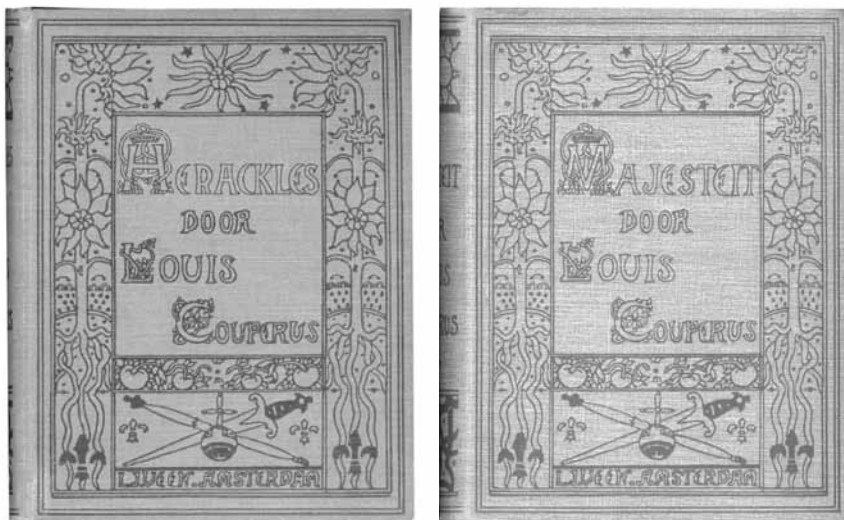
Boosheid en weemoed

Gebruikte ik de term *roman*? Breek Couperus de bek niet open! Zó had hij zijn ‘mythologische aandoening van schoonheid’ toch helemaal niet bedoeld! Want wat leest de auteur, inmiddels een rolberoerte nabij, als hij die malle band openslaat en een blik op de titelpagina werpt? ‘*Herakles*. Roman in Twee Deelen.’ In zijn wekelijkse *Vaderland*-stuk geeft Couperus lucht aan zijn boosheid en moppert hij aldus tegen zijn eigen boek – en natuurlijk indirect tegen zijn uitgever:

Als ondertitel, mijn arme kerel, had ik je kunnen noemen: *mythologische roman*, en dat met zekeren trots, omdat vader misschien wel zoo een vreemd genre heeft uit gevonden. ‘Roman in twee deelen’... neen, dat is niet mooi en bijna even mal als je Majesteit-uniform, maar ik herhaal: oom Veen is een uitgever en met: ‘Roman in twee deelen’, denkt hij, dat je vreeslijk verkoopbaar wordt, wat je, mijn jongste, eigenlijk heelemaal niet bent.¹

Dat laatste had Couperus goed gezien. *Herakles* mocht zich dan wel in dezelfde gedaante hullen als *Majesteit*, eenzelfde verkoopssucces werd het boek bepaald niet.

Ter vergelijking even wat cijfers. *Majesteit* verscheen in 1893, eveneens in twee delen, in een oplage van 3000 exemplaren. Na ruim een jaar was de eerste druk heelemaal uitverkocht. Tot Couperus’ dood in 1923 verschenen er vijf herdrukken, waarvan de

Omslagen van
Hera(c)kles en
Majesteit

laatste, uit 1916, een oplage had van maar liefst 10.000 stuks. In totaal werden tijdens Couperus' leven 20.000 exemplaren van zijn koningsroman verkocht. Als honorarium wist Couperus 1.500 gulden voor de eerste druk en 1.000 gulden voor iedere volgende druk te bedingen.

Twintig jaar later. Louis Couperus bevindt zich op het hoogtepunt van zijn roem, zoals ook blijkt uit de vele mooie stukken die naar aanleiding van zijn vijftigste verjaardag in de krant verschijnen. Maar die roem betaalt zich niet uit in hoge verkoopcijfers. Zijn boeken worden steeds minder verkocht. Couperus sribbelt nog wel wat tegen, maar moet uiteindelijk zijn *Herakles* afstaan voor een schamele 400 gulden. Van de naar schatting 1.650 exemplaren die zijn gedrukt, worden er in anderhalf jaar tijd maar 451 exemplaren verkocht. Een herdruk is er tijdens Couperus' leven nooit gekomen. Het was ook de laatste roman die uitgever Veen van Couperus zou uitgeven.²

En na de boosheid kwam de weemoed. Couperus beschrijft in hetzelfde stuk in *Het Vaderland* hoe weinig plezier hij na gedane arbeid eigenlijk nog beleeft aan zijn boek:

Zijt ge trotsch? Neen. Ge zijt niet anders dan weemoedig, diep weemoedig, om uw boek, uw zooveelste, dat verkocht zal worden of niet verkocht, en dat gerecenseerd zal worden... *goed* of *slecht*. En dan, het is onherstelbaar. Daar ligt het, onveranderbaar: met al zijne onvolmaaktheden, die zijn de uwe, en die van uw uitgever, en die van den corrector, en die van de zetters, maar vooral, vooral de uwe!³

Verkocht werd *Herakles* dus nauwelijks, maar kon Couperus dan nog enige troost putten uit de reacties van beroepslezers? Of zagen zij maar al te goed al die 'onvolmaaktheden', die niet de uitgever, corrector of zetter, maar alleen de arme schrijver waren aan te rekenen? Nou en of. Over aandacht in de pers heeft Couperus nooit te klagen gehad, maar zelden, of eigenlijk nooit, hieven de critici een eenstemmig loflied aan. Dat was deze keer niet anders, hoewel meteen gezegd moet worden dat het vooral de *usual suspects* waren die er met hun volle gewicht in gingen. Hun oordeel zal Couperus niet erg verrast hebben.

Pommelende pauken

Neem nu Carel Scharten, die eerder al, samen met zijn vrouw, in een uitgebreid stuk die ándere mythologische 'roman', *Dionyzos* (en in één moeite door bijna al het andere werk van Couperus dat daarvoor was verschenen), tot op de laatste wijnrank afbrandde.⁴ Voor *Herakles* heeft hij aanzienlijk minder woorden nodig, waaronder zowaar nog enkele aardige:

Het is (...) een waar virtuozen-stuk, één voor één alle de werken van Herakles af te handelen en het zóó te doen, dat het bijna nergens eentonig wordt, integendeel, dat het boeit, amuseert en onze bewonderende bravo's telkens weer afdwingt.

Het is een compliment dat we vaker tegenkomen in besprekingen van deze roman. Men vindt het vooral knap hoe Couperus erin is geslaagd om zoveel afwisseling te brengen in de beschrijving van de twaalf opdrachten die zijn held als boetedoening moet volvoeren. Toch zijn die bravo's slechts de opmaat voor een vernietigend vonnis over de roman. En dat oordeel betreft vooral, zoals vaker over werk van Couperus, de taal, de stijl:

Het is, twee deelen lang, een onverpoosde opschroefing en uitmergeling van alle de taal-trucs, die maar onder zijn bereik zijn; het klinkt krampachtig als de felle geënergieerdheid, die nog ternauwernood over de innerlijke uitputting zegeviert, van een Richard Strauss, den Virtuoso der Virtuozen. Maar soms wordt het jammerlijk, krimpt de stijl in verminkte Ary-Prins-verstijving. Dan pommelen weer de pauken, schatert het koper, en voor grootheid stelt zich een oorverdoovend hol lawaai.....

Herakles is niets meer dan 'een enorm kijkstuk'; het werk mist innerlijkheid en diepere waarheid, zo concludeert Scharten.⁵

Woordgestotter

I.S. Querido in 1906.
Foto: A.J.W. de Veer

Een soortgelijk geluid, maar dan nog wat scheller, vinden we bij die andere luis in Couperus' pels: Israël Querido. Geen enkele recensent heeft het werk van Couperus zo systematisch en langdurig de grond in geboord als degene die je met enige goede wil zijn Amsterdamse tegenvoeter zou kunnen noemen.⁶ Zowel Scharten als Querido vindt Couperus als feuilletonist nog wel te pruimen, maar voor de rest bedient de auteur zich naar hun mening van 'een gebrekkige, oppervlakkige stijlmanier, geheel berustende op verworven vaardigheid, op uiterlijke techniek en handigheid'.⁷ En dat is volgens Querido ook weer het geval in *Herakles*.

Maar voordat hij van leer trekt, complimenteert Querido zichzelf eerst nog even met het vermeende feit dat hij de eerste onder de critici was 'die dit schoone bedrog van taaltrucs en klinkklank ontmaskerde':

Schreef ik niet zelf reeds jaren terug, dat men kristalklaar zou kunnen bewijzen waarom Couperus eigenlijk in hooger zin geen stijl heeft; dat veel in hem is, een verwil-

derde virtuozeiteit, klank-obsessie, van een overspannen brein, woordgestotter van een, voor een deel geparalyseerd verbeeldingsmensch.

Welk werk je van Couperus ook leest, je komt die zelfde 'jongleerende bluf van een goochelvlug en handig woord-kunstenaar' tegen, steeds 'zingt ons een zoete klankmolligheid de ooren in' en dat 'met een vaart van zooveel lyrische kilometers per uur'. Enzovoort, enzovoort. Aangezien Couperus nu eenmaal Couperus is, ongeacht welk boek ter bespreking op tafel ligt, acht Querido zichzelf blijkbaar ontslagen van de taak serieus op diens roman zelf in te gaan. Sterker nog: na jarenlang ingehakt te hebben op het werk van zijn Haagse confrater, lijkt hij met zoveel woorden de handdoek in de ring te gooien:

Wat deert hem 't gecriticaster rond dit werk? Het blinkende, opgesmukte en zwaaiend-zwierige, het bluffend-virtuoze en bedwelmend-klankklangige, heeft altijd zijn liefde gehad. In plaats van te vitten, heeren – zoo stel ik mij Couperus rap-causeerend voor – leer het liever indeelen als een vaste eigenschap van mijn kunstenaarspersoonlijkheid. Of jelui nu schimpt, veroordeelt en ontleedt, ik blijf werken en zoo 't mij 't beste en liefste lijkt.⁸

Querido eindigt zijn recensie dan ook met: 'Gij hebt gelijk, uw wil overwint.' Wat hem er overigens niet van weerhield om Couperus tot zijn dood op dezelfde opgewonden toon kritisch te blijven achtervolgen.

Juweel van taalplastiek

Ondanks 'enige maniërismen' is de stijl van *Herakles* beter besteed aan Frits Lapidoth, een criticus die ook veel werk van Couperus heeft besproken, maar meestal een heel wat bedaagdere en genuanceerdere toon aansloeg:

Niet grootsch door soberheid is Couperus. Hij kàn niet sober zijn. De woordbron borrelt en borrelt en de woordstroom vloeit heel breed uit, twee deelen breed. Is het tē breed voor de beschrijving van al Herakles' reuzewerken? te breed voor een psychologie van een halfgod? Neen, voorzeker en dit vooral daarom niet, omdat Couperus met goed gevolg er naar heeft gestreefd zoveel mogelijk afwisseling te brengen in zijn beschrijvingen en omdat elke daarvan een juweel van taalplastiek geworden is.

Hij stelt dat de auteur de oudheid niet wezenlijk anders aanschouwt dan het toenmalige Den Haag: 'De goden en de halfgoden ziet hij niet minder scherp dan de families uit de "Boeken der kleine Zielen" en "Van oude Menschen".' Lapidoth ziet *Herakles* dan ook vooral als een modern epos, waarin de oudheid zélf niet zozeer tot leven komt, maar voornamelijk gestalte krijgt door de visie van een 'zeer modernen dichter'.⁹

Over dat 'moderne' wil criticus H. van Loon ook iets kwijt, zij het in negatieve zin:

Nu, modern is 't geworden, in zooverre als Gilbert of een ander operetten-fabrikant de 'Antigone' of 'Hamlet' aan dezen op dat soort muziek belusten tijd zou kunnen aanpassen. Deze marsepeinen Heracles met zijn mallotige aarzelingen en Werther-achtige 'schwärmereien' (...) heeft met de echte belichaming der spierenweelde (...) niets dan den naam gemeen.¹⁰

Ook classicus Koenraad Kuiper, recensent voor *Onze Eeuw*, onderkent de moderne opzet van het verhaal. Hij laat zich hierbij leiden door het feit dat er nu eenmaal 'roman' op de titelpagina staat: 'Zoo heeft de schrijver gewild dat wij het zouden noemen (...).' Hij moest eens weten...

Toch waardeert Kuiper het nu juist dat Couperus zo consciëntieus met de Griekse stof is omgesprongen:

Deze gansche Herakleia, dit rijke Heraklesleven, zich openbarend in den geheelen overgeleverden schat der oudheid, heeft Couperus opgenomen in zijnen geest en aandachtig bewaard. En toen hij nu uit die wemelende en veelkleurige massa zijnen Herakles vormde, behandelde hij zijne kostbare grondstof met al de piëteit van eenen smaakvollen kenner, zoodat Helleensch bleef wat Helleensch was (...).

Net als Scharren heeft Kuiper waardering voor de vakkundige wijze waarop Couperus de valkuil der eentonigheid omzeilt:

Lang is die weg, en breed opgezet is de roman dien Couperus aan zijne beschrijving heeft gewijd, maar geen sprake is er van eentonigheid. Zóó vindingrijk is door den dichter aan ieder der strijdtafreelen eigen vorm en kleur gegeven, dat in telkens andere stemming de geweldige held ons meevoert op zijn pad, in steeds hoogere mate ons medegevoel innemend.¹¹

Overigens was Kuiper de enige recensent die de knoepert van een drukfout opmerkte in de titel op de vermaledijde band. Alsof de uitgever het nog niet bont genoeg gemaakt had, staat 'Herakles' gespeld als 'Herackles'. Vreemd genoeg was dat Couperus zelf niet eens opgevallen; hij zegt er althans niets over in zijn tirade tegen zijn uitgever.

Roman of geen roman?

Die andere *faux pas* van 'oom Veen', de verkooptechnische ondertitel, was ook van veel groter belang. Misschien dat het ons als moderne lezers worst zal wezen, maar de recensenten van toen werden door die kwalificatie toch danig in de war gebracht. Couperus' misnoegen komt dan toch in een iets ander daglicht te staan. Die verwarring blijkt het duidelijkst uit de bespreking van J. Speelman, die zich afvraagt waarom Couperus eigenlijk voor de romanvorm heeft gekozen:

In den roman ligt de helderheid van wat nabij voor onze oogen gebeurt; over het epos het waas van wat verre in het verleden geschiedde. Had episch waas, epische atmosfeer deze mythologische stof niet beter gestaan? Zoo, dat de fantasie kon aanvullen wat wazig in verschieten vervloede?

De romanvorm haalt de halfgod, naar de smaak van Speelman, te dichtbij, en maakt hem al te menselijk. De held verwordt bij Couperus tot een 'domsterke reus, een menselijke reus, een beroepsworstelaar met kroezig haar over laag voorhoofd'. De auteur wil te veel psychologiseren en sympathie opwekken bij de lezer, wat ten koste gaat van het mythische gehalte van de stof.

Verderop in zijn recensie maakt Speelman een vreemde ommezwaai: het boek is bij nader inzien ook helemaal geen roman, maar '(...) een aaneenschakeling van kleine

novellen of tableaux-vivants, elk met een zeer verzorgd achterdoek. De totaalachtergrond van een cultuurperiode (...) ontbreekt'.

En waar Schar ten en Kuiper nog applaudisseerden voor Couperus' behendige ordening van de verhaaltstof, daar houdt Speelman zijn armen stijf op elkaar:

De opeenvolging van de vele, elk voor zich fijnverzorgde, maar alle van hetzelfde penceel afkomstige détail-tafreeltjes vermoeit ook nog: vermoeit zeer. Van aanvang tot einde hetzelfde procédé in eene lange rij van losse stukjes: het is wat veel.¹²

Diezelfde mening is de anonieme recensent van *Het Nieuws van den Dag* toegedaan, die de voorpublicaties van *Herakles* in het tijdschrift *Groot Nederland* bespreekt:

Hoe vol schoonheden dit werk ook moge zijn, wij zouden wenschen (maar durven niet verwachten) dat de auteur – met een haast bovenmenselijke zelfverloochening – er de schaar eens inzette, voordat hij het liet uitgeven als boek.¹³

En als het boek uiteindelijk verschenen is, herhaalt de anonymus in een afsluitend stuk zijn of haar bezwaren nog eens, maar veegt vervolgens met een joyeus gebaar alle voorbehoud van tafel en eindigt met:

De bewondering voor den modernen Nederlander, die de wereld der Oudheid zóó voor ons weet te doen herleven, verdringt ten slotte alle bedenkingen. (...) Ware ons taalgebied niet zoo beperkt, Couperus zou alleen reeds met zijn *Antiek Tourisme* [sic], *Herakles* enz. een gewaardeerde figuur in de wereldliteratuur geworden zijn.¹⁴

J. Walch doet in Couperus' 'eigen' krant, *Het Vaderland*, een vergelijkbare duit in de zak:

Hier herleeft de oudheid in haar lieflijkheid, haar klaarheid, haar sterke schoonheid, en brutale schoonheid... want schoonheid, die vermeent een eigen recht te hebben, hoe is 't mogelijk! Het is de klassiek-mythische wereld in al haar blijheid, in al haar schoone natuurlijkheid, in haar aldoor gevoeld verband met de goden en godinnen. Het is een realisme, dat idylle is.¹⁵

Realisme, dat idylle is... Raakt Walch hier niet aan de kern van wat Couperus bij het schrijven van zijn *Herakles* voor ogen stond? Het lijkt er wel op, als we ook nog even de auteur zelf aan het woord laten. In een interview werd Couperus gevraagd welke boeken hij tot zijn beste rekende. *Majesteit*, de roman die hem zoveel succes had gebracht, in ieder geval *niet*. Nee,

Herakles doodt de Hydra van Lerna (1475). Schilderij van Antonio del Pollaiuolo. Uffizi, Florence

Couperus College

Eline Vere, De boeken der kleine zielen, Noodlot en Van oude mensen... heeft u al eens gelezen. U weet dat Couperus graag in Zuid-Europa verbleef. Dat de auteur bovendien een speciale band had met Den Haag, is u genoegzaam bekend. U bent niet voor niets donateur van het Louis Couperus Genootschap! Couperus heeft een warm plekje in uw hart. Zeker in dit jubileumjaar.

Maar wat weet u nog *niet* van Couperus? Ontdek het tijdens het eerste 'Couperus College': een boeiend programma van drie speciale bijeenkomsten, speciaal voor donateurs georganiseerd door het LCG, onder deskundige leiding van literatuurhistorica en hoofdredacteur van *Arabesken*, Liesje Schreuders.

Na afloop van deze collegereeks weet u precies wie we bedoelen als we het over 'Orlando' hebben, welke rol Elisabeth had bij het ontstaan van zijn romans, waarom Couperus zichzelf een 'gereïncarneerde Romein' noemde en wat hij vond van, om maar wat te noemen, autorijden, wielrennen, socialisme, naastenliefde en sport.

De colleges vinden plaats op 3, 10 en 24 september van 14.30-17.00 (inclusief koffie- of theepauze) in het Louis Couperus Museum in Den Haag.

Een afzonderlijk college kost 22,50 euro; als u zich voor drie colleges inschrijft, betaalt u 17,50 per keer (52,50 euro in totaal). U kunt zich inschrijven door een mail te sturen naar arabesken@louiscouperus.nl, met daarin uw gegevens en de door u gewenste collegedatum/data. U ontvangt vervolgens van ons de betalingsgegevens en, na betaling, een formele bevestiging van uw inschrijving met nadere informatie.

De drie colleges waarmee we in september van start gaan, zijn:

1. De vele levens van Couperus (3 september)

In het eerste college zullen we een aantal vragen beantwoorden en een aantal hardnekkige raadsels proberen te ontrafelen rond de *persoon* Couperus. Wat weten wij eigenlijk van zijn leven (en vooral: wat weten wij *niet*)? Wie was die vrouw die gedurende meer dan dertig jaar nauwelijks van zijn zijde week: Elisabeth? Wie was Orlando? Had Couperus eigenlijk een goede

band met zijn ouders? Welke relatie onderhield hij met zijn vele broers en zusters, neven en nichten? Was hij werkelijk de dandy waarvoor iedereen hem hield?

2. 'Een gereïncarneerde Romein uit de Keizertijd' (10 september)

In het tweede college besteden we aandacht aan Couperus en de oudheid. Zijn vele historische romans en verhalen, waarin hij zijn liefde voor de Romeinse tijd, voor Alexander de Grote, voor het oude Egypte, voor al die prachtige klassieke kunst kon botvieren, komen aan bod. Maar ook de filosofische en wetenschappelijke achtergronden van dit werk blijven niet onbelicht. Wist u bijvoorbeeld dat Couperus zich voor zijn oudheidkundige romans uitgebreid documenteerde? Het Rome dat hij in *De komedianten* beschreef, blijkt zeer dicht bij het werkelijke oude Rome te staan. Op een paar belangrijke details na...

3. Couperus Columnist (24 september)

Couperus, bij het grote publiek vooral bekend als schrijver van vuistdikke romans, was een benadigd schrijver van wat we tegenwoordig z.k.v.'s zouden noemen: zeer korte verhalen. Bovendien pende hij vele anekdotes, ideeën, reisbelevissen, 'gewone' gebeurtenissen en dagelijkse beslommeringen neer in zijn feuilletons: de toenmalige column, bedoeld voor het kranten lezend publiek van zijn tijd. Couperus schreef over werkelijk alles en van alles kon hij een grappig, ontroerend, amusant of interessant verhaal maken. Zijn feuilletons behoren nog steeds tot het meest leesbare en gemakkelijke van wat hij heeft geschreven, en ze bieden bovendien een schat aan informatie over hoe Couperus dacht over de belangrijke ontwikkelingen van zijn tijd. Dit derde college geeft u alle *ins en outs* van Couperus als immer inventieve en gemakkelijke columnist.

(...) ik ben vooral fier op mijn mythologische romans... op *Herakles* bij voorbeeld... misschien mijn beste boek... En 't is een genre dat ik zelf geschapen heb... (...) Ik zie de mythologische helden als bepaalde mensen, als mannen en vrouwen uit mijn omgeving... maar toch blijven ze in halfgoddelijke atmosfeer schuilen, al verlang ik soms familiërement bij hen te logeeren... (...) 't Zijn vizioenen van schoonheid... half-goden die vermenschelijkt zijn...¹⁶

Wat hij eerder in *Dionyzos* al had geprobeerd, wist Couperus in *Herakles* echt te bereiken: de ultieme symbiose van twee wezenlijke neigingen van zijn schrijverschap. In dit merkwaardige boek over de wederwaardigheden van een tragische halfgod schudden Couperus de realist en Couperus de idealist elkaar broederlijk de hand.

Veen maakte zijn blunder overigens op charmante wijze goed. Na de boutade van Couperus in *Het Vaderland* liet de uitgever voor zijn auteur een speciaal exemplaar drukken van *Herakles*. In perkamenten band met goudopdruk, in één deel. Dit gebaar viel bij Couperus in bijzonder goede aarde.¹⁷

Was er eerst boosheid, en vervolgens weemoed, met de jaren groeide bij Couperus dan toch de trots. Trots op zijn 'zooveelste'. 🐾

Noten

1. Louis Couperus, 'Mijn zooveelste'. In: *Het Vaderland* 1913, 4 oktober. Opgenomen in: *Ongebundeld werk. Volledige Werken Louis Couperus*, deel 49, p.148.
2. Deze gegevens over oplagen, herdrukken en honoraria zijn overgenomen uit de 'Verantwoording' van *Majesteit. Volledige werken Louis Couperus*, deel 7, p.255-274 en *Herakles. Volledige werken Louis Couperus*, deel 34, p.273-295.
3. Louis Couperus, 'Mijn zooveelste', p.150.
4. C. & M. Schar ten Antink, 'Overzicht der Nederlandsche letteren XL. Over proza-kunst'. In: *De Gids* 70 (1906), I, p.389-423.
5. Carel Schar ten, 'Overzicht der Nederlandsche letteren XXIX. Een bloeitijdperk'. In: *De Gids* 78 (1914), II, p.153-173. Alle hier besproken recensies zijn in hun geheel te lezen via louiscouperus.nl/publicaties/recensies/herakles, met uitzondering van die van Frits Lapidoth en J. Walch.
6. Couperus schetste in onder andere *De boeken der kleine zielen* een portret van de gegoede burgerij van Den Haag; Querido op zijn beurt beschreef de arme bevolking van Amsterdam in *De Jordaen: Amsterdamsch epos*. En volgens Frédéric Bastet zou Couperus zijn inspiratie voor zijn roman *Xerxes* best wel eens kunnen hebben opgedaan bij Querido's *Koningen*, eerste deel van zijn trilogie *De oude waereld*. Zie Frédéric Bastet. *Louis Couperus. Een biografie*. Amsterdam, 1987, p.547.
7. Israël Querido, z.t. [*De komedianten*]. In: *Algemeen Handelsblad* 1918, 13 juli.
8. Israël Querido, z.t. [*Herakles*]. In: *Algemeen Handelsblad* 1914, 16 april.
9. Frits Lapidoth, z.t. [*Uit blanke steden onder blauwe lucht en Herakles*]. In: *De Nieuwe Courant* 1913, 7 december.
10. H. van Loon, z.t. [*Herakles*]. In: *Den Gulden Winckel* 12 (1913), nr.12, p.188-189.
11. K.K. (= Koenraad Kuiper), z.t. [*Herakles*]. In: *Onze Eeuw* 14 (1914), deel I, p.472-475.
12. J. Speelman, z.t. [*Herakles*]. In: *Tijdspiegel* 1914, januari.
13. Anoniem, z.t. [*Herakles*]. In: *Het nieuws van den dag. Kleine courant* 1913, 8 maart.
14. Anoniem, z.t. [*Herakles*]. In: *Het nieuws van den dag. Kleine courant* 1913, 26 november.
15. J. Walch, 'Couperus' classicisme'. In: *Het Vaderland* 1913, 1 november.
16. André de Ridder, *Bij Louis Couperus*. Amsterdam, 1917, p.48-49.
17. Frédéric Bastet, *Louis Couperus. Een biografie*, p.453.

De man aan wie de jeugd te kort ‘verspild’ werd

Jong, gezond en vitaal, dat is wat Couperus ten diepste wilde blijven. Dat hij het nooit meer kon worden, bezwoer hij door te schrijven. Het neemt niet weg, vertelt Stephan Enter, dat Couperus zijn pessimisme onmogelijk kon overwinnen; hij ging op fenomenale wijze zijn lot te lijf, bracht zijn obsessie onder in verhalen, en toch ontleende hij uitsluitend genoeg aan ijle illusies.

Door Rémon van Gemeren

Bijna alles wat Stephan Enter van Couperus gelezen heeft – acht, negen boeken – las hij in zijn middelbareschooltijd. Hij begon zelf al heel jong met schrijven en probeerde uit te vinden wat voor hem goede literatuur was. Couperus vond hij meteen een bijzondere schrijver. Het beste herinnert hij zich *De boeken der kleine zielen*, *Van oude mensen...* en *De ongelukkige*. Dit laatste werk las hij vermoedelijk het eerst – en heeft hij onlangs herlezen. ‘In deze roman trof mij de fenomenale manier waarop Couperus een sfeer tot stand brengt. Ik was nog nooit in Spanje geweest, maar de scène waarin de laatste vorst van de Moren op zijn fort staat, in een vredige nacht, onder een hemel met prachtig maanlicht, terwijl in de verte de christelijke legers naderen die hem zullen verslaan, is grandioos.’

Couperus’ esthetische schrijfwijze sprak Enter aan. Hij schreef tussen zijn zestiende en tweeëntwintigste alleen maar – heel esthetische – poëzie, en hij moet, denkt hij, daarbij door Couperus zijn beïnvloed. Die ‘kleurt’ in zijn werk uitvoerig, waarmee hij een indringende sfeer creëert. ‘De sfeer van een roman is naar mijn idee essentieel. De lezer moet de wereld van het verhaal kunnen herscheppen en sfeer helpt daarbij. Je kunt beweren dat Couperus’ taal gesuikerd is en dat hij veel nadruk legt op esthetische nuances, maar het werkt wel, tenminste als je bereid bent daarin mee te gaan.’

Opmerkelijk, zegt Enter, is dat Couperus in *Nippon* veel soberder schrijft, terwijl je zou verwachten dat hij zich in een reisverslag uitleefde in het schilderen van wat hij allemaal zag. Kennelijk beschouwde hij dit als een heel ander genre, waarin hij zich niet te buiten wilde gaan aan lyriek. Het geeft aan dat Couperus precies wist wat hij deed. Hij had dus geen voortdurende onbedwingbare neiging om te kleuren. Hij beheerste zich en toont zich de baas over zijn materie.

Beste boeken

‘*De boeken der kleine zielen* wordt veel sterker gedreven door een plot. Dadelijk in het begin wordt er een motor aangezet en die blijft maar draaien. Dat is toch wel mijn favoriete boek van hem, al heb ik het maar één keer gelezen, op mijn zeventiende. Maar ik herinner me nog goed dat ik at, dronk en opstond met dat boek.’

Het bijzondere aan *Van oude mensen...* vindt Enter de opzet van een omgekeerde *whodunit*: in een doordeweekse detective wordt toegewerkt naar de onthulling van de dader, terwijl Couperus die al gauw geeft omdat hij geïnteresseerd is in het menselijke

Foto:
Martje Keetman

drama van zo'n moord. Het mooie daarbij is, aldus Enter, dat sommigen het geheim kennen en anderen niet – die spanning geeft de roman zijn kracht. Couperus maakt die spanning voelbaar door de manier waarop hij personages arrangeert in een kamer en tegen elkaar uitspeelt. 'Ze hebben allen hun eigen doel met hun aanwezigheid en ze interfereren ook nog. De een kent het geheim niet en probeert het een ander te ontfutselen, maar dan komt bijvoorbeeld net de dienstbode binnen. Dit bewijst voor mij dat Couperus een roman van tevoren nauwgezet overdacht. Als je het vooraf niet precies uitdoktert, ga je namelijk foutjes maken.'

Het is in de ogen van Enter in zekere zin onbegrijpelijk dat een boek als *Van oude mensen...* na publicatie nauwelijks publiek trok, terwijl Couperus' minder sterke boeken wel meteen veel lezers hadden. 'Dat moet te maken hebben met de mode in die tijd. Mij geeft zoiets wel troost, want mogelijk overleven uiteindelijk vooral de beste boeken, ook al worden die lange tijd weinig gelezen.'

Langs lijnen van geleidelijkheid las Enter in het tweede jaar van zijn studie Nederlands. Een mooi boek, vindt hij. Het draait naar zijn mening om het principe dat de vrouw toebehoort aan de man die haar ontmaagd heeft. 'Hoewel ik dit aanvankelijk flauwekul vond, ging ik volledig in het verhaal mee. Het principe dat de man de vrouw

nu eenmaal onderdrukt, wordt overtuigend gebracht. Zo'n boek maakt mij zelfs jaloers, omdat ik zou willen dat ik het zelf bedacht had, zoals ik ook het centrale gegeven van *Van oude mensen...*, gestraft worden voor een moord met een lang leven, graag had willen verzinnen.' Nu kan het nooit meer door een andere schrijver worden gebruikt. Zo kan na *Lolita* niemand meer schrijven over een man van middelbare leeftijd die op dertienjarige meisjes valt, tenzij het een parodie is. Veel schrijvers komen éénmaal in hun leven met zo'n geweldig concept, dat zijn *one hit wonders*. Couperus deed het meerdere malen.

'Wat mij verder opvalt, is Couperus' visionaire talent. Hij zegt in *Nippon*, in 1921, dat Japan heel Pruisisch aandoet en hij vraagt zich af wanneer het land in aanvaring zal komen met Amerika. Hij vermoedt tevens dat Europa dan verbrijzeld zal zijn. Toch betwijfelt hij of Japan ten slotte sterk genoeg is om van het Westen te winnen en zich de wereld eigen te maken. Verbazingwekkend.'

Obsessie

De hoofdzak van Couperus' werk is volgens Enter altijd de psychologie. Het boeiende vindt hij dat Couperus veel personages, bijvoorbeeld wat hun uiterlijk betreft, heel vernietigend neerzet, om ze later weer met een mededogende blik te bezien. Dit onderscheidt grote schrijvers van tweederangsschrijvers, die geen mededogen tonen – zij maken alleen karikaturen. Couperus geeft in een paar pennestreken een inkijkje in het leven van zijn personages, waarmee ze een persoonlijke tragiek krijgen. 'We zitten allemaal in hetzelfde schuitje. We worden oud en gaan dood en zijn allemaal onhandig in de wijze waarop we met het leven omgaan. Dit maakt ware literatuur interessant. Afschuwelijke personages, voor wie je geen mededogen voelt, zijn hierin steevast maar randfiguren, zoals Anton in *Van oude mensen...* Boeiende personages zijn altijd gelaagd, anders verliest de lezer zijn interesse. Die merkt dan dat de figuren slechts het voertuig van de schrijver zijn. Je moet de schrijver juist vergeten, en dat krijgt Couperus voor elkaar.'

Het cliché is dat Couperus naturalistische romans schreef. Enter leerde dit op de middelbare school, maar gelooft niet in dat soort schema's. Los van stromingen en modes, stelt hij, komen de obsessies van een auteur vanzelf naar buiten. Couperus moet een obsessie hebben gehad met jeugd, met het gezonde en vitale, met jong zijn, en met het besef niet meer jong te zijn, al bleef hij daarnaar terugverlangen en wist hij dat dat onbereikbaar was. '*It's a pity youth is wasted on the young* [een uitspraak van Bernard Shaw, RvG]. Dat herken ik in Couperus' werk. Ik zie het als het centrale thema in zijn oeuvre.' Hij is hierin aldoor, op elke pagina, bezig met fysieke gezondheid en het behoud daarvan, zowel wat betreft sensualiteit als de frisheid en energie die jonge mensen en landen eigen is.

'Kijk naar *Nippon*, waarin Couperus de Japanse samenleving analyseert. Hij betreurt almaar dat Japan zijn frisheid is kwijtgeraakt en de westerse waarden langzaam aan overneemt. Daar wordt het land niet beter van, integendeel. In de loop van zijn reisverslag wordt hij eigenlijk steeds nukkiger.' Het enige wat Couperus' goedkeuring kan wegdragen, zijn de oude Japanse gebruiken. Daar leeft hij van op. In zijn negatieve beschrijving van het uiterlijk van de Japanners wordt zijn fascinatie voor het sensuele van mooie jonge mensen, voor het fysiek aantrekkelijke merkbaar: hij ziet de Japanners min of meer als apen. 'Hij is een nogal lichamelijke schrijver. Hoe het lichaam bloeit en verwelkt, speelt een grote rol. Hierin is hij anders dan ik, die abstracter en intellectueler met een thema als vergankelijkheid omgaat. Couperus is er echter minder in geïnteresseerd wat dit met je brein doet en hoe je het beleeft.'

Schrijven als therapie

Enter begrijpt de zienswijze van Couperus aldus: mensen of landen kunnen alleen origineel zijn als ze een bepaalde frisheid hebben. Daarna is er alleen maar verval. En dat verval ontnemt aan de

jeugd haar glans – Couperus is in wezen erg pessimistisch. Enkelen van zijn personages kunnen wat wegdromen in het verleden, maar vervult de meesten worden door het ouder worden, de vergankelijkheid, getergd. Hun zinnelijkheid wordt dan een straf.

'Als Ottilie met haar zoon Hugh naar Engeland is, wordt ze woedend op hem omdat hij de hele tijd maar met meiden rondhangt. Ze is in lichamelijke zin zelfs jaloers op haar eigen zoon, omdat hij niet verliefd is op

haar. Ze wil dat alle mannen voor haar vallen.' Enter vindt Ottilie een fraai voorbeeld van de buitengewone wijze waarop Couperus vrouwen beschrijft. Mannen weet hij overigens eveneens goed neer te zetten, zij het meestal op een wat vrouwelijke manier, en soms juist zoals vrouwen naar mannelijke mannen kijken – niet zoals mannen naar andere mannen kijken. Ook dit laat weer zijn belangstelling voor het fysieke zien.

Door het verglijden van de jeugd, denkt Enter, was er voor Couperus niet veel hoop in het leven. Hij schiep enig genoegen in verdwenen beschavingen zoals de Romeinse. Dat esthetische plezier schonk hem geluk. Het is echter niet meer dan een illusie van jeugd waarin hij zijn heil zoekt, en dat getuigt niet van een optimistische levenshouding. 'Zijn werk is door en door weemoedig. Vandaar dat hij ook eens in de krant schreef dat het verhaal van de laatste Moorse vorst, dat het gegeven van *De ongelukkige* is, op zichzelf al een roman is. Hij hoefde het alleen maar op te schrijven. Immers, die koning gaat een onontkoombaar lot tegemoet en dat moet Couperus gegrepen hebben. Het idee gedoemd te zijn heeft altijd diep in hem gezeten, vanaf *Eline Vere* al.'

De drijfveer van Couperus was, volgens Enter, dat onvermijdelijke lot draaglijk te maken. Veel schrijvers ontkennen het, maar schrijven is onmiskenbaar een vorm van therapie. 'Zelf zie je dat niet zo, ik ook niet. Ik beweer te schrijven omdat ik iets moois wil maken, maar onbewust ligt het anders. Ik schreef in mijn debuut *Winterhanden* een verhaal over een jongen die op school een spreekbeurt over zijn postzegels moet houden en daarin de waarde van zijn collectie wat verhoogt om daarmee eindelijk eens de aandacht van de klas te trekken. Dit is een gedeeltelijk autobiografisch verhaal en nadat ik het geschreven had, heb ik nooit meer aan die gênante gebeurtenis teruggedacht of erover gedroomd. De obsessie was vanaf dat moment kennelijk ondergebracht in mijn werk.' Enter is ervan overtuigd dat Couperus, misschien niet eens bewust, zijn obsessie met de vergankelijkheid, met het verliezen van zijn jeugdigheid, trachtte te bezweren. Elk mens probeert zijn leven op orde te krijgen en de problematische dingen te lijf te gaan. Sommigen gaan daarvoor in therapie, een schrijver maakt een boek.

'Couperus schreef in de krant dat het verhaal van de laatste Moorse vorst, dat het gegeven van De ongelukkige is, op zichzelf al een roman is. Hij hoefde het alleen maar op te schrijven. Die koning gaat een onontkoombaar lot tegemoet en dat moet Couperus gegrepen hebben. Het idee gedoemd te zijn heeft altijd diep in hem gezeten, vanaf Eline Vere al.'

Redding

Naar Enters oordeel is Couperus nog goed te lezen, op voorwaarde dat je kijkt naar de tijd waarin hij schreef en naar het karakter van de auteur. Veel lezers zijn lui. 'Zo houden ze niet van lange zinnen, zoals ik merkte nadat ik *Lichtjaren* geschreven had. Ze zouden evenwel moeten bedenken dat dit kennelijk de toon was die de schrijver verkoos om zijn verhaal te vertellen. Het geeft niets als je een zin twee keer moet lezen – je wordt daar zelfs voor beloond. Dit doen de mensen die lezen om wat er op elke bladzijde, in elke zin, gebeurt, de lezers voor wie Couperus schreef.' De andere soort lezers, de grootste groep, wil alleen maar het boek zo snel mogelijk uit hebben om te weten hoe het afloopt. Dat zijn eigenlijk geen echte lezers, stelt Enter. Couperus moet daarom nooit hertaald of bewerkt worden. Dit zou de sfeer verpesten. Wie dit voorstaat, onderschat de subti-

liteit waarmee Couperus sfeer schept. 'Stel dat je alle Franse woorden en uitdrukkingen eruit haalt, dan verlies je de typische sfeer van het Den Haag van rond 1900. Een onderscheid maken is vrijwel onmogelijk.'

Enter weet een oplossing: aan jongeren moet duidelijk gemaakt worden, juist op school, dat je moeite moet doen om Couperus te lezen en dat je er dan iets voor terugkrijgt. Om *Vanden vos Reynaerde* of *Vondel*

'Het geeft niets als je een zin twee keer moet lezen – je wordt daar zelfs voor beloond. Dit doen de mensen die lezen om wat er op elke bladzijde, in elke zin, gebeurt, de lezers voor wie Couperus schreef.'

te lezen moet je tenslotte een stevige cursus hebben gevolgd. Een probleem is wel, erkent hij, dat de spelling in Nederland de nodige keren is gewijzigd. Hierdoor doet literatuur snel verouderd aan. 'In de laatste uitgaven van mijn romans staat dat ik mij aan de spelling van voor 1995 houd (ik vind allerlei nieuwe regels, zoals die van de tussen-n, onnodig en onlogisch).' Zoiets zou niet nodig zijn in een land als Engeland, waarin men probleemloos Shakespeare en Jane Austen kan lezen zonder zich daarin te trainen.

Er moet veel beter nagedacht worden over taalontwikkeling, concludeert Enter. Taal verandert, maar we gooien onze eigen cultuur weg met al die ondoordachte wijzigingen. Dat Couperus door velen als zwaar verouderd wordt ervaren, toont aan dat men met zijn drang naar vernieuwing veel kapot heeft gemaakt. 'We moeten redden wat er te redden valt. Als mensen leren dat lezen betekent dat je iets moet *ervaren*, en niet dat je een boek uitleest en dan de plot kunt navertellen, is er hoop voor Couperus.' ■

Louis Couperus, *The Hidden Force* Vertaling: Paul Vincent

Londen, 2013, 352 blz. ISBN 97819-0654-8926, 12 pond

Meer dan politiek alleen

De *stille kracht* (1900), het boek dat sommigen als Couperus' belangrijkste roman beschouwen, is gesitueerd in Laboewangi – een verzonnen plek op Java [waarbij Couperus zich liet inspireren door het feitelijke plaatsje Pasoeroean – red.]. Een jaar voor publicatie hadden de Nederlanders Sumatra pas geheel onder controle gekregen. Op dat moment waren er waarschijnlijk niet veel mensen die voorzagen dat de heerschappij over Oost-Indië nog slechts veertig jaar zou duren. Voor velen leek het eerder het begin van een langdurige, volledige koloniale overheersing.

Couperus was intuïtiever. *De stille kracht* is zeker, in de woorden van E.M. Beekman, 'Couperus' interpretatie van Hollands kolonialisme', maar het is ook een rake prognose van dingen die nog stonden te gebeuren. Couperus' beschrijving van het koloniale leven is doortrokken van zowel ongemak als nostalgie, wat leidt tot een gelaagd verhaal – dwingend, levendig en donker. Hij veroordeelt het Hollandse kolonialisme niet 'per se'; zijn werk is literairder.

Verleden jaar publiceerde Pushkin Press een nieuwe vertaling van *De stille kracht* door Paul Vincent, de eerste sinds Alexander Teixeira de Mattos' geslaagde vertaling uit 1921 (met een gezaghebbende introductie door E.M. Beekman). Vincents vertaling is aanzienlijk trouwer aan het origineel dan die van Mattos en neemt veel van Couperus' lange, beschrijvende zinnen over. Het resultaat is min of meer een triomf. Nergens boet de vertaling in aan de urgentie en directheid die ook Mattos graag wilde behouden door middel van zijn kortere, zakelijkere proza. In feite leest Vincents verhaal scherper – de spanning en sensualiteit van de politieke en romantische ontmoetingen worden verhoogd door het weelderige, kleurige proza waarin ze zijn ingebed. Léonie, de verveelde, mooie echtgenote van de resident, is zinderender, raadselachtiger en aantrekkelijker dan ooit tevoren. De beschrijving van haar persoon en haar gedrag in het begin van het boek geeft, met schijnbaar gemak, de decadente 'luister van droefgeestigheid' weer waarvoor Couperus zo wordt geroemd. De verteller roept op, suggereert, eerder dan dat hij beschrijft en zo verhaalt hij ons dingen alsof hij het eigenlijk niet zo bedoelt – alsof de privégedachten van de personages als het ware 'ontsnapt' zijn. Couperus' meesterlijke karakterisering werkt hier op volle kracht. De hoofdrolspelers worden op zowel satirische als realistische wijze gepresenteerd, op een manier die weinig schrijvers weten te evenaren.

Aan het slot van het eerste hoofdstuk beschrijft Couperus een ontspannen rijtoer van resident Van Oudijck met zijn vrouw en kinderen; een mogelijkheid voor de Van Oudijcks om de stad waarover hij regeert te inspecteren. Couperus beschrijft op meevoelende én dreigende manier hoe het gezin er niet in slaagt het beginnende verval in de regio te onderkennen; de haveloze huizen, de slecht onderhouden kantoren, de langzame achteruitgang; ieder gezinslid voor zich is te ijdel, te zelfgenoegzaam of simpelweg te egocentrisch om de tekenen vlak voor zijn neus te lezen.

Couperus' beschrijving gaat niet alleen over koloniaal verval, maar ook over iets spirituelers. In de volgende honderd pagina's wordt immers zwarte magie opgeroepen – het resultaat van het conflict tussen Soenario, de mystieke Javaanse prins, en Van Oudijck, de 'nauwgezette' resident. De wind draait, het weer slaat om, er klinkt gesis

door de bomen. Het spirituele wordt fysiek, met daadwerkelijk controleverlies als gevolg. Couperus beschrijft deze gang van zaken met zo'n fatalisme en in zulk detail dat je zonder te veel schudgevoel zou kunnen denken dat hij medeplichtig was aan de treurige gebeurtenissen in zijn fictieve Javaanse rijk. ♣ (Andrew Sands – vertaling: Caroline de Westenholz)

Andrew Sands is journalist. Deze recensie werd oorspronkelijk geschreven voor The Times Literary Supplement (ongepubliceerd).

In memoriam Ankie van der Bol (1947-2013)

De op 9 februari overleden Ankie van der Bol heeft zich gedurende een groot deel van haar leven ingezet voor de Haagse cultuur. Jarenlang stimuleerde ze vanuit haar functie bij het VSB-fonds (later Fonds 1818) vele kunstzinnige projecten. Ook na haar pensioen in 2004 bleef ze een vertrouwd gezicht in cultureel Den Haag.

Het was dan ook niet verwonderlijk dat zij in 2005 voorzitter werd van de Stichting Indische Zomer. Deze succesvolle manifestatie bracht diverse Haagse musea en culturele instellingen bijeen in een scala van activiteiten, waarin de relatie tussen Den Haag en Indië tot uitdrukking kwam.

Niet lang daarna werd Ankie benaderd voor een nieuw goed doel: het verwerven van het voormalige woonhuis van Louis Couperus aan de Surinamestraat 20, dat door de Egyptische staat te koop werd aangeboden. Ankie ging met haar Stichting Couperushuis Surinamestraat vol enthousiasme aan de slag met het werven van fondsen en het maken

van plannen voor het huis. Al vrij snel werd echter duidelijk dat de plannen door de economische crisis en gebrek aan steun van de kant van de gemeente niet realistisch waren. Alvorens de stichting op te heffen werd besloten om in ieder geval een plaquette op het huis aan te brengen waar Couperus zijn debuutroman *Eline Vere* schreef. Helaas is zelfs dat niet gelukt, doordat de Egyptische regering niet wilde meewerken.

Het is wrang dat Ankie, die in het najaar van 2011 werd getroffen door acute leukemie, maar die vol optimisme de strijd tegen deze ziekte is aangegaan, een maand na de opheffing van de stichting op 31 december en aan het begin van het Couperusjaar deze strijd heeft moeten opgeven.

Mede dankzij Ankies inzet is het Fonds 1818 een van de financiële steunpilaren van het Couperusjaar geworden. We verliezen in haar een enthousiasmerende en bevoegen vriendin van Den Haag én van Couperus. ♣ (Rieks Toxopeus)

Colofon

Arabesken

- Arabesken** Tijdschrift van het Louis Couperus Genootschap
Eenentwintigste jaargang, nummer 41, juni 2013
- Uitgever** Louis Couperus Genootschap
Postbus 11637
2502 AP Den Haag
Telefoon: 06 - 3034 9196
E-mail: arabesken@louiscouperus.nl
Website: www.louiscouperus.nl
Twitter: @louis_couperus
Facebook: louiscouperus
- Redactie** Rémon van Gemeren
Susanne Onel
Liesje Schreuders (eindredactie)
Menno Voskuil
- Vormgeving** Pim Oxener, Boskoop
- Drukker** Macula, Waddinxveen
- Dankbetuiging** Dit nummer is mede tot stand gekomen dankzij bijdragen van drukkerij Macula uit Waddinxveen en het Fonds 1818 uit Den Haag.
- Abonnementen** Donateurs van het Louis Couperus Genootschap ontvangen *Arabesken* gratis. Minimale donatie per jaar: 22,15 euro. Losse nummers zijn voor 9,80 euro te bestellen door overmaking van het bedrag en vermelding van het gewenste nummer op bankrekening 600367 van het Louis Couperus Genootschap te Den Haag.
- Artikelen** Bijdragen voor *Arabesken* gelieve als Word-document te sturen naar arabesken@louiscouperus.nl. Richtlijnen voor auteurs worden op aanvraag toegezonden. Publicatie betekent niet dat redactie of bestuur instemt met de inhoud. *Hoewel de uitgave met de uiterste zorgvuldigheid wordt voorbereid, kan het evenwel voorkomen dat een rechthebbende van oordeel is, dat zijn of haar rechten zijn geschonden c.q. zijn of haar rechten zijn gepasseerd. Mocht zich zo'n geval voordoen, dan dient de rechthebbende zich bij voorkeur schriftelijk te melden bij het bestuur van het Genootschap met zijn of haar klacht.*

ISSN 1567-8067

Fonds 1818

**Louis
Couperus
Genootschap**

Postbus 11637 • 2502 AP Den Haag
www.louiscouperus.nl

Eenentwintigste jaargang • nummer 41 • mei 2013

Arabesken

Tijdschrift van het Louis Couperus Genootschap

150 jaar Louis Couperus

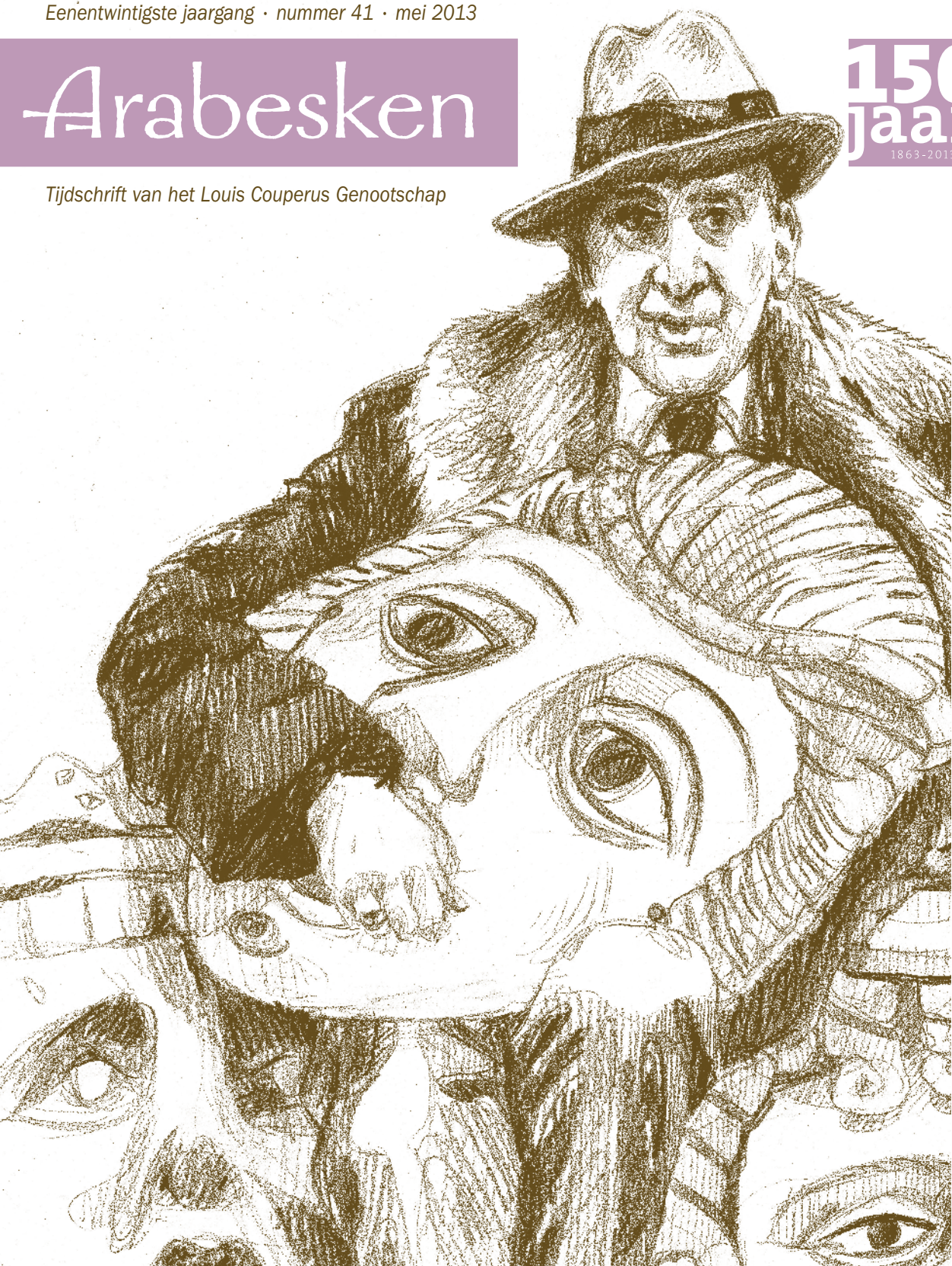

Eenentwintigste jaargang • nummer 41 • mei 2013

Arabesken

Tijdschrift van het Louis Couperus Genootschap

150
jaar
1863-2013

Eenentwintigste jaargang • nummer 41 • mei 2013

Arabesken

Tijdschrift van het Louis Couperus Genootschap

150 jaar Louis Couperus

2018

Arabesken

Uitschrift van het Louis Couperus Genootschap

Elia Porajane
12.01.2018